

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE’DE EĞİTİMİN İSSİZLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Faruk Erdoğan
No: 2501960997

Tez Danışman Doç. Dr. RECEP SEYMEN

İstanbul 2005

ÖZ

Bu çalışmamızda, Türkiye’de eğitimin işsizlik üzerindeki etkisini incelerken, bu konu üzerinde ciddi bir şekilde durulmadığını fark ettim. Konumuzun kapsamlı bir şekilde incelenmesinde, ekonomi haberlerinden de faydalandım. Küçük parçacıklar halinde bilgileri toplarlarken, uyguladığım işlemde konunun bütünlüğünden kopmamaya çalıştım. Konuya yakın çalışmaları incelerken, bunları direkt kaynak olarak görmekten ziyade, kendi yorumlarımla da pekiştirerek, Türkiye’deki bu ciddi probleme açıklık getirmeye çalıştım. İzledığım en temel yöntem, sonuca giden süreçte, ülkemizdeki istatistikî çalışmalara yer vermek olmuştur.

ABSTRACT

When we look at the benchmark between education and unemployment rate this is not so much emphasize on that subject. Which is in these workshops. Regarding that point in order to make more research I collected some business report. I really be careful avoid not only focus some part of article as well as whole report bringing under same framework. I tried to explain that problem with my opinion also get other resources. In an effort to find real solution I preferred to choose basic method which I use some statistics.

ÖNSÖZ

Bu çalışmamızın amacı, Türkiye'deki eğitim sisteminin işsizlik üzerindeki etkilerinin hangi oranda olduğunu ortaya koymaktır. İncelememizde, ülkemizdeki eğitimin her geçen gün geliştiğini gördük. Ancak bütün bunlara rağmen eğitim giderlerinin, ortaya koymaya çalıştığı amaç ve hedeflerinin çok üzerinde olduğu gerçeğiyle karşılaştıldı.

Türkiye'deki eğitimin, işsizliğe zaman zaman ancak belli sablonlar halinde çözüm getirdiği görülmüştür. Ülkemizde Yüksekokul ve Üniversite mezunlarının işsiz kalmasının sebebi eğitim sistemimizde mi aranmalıdır, yoksa iktisadi sistemimizde mi? Araştırmalarımızda bu sorunun cevabının net bir şekilde ortaya konulmamış olduğuna şahit olduk. Dolayısıyla konuyla ilgili kaynak sıkıntısı çekildiği gibi, kaynaklar arasında eşgüdümün de olmadığı görülmüştür.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Öz (Abstract)	iii
ÖNSÖZ	iv
TABLolar	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİS	1
I. BÖLÜM - İKTİSADİ KALKINMA VE EĞİTİM	4
1. Eğitimin İssizlige Olan Etkisi	4
1.1. İktisadi Bakımdan Eğitim	7
1.2. Eğitimin Kalkınmaya Katkisi	8
2. Eğitimin Planlanması Ve Ekonomik Kalkınma	8
2.1. Eğitim Planlamasının Temel İlkeleri	9
2.2. Eğitim Düzeni İçindeki Dengesizlikler	10
2.3. Eğitimde Talebin Kapasiteyi Asması	11
2.4. Verimlilik ve Eğitimde Kalite	12
2.5. Mezunlar İçin Yeteri Kadar İş Bulunamaması	13
2.6. Eğitim Planlamasının Başarısında Politik ve Yönetimsel Engeller	14
2.6.1. Eğitim Planlamasında Başarı Koşulları	16
2.7. Eğitim Planlamasında İstikrar	16
3. Türkiye Açısından Kalkınmada Eğitimin Önemi	
Ve Mezunların Verimliliği	19
4. Yıllık Kalkınma Planlarında Eğitim	20
4.1. Birinci Bes Yıllık Planda Eğitim-İstihdam	20
4.2. İkinci Bes Yıllık Planda Eğitim-İstihdam	22
4.2.1. Tarım Sektörü	25
4.2.2. Tarım Dışı Sektör	26
4.3. Üçüncü Bes Yıllık Planda Eğitim	27
4.3.1. Tarım dışı Sektörlerde İşgücü Talebi ve Eğitim	27
4.3.2. Tarım Sektörü	28
4.4. Dördüncü Bes Yıllık Planda Eğitim	31

4.5. Besinci Bes Yillik Planda Egitim	32
4.6. Altinca Bes Yillik Planda Egitim	35
4.7. Yedinci Bes Yillik Planda Egitim	37
II. BÖLÜM - TÜRKİYE’DE EGİTİMİN YAPISI VE İSTİHDAM	41
1. İstihdam Edilenlerin Egitim Durumu	41
1.1. Egitimin Tanimi	41
1.2. Egitimin Amaci	42
1.3. Genel Olarak Egitim	43
1.3.1. Örgün Egitim	43
1.3.2. Yaygin Egitim	45
1.3.3. Mesleki ve Teknik Egitim	47
1.4. İstihdam Edilenlerin Egitim Durumu	47
1.4.1. İstihdam Edilenlerin Cinsiyete Göre Egitim Durumu	48
1.5. İstihdam Edilenlerin Kir-Kent Itibari ile Egitim Durum	50
2.İs Gücünün Sektörel Dagiliminda Egitim	53
2.1. İsgücünün Mesleklere Göre Dagiliminda Egitimin Önemi	55
3.İstihdam Politikalarinda Egitim	56
3.1. İsgücü Arzu Açisindan Egitim	56
3.2. İsgücü Talebi Açisindan Egitim	58
3.3. Sektörler Düzeyinde İstihdam	59
4.Türkiye’de İssizlik Ve Egitim	60
III. BÖLÜM – İSSİZLİĞİN ÖNLENMESİNDE EGİTİMİN KATKISI	62
1. Egitimin İstihdama Etkisi	62
1.1. İstihdamda Seçilen Model	63
1.2. İstihdamda Seçilen İç ve Dis Faktörler	64
2. Egitim Hizmetlerinin Sagladigi Faydalar	65
2.1. Egitim Hizmetlerinin Kisiye Dogrudan Sagladigi Faydalar	66
2.2. Egitim Hizmetinden Faydalanmayanların İstihdama Negatif Etkisi, Kaybedilen Zaman ve Kaynak Israfi	67
2.3. Egitilmis Insanin Egitime Katkisi	71
2.4. DIE’nin Egitim İssizlik Üzerine Veri Tablosu	73
SONUÇ VE ÖNERİLER	75
KAYNAKÇA	79

TABLolar

Tablo: 1 İstihdam Ve İssizlik	21
Tablo: 2 Çalışan Nüfusun Sektörlerde Gelismesi (1955-1967)	22
Tablo: 3 Birinci Bes Yıllık Planda Öngörülen Ve Bu Dönemde Gerçeklesen Çalışan Nüfustaki Artısların Karsılastırması (15+ Bin Kisi)	23
Tablo: 4 Çalışan Nüfusun Sektörler İtibarıyla Dağılımı (1962-1967) (15+)	24
Tablo: 5 Tarımda Azami Mevsimlik İsgücü Talebi-Arzi Ve Gizli İssizlik	25
Tablo: 6 Tarım Sektöründe Mevsimlere Göre İsgücü Talebi Ve İssizlik	25
Tablo: 7 Tarım Disi Sektörlerde İsgücü Talebi (1967-1972)	26
Tablo: 8 Tarım Disi Sektörlerde İsgücü Arzi, Eğitim Ve İssizlik (1967-1972)	26
Tablo: 9. III. Plan Dönemi Tarım Disi Sivil İstihdam Tahminleri	28
Tablo: 10. 3. Plan Döneminde Tarım Sektörü İsgücü Ve İstihdam Tahminleri	29
Tablo: 11. 3. Plan Döneminde Yıllara Göre İsgücü Arzi Tahminleri	29
Tablo: 12. 3. Plan Döneminde İstihdam Ve İsgücü Fazlası Tahminleri	30
Tablo: 13. 4. Planda Türkiye'nin İstihdam Durumu	31
Tablo: 14. Sektörlere Göre İstihdam (15+ Yas) (E+K) (Bin Kisi)	34
Tablo: 15. Türkiye'de Emek Piyasasında Gelismeler	33
Tablo: 16. Türkiye'de Sektörel İstihdam (1979-1989)	34
Tablo: 17. Türkiye'de İsgücü Piyasasında Eğitimin Önemi	36
Tablo: 19. Türkiye'de Eğitime Bağlı Olarak İsgücü Piyasasında Gelismeler	37
Tablo: 20 Örgün Eğitimde Öğrenci Sayısı Ve Okullasma Oranı	44
Tablo: 21 Çıraklık Veya Kalfalık Eğitimi Alanların Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus İçindeki Oranı, Ekim 1997 (%)	46
Tablo: 22. Eğitim Düzeylerine Göre İssizlik	51
Tablo: 23. Türkiye'de İstihdam Ve İssizlik (2000 Yılı 15 Yas Üzeri, Bin Kisi)	53
Tablo: 24. Yas Gruplarına Göre İssizlik (1998)	52
Tablo: 25. İsgücünün Sektörel Dağılım (%)	53
Tablo: 26. Yurtiçi İsgücü Piyasasının Sektörel Dağılımı	54
Tablo: 27. Türkiye'de İsgücünün Mesleklerle Göre Dağılımı	55
Tablo: 28. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler (12+ Üstü)	60
Tablo: 29. Meslek Gruplarına Göre İstihdam Edilenler	60
Tablo: 30. DIE'nin Eğitim-İssizlik Üzerine Veri Tabloları	73
Tablo: 31. DIE'nin Eğitim-İssizlik Üzerine Veri Tabloları	74
Tablo: 32. DIE'nin Eğitim-İssizlik Üzerine Veri Tabloları	74

KISALTMALAR

a. g. e.	Adi Geçen Eser
D.I.E.	Devlet İstatistik Enstitüsü
D.P.T	Devlet Planlama Teskilati
G.S.M.H.	Gayri Safi Milli Hasıla
I.G.P	İnsan Gücü Potansiyeli
K.H.K.	Kanun Hükmünde Kararname
Ö.S.S	Öğrenci Seçme Sınavı
s.	Sayfa
S.P.D.B.	Sosyal Planlama Daire Başkanlığı
T.R.T.	Türkiye Radyo Televizyon
T.Ü.S.İ.A.D	Türk Sanayici İşadamları Derneği
vs.	Vesaire
Y.Ö.K	Yüksek Eğitim Kurumu

GIRIS

Bu çalismamizda esas olarak egitim ile issizlik, kalkinma arasinda ne tür bir iliskinin mevcut oldugu, ülke örnekleri de göz önüne alinarak arastirilmaya çalisilmistir.

Birinci Bölümde; Iktisadi kalkinma ve egitim üzerinde durulmustur.

Ikinci Bölümde; Egitimin is ve isçi sahalarina olan etkisinden bahsedilmistir.

Üçüncü Bölümde; Egitim yatirimlari ile kalkinmanin iktisadi sartlarini arastirarak: ülkemizdeki egitim yatirimlarinin dagiliminin verimlilik ve istihdama etkisi incelenmistir.

Günümüz gelismis ülkelerinde egitim ile ekonomik büyüme arasinda çok yakin bir iliskinin mevcut oldugu görülmektedir. Bu nedenle, egitilmis insan gücü, fiziki sermaye stokuna es degerde görülerek egitim ekonomisinde beseri sermayenin önemi sik sik vurgulanmaktadır.

Bir ülkede ekonomik kalkinmanin saglanmasi ve devam ettirilebilmesi için ilk olarak sermaye stokunu arttirmak, kaynaklarin daha büyük bir kismini sanayi kesimine aktarmak, ileri teknoloji transferinde bulunmak ve yüksek derecede egitilmis insan gücünü gerçeklestirmek gerekmektedir.

Ikinci olarak da, dünya pazarlarinda basarili olmak ve bir yer edinebilmek için endüstriyel yapıyı dis rekabete açmak icab etmektedir. Bu baglamda, hizla degisen dünya kosullarina ayak uydurabilmek için yüksek düzeyde egitilmis insan gücünün rolü son derecede büyük bir önem tasimaktadır.

Ekonomik kalkinma ile egitim arasindaki siki iliski göz önüne alindiginda, sanayinin ihtiyaci olan insan gücü ile egitim kurumlarindan mezun olanlarin nicelik ve nitelikleri arasinda uygun bir koordinasyonun gerekliligi kendiliginden ortaya çikmaktadır.

Bu ortamda, ekonomik kalkinma sürecinde egitimde insan gücü planlamasinin önemi kendiliginden anlasilmaktadır. Bu nedenle egitim planlamasi son derecede büyük bir anlam tasimaktadır. Bugün ülkemizde üniversite kapilarina yigilan gençlerin sayisi ile bu kurumlardan mezun olanlarin issizlik sorunlari göz önüne alindiginda Türkiye’de egitim planlamasi konusunda ülke gerçeklerine uygun çok ciddi çalismaların yapılmasi gerektiği anlasilmaktadır. Aksi takdirde, egitim, ülke kalkinmasina katkisi bir yana, toplumsal bir lüks olmaktan öteye geçemeyecektir.

Özellikle son yıllarda hızlı nüfus artışı, yoğun bir iç göç ve yatırım imkanlarını yeterli ölçüde genişletilmemesi nedeniyle işsizlik, ülkede önemli bir ekonomik sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda, üniversite mezunlarının işsizliği de önemli bir problem olarak ortaya durmaktadır. Bu sorunlara bir çözüm yolu olarak ülkemizde mevcut eğitim sisteminde bazı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Özellikle sanayinin ihtiyacı olan ara kademe elemanını yetistirecek mesleki ve teknik eğitime doğru bir yönlendirmenin yapılması son derece önemlidir.

Günümüzde ekonomik kalkınma alanında mucize yoktur. Çok hızlı kalkınmış ülkelerin, özellikle Japonya'nın son 40 yıl içinde gösterdiği yüksek ekonomik performansın arkasında yatan temel faktör, ülkenin uzun yıllardan beri sahip olduğu köklü bir eğitim sistemi ve yüksek derecede eğitilmiş insan gücü kaynağıdır.

Ne yazık ki, Türkiye'de eğitime gereken önem verilmemektedir. Eğitim sorunu, ülkemizde bir devlet meselesi olarak değil; kurulan hükümetlerin günü birlik işleri arasında sayılmakta ve bu nedenle de eğitime uzun vadeli bir perspektiften bakılmamaktadır.

Gelişmiş ülkeler seviyesine çıkmak için, çağın teknolojik gelişmeleri de takip edilmelidir. Bunun için de iyi yetişmiş öğretmen kadrosuna çok ihtiyaç vardır.

Bugün eğitim sistemimiz, fazla düşünmeye imkan tanımayan özellik ihtiva etmektedir. Bu sistemde; ancak memur zihniyetli kişiler çıkmaktadır. Artık buna bir son verilmelidir. Bilimin ve teknolojinin ihtiyaçlarına göre; geleceği yakalayan bir eğitim politikası geliştirilmelidir.

Görülüyor ki eğitim ile sosyal ve ekonomik kalkınma arasında sıkı bir ilişki vardır. Çağdaş gelişmelerin hepsi ancak eğitim ile takip edilmektedir.

Yeni gelişmelerle ilgili olarak her türlü çalışma için eğitim gereklidir. Bunu için de eğitim alanında yeni iş bölümünden kaynaklanan görevlerin çeşitlenmesi ile kalkınma için yeni sistemlerin geliştirilmesi ihtiyaç haline gelmiştir. Ancak bu şekilde ülkeler modern eğitim kurumlarını benimsemek zorunda kalmıştır. Bunu

gerçekleştiremeyen ülkeler çağımızın kültür ve medeniyetlerine katılmadıkları gibi hiçbir zaman dinamik bir millet haline gelememiştir.

Sonuçta; siyasi ve ekonomik güce sahip ülkeler elinde adeta sömürge hayatı yaşamaktadır. Dünyadaki teknik değişimler ve gelişmeler neticesi uluslar arası bir kalkınma yarısına dönüşmüştür. Ülkemizde aktif nüfusun artması, çalışan personelin görevlerinde değişikliklere neden olmuştur. Zira dünya kabuk değiştirmeye başlamış, sosyo-politik yeniliklere tekno-ekonomik savasta eklenmiştir. Böylece bu savaş insan gerçeğine yeni bir bakış açısı getirmiştir. Kalkınabilmek için insan kaynaklarının geliştirilmesi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Çünkü günümüzde beseri sermaye kavramı da yatırım sürecinde çok önem kazanmıştır.

Eğitimin işsizlikle bağlantısında incelenmesi gereken en önemli nokta özellikle üniversitelerde verilen eğitim ve bu eğitim sonuçlarının istihdama yansımaları ve şekilleridir.

I. BÖLÜM

IKTISADI KALKINMA VE EGITIM

1. Egitimin Issizlige Olan Etkisi

Egitim, insan ve sermaye kalkinmasinin hizini ve seklini belirleyen temel faktördür. ¹

Iktisadi kalkinma, belirli bir dönem zarfinda üretim faktörleri birimleri basina verimlilikin devamlı artmasi ile bir ülkenin kisi basina G.S.M. hasilasi veya gelirinde artistir. Görüldüğü gibi bu tanimda bulunan unsurlar; zaman, üretim faktörleri, ülke ekonomisinin bütünü, verimlilik ve G.S.M. hasila ile nüfustur. Bu tanimin saglikli olabilmesi G.S.M.H. istatistiklerinin de saglikli olması gerekir. Bu istatistiki rakamlar belirli bir süreyi (genellikle 1 yili) kapsar. Burada nüfusu dikkate almayan gelir artis hizi yetersiz olur. Bunu nüfus artis hiziyla desteklemek gerekir. G.S.M.H. rakamlarinin hesapları genellikle cari yıl fiyatları için kullanilir. Incelenen dönem boyunca ülke istikrarlı bir fiyat seviyesi sürdürüyorsa büyüme için yeterli özellikleri taşıyor anlamına gelir. Iktisadi kalkinmanın tam bir tanımını yapmak mümkün değildir. Çünkü bu konumunun sınırları devamlı degismektedir. Bu sınırlar; sanayilesme, teknoloji, tabii ve beseri kaynaklar, siyasal geleneklerdir. Bunlar kalkinmayı vurguladıkları halde kalkinmanın degismez ölçüleri değildir.

Teknoloji kalkinmayı hızlandırır. Gelismekte olan ülkeler diğer gelisen ülkelere en son teknolojileri ithal ederler. Fakat bu ekonominin tümüne bir anda etki etmez.

¹ Cafer Unay. **Egitimin Iktisadi Kalkinma Üzerindeki Etkileri**, Tomurcuk Matbaası, İstanbul, 1982,s.12.

Dogal kaynaklarin zenginligi de bir kalkinma faktörüdür. Fakat yalnız basina bir anlam ifade etmez. Beseri kaynaklar olmadan ülke kavrami düşünülemez. Fakat yalnız basina insan sayisinin da bir anlami yoktur. Çünkü bu beseri kaynagin kalitesi de çok önemlidir. Türkiye'nin bugün en önemli problemleri arasindadir.

Kalkinmislik yukarida belirtilen ile de sinirli degildir. Ekonominin temel sektörünün yapisi ve sanayi sektörünün kendi içindeki yapisal durumu da bu hususu etkilemektedir. Bu durum gelismis ekonomilerde daha da farklidir. Sanayi sektörünün bu ekonomilerdeki rolünün sona erdigini buna karsilik hizmetlerinin rolünün arttigini tespit edebiliriz.

İki basina enerji tüketimi, yüksek kalori tüketimi, insanların yasam süreleri, okur yazarların nüfus oranini yüksekligi, çocuk ölümleri, kisi basina düşen doktor sayisi, arastirma ve gelistirme faaliyetlerinin G.S.M hasiladan aldigi pay, sosyal ve kültürel yapı gibi özellikler kalkinma için sinirleyici ve açıklayici bir faktör olarak kullanılmaktadır.

Kalkinmanın ölçüleri arasında üretim sik sik kullanilir. Bir ülkenin üretim kapasitesi, nüfusundan daha hizli artmadıkça o ülkenin vatandaşlarının refahinin arttigini söylemek çok zordur.

Kalkinmayı ölçmede genellikle istatistiklere basvurulmaktadır. Milli Gelir İstatistikleri en çok basvurulan kaynaklar arasindadir. Fakat ülkemizde bu veriler saglikli bir tabana oturtulmamistir. D.P.T. ile D.I.E hesapları kesinlikle birbirlerini tutmazlar. Bu sonuçlar bizi hiçbir zaman tatmin etmez.

Az gelismis ülkelerde iktisadi gelisme çok yavas olur. Çünkü halk tasarruf edemeyecek kadar fakirdir. İktisadi gelisme için gerekli olan yatirimlar, çoğu zaman gerçekleşmez. Toplumun cari tüketim ihtiyaçlarından dikkate alinabilecek olanları tasarruf eder. Fakat bu tasarruf iktisadi gelismeyi hizlandirmaz. Çogu zaman da bu tasarruflar gelisme süresinde bir takım tikanmalara sebep olur. Örneğin tatil günlerindeki asiri harcamalar, nüfus artis hizi gelir dagilimdaki adaletsizlikler, gösteris tasarrufu önleyici unsurlardir.

İste iktisadi gelismenin olabilmesi için fakirlik çemberinin kirilmesi gerekir. Bu çemberin kirilabilmesi için; iç ve dis tasarrufların arttirilmesi, ara ve yatirim malları üretimine geçmek, verimliliğin tüm alanlarda arttirilmesi ile olur. Bunu için sermaye hasila oranı, istekli zorunlu tasarruf yükseltilmesi, nüfus hizi düşürülmelidir.

Adam Smith, Moral Duygulari Teorisi isimli eserinde üzerinde durduğu en önemli konu iş bölümüdür. Çünkü O'na göre, iş bölümü sayesinde verimlilik artacaktır. Verimli olan kişiler de iktisadi büyümeyi sağlayacaktır.

Yine yayınladığı “Milletlerin Zenginliği” isimli eserinde de bu hususa değinmiştir. Ve o'na göre iş bölümü, ihtisaslaşmayı ihtisaslaşma da, verimliliği verimlilik, yatırımları yatırımlar da, kalkınmayı sağlar. İhtisaslaşma sayesinde ekonomi büyür ve verimli olur.

Gelişme için mutlaka alt yapının da olması gerekir. Bunun için de büyük sermayeye ihtiyaç vardır. Bu arada yenilik ve rekabetin tesviki yatırımların artmasına ve kalkınmanın hızlanmasına yol açar. Alt yapı gerçekleştirilince ihracat da ekonominin canlanması için etkin bir rol oynar. Ülke içinde taleple sınırlı olan piyasa, ihracat sayesinde gelişir. İhracat arttıkça ihtisaslaşmayı da beraber getirir. Verimlilik artar. Ve kalkınma istenilen seviyeye ulaşır.²

Az gelişmiş ülkelerde ihracattan elde edilen döviz gelirleri genellikle tüketim mallarına harcanır. Bu gelirler yurt içi hizmet ödemelerine kayar. Dolayısıyla uzun dönemde ihracatın kaynak meydana getirmesi güçleşir. Böylece dış ticaret kazançları, yatırım malları sanayini geliştirmek amacıyla, yatırım malları ithalinde kullanılamaz. Çünkü hem tüketim mallarına olan talep fazladır hem de bu sektör büyük sermaye birikimini gerektirmemektedir.³

Bu nedenle döviz kaynakları ana ve yatırım malları ithalinde kullanılarak tüketim malları sanayinin kurulmasına ağırlık verilir.⁴

Görülüyor ki iktisadi kalkınma için, ihracat çok önemlidir. Uluslararası piyasalarda talep düştüğü zaman kalkınmanın finansmanı gerçekleşemez. Üreticiler ve tüketiciler zor durumda kalırlar. Bunun için uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek kaliteli mal ve hizmet arz edebilen bir ihracat politikası takip etmek şarttır.

Bu politikayı yani daha doğrusu kalkınmanın temel hedeflerinin belirleyebilmek için planlama yapmak gerekecektir. Bu planlamak kalkınmayı engellemez. Bilakis tercih sırasını ve faydanın insan kitlelerine dağılmasındaki öncelikleri belirlemede çok önemli bir rol oynar.⁵

² Ercan Dülgeroğlu, **Kalkınma Ekonomisi ve Problemleri**, Bursa: Ekin Yayınları, 1983, s. 4-46.

³ Akin İlkin, **Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi**, İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi Yay., No: 453, 1979, s.153.

⁴ Cem Alpar, **Az Gelişmiş Ülkelerde Dış Ticaret Sorunları ve Sanayilesme**, Ankara: A.İ.T.İ.A. Yayınları, no: 195, 1982, s. 82-83.

⁵ Ercan Dülgeroğlu. **a. g. e.**, s. 59.

Ülkemizde de bu hususa çok dikkat edilmistir. Yatirimların iç tasarruflarla finanse edilmesini ve tüketim harcamalarının da belirli sınırlar içinde tutulması ilke olarak benimsenmiştir.⁶

Ülkemizde planlama kamu kesimi için, emredici özel kesim için de, yol gösterici mahiyettedir. Çünkü ülkemiz Karma Ekonomik modeli uygulamaktadır. Bizim gibi ülkelerin yetersiz tasarruf ve kit kaynaklara sahip olması, haliyle eldeki kaynakların israf edilmeden hedefe varabilmesi ancak planlama ile olur. Bunun için de gerek üretim gerekse tüketim alanında yapılan olduğu gibi eğitim için de gerekli planlamalar yapılmalıdır. Sanayilesme politikalarının iyi bir planla tespit edilmesini devlet sağlar. Bu planlar sayesinde kalkınma gerçekleşir. Devlet, etkili ve çabuk bozulmayan bir vergi, gümrük ve yardım sistemleri kurmak, vergi ve tesvik sistemini sağlamlaştırmak, eğitim faaliyetlerini tesis ederek vasıflı insan gücünü yetistirmek kalkınma bankaları kurarak piyasanın finansmanına yardım etmek durumundadır. Bu hizmetler içinde elektrik, yol, demiryolu, liman, telefon, su teminin en iyi şekilde karşılamalıdır.

Bunları yaparken de özel sektöre yol göstermelidir. Devlet bu yolu gösterirken en iyi üretim tekniğini de seçmek zorundadır. Burada gözardı edilmemesi gereken bir husus daha vardır. Bu da gölge fiyattır. Gölge fiyat, üretim faktörlerini kitlik değerini doğru olarak yansıtan faktör fiyattır. İktisadi ve kalkınma sürecinde de bu çok önemlidir. Buna vergi indirimi, sübvansiyonlar, tesvikler ve transferlerin etkileri asgari düzeye indirilmelidir. Ancak bu şekilde doğru üretim teknikleri seçilebilir.⁷

1.1. İktisadi Bakımdan Eğitim

Bugün insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için, mutlaka eğitim ve öğretime ihtiyaçları vardır. Eğitim ve öğretimden de azami istifadeyi sağlamak için bir takım iktisadi şartları da temin etmek gerekecektir. Böylece eğitimle, işsizliğe çare bulunacaktır. Eğitim, ilmi araştırmayı teşvik ettiği gibi, yeteneklerin keşfi de yine eğitimle mümkün olur. Ayrıca eğitim, iş fırsatlarına uyma, bilginin gelecek kuşaklara iletilmesine, halkın çeşitli beceriler kazanmasını ve bunun yanı sıra iktisadi

⁶ D.P.T., **Birinci Bes Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: 1963, 'y.y.', s.45-46.

⁷ Dülgeroğlu, **a.g.e.**, s.92.

buhranların da çözümü hep eğitimle gerçekleşir. Eğitim her ne kadar bir tüketim aracı olarak da görülür ise de, eğitim masraflarının birer yatırım aracı olarak, gelecekte kazananlara tesir ettiği göz ardı edilemez. Dayanıklı bir tüketim mali olan eğitim, gelirlerin artmasında da çok önemli bir etkidir. Okullama masrafı ile kazançtan artarak üretim çoğalır.

Okullama üretime büyük bir destek olduğu gibi, gelirleri de arttırıcı olması açısından her ülke için elzem hale gelmiştir.

1.2. Eğitimin Kalkınmaya Katkısı

Eğitimin katkısıyla kalkınma hız, ivme kazanır. Kalkınmak için eğitim şarttır. Çünkü eğitimsiz üretimden bahsetmek anlamsızdır.

Toplum ve eğitim birbirinin ayrılmaz parçasıdır. Bugün eğitim yalnızca insanoglunun yeteneklerini geliştiren değil, aynı zamanda toplumun kalkınmasını sağlayan önemli bir araçtır. Bu nedenle kalkınma, eğitim sisteminin diğer sektörlerle uyumu ölçüsünde gerçekleşir. Bugün toplumun gelişmişlik derecesi, eğitim düzeyi ile ölçülür. Burada insan unsuru bir beseri sermayedir.

Bu açıdan en iyi şekilde değerlendirilmelidir. Beseri sermaye sayesinde iş gücü verimliliği artar. İş gücü verimliliğine etki eden unsurlar ise eğitim düzeyi, yetenek, sağlık ve beslenmedir bu unsurları bünyesinde bulunduran bir toplum mükemmel bir beseri kaynak oluşturmıştır. Beseri sermayenin hedefi, yüksek verimlilik ve saat başına daha çok üretilimdir.

Bu sermayeyi arttırabilmek, aynen çalışan bir fabrikadaki makine departmanını arttırmak nasıl olur ise, beseri sermaye artışı da bu şekilde düşünülebilir. Çünkü bu sermayenin de bir maliyet ve kazancı vardır. Beseri sermaye yatırımları direkt ve indirek maliyetleri kapsar. Direkt maliyetler: öğretmen, okul, hastane, doktor, teknisyen, istihdam öncesi eğitim merkezleri gibi.

Endirek maliyetler ise, okula giderken veya istihdam edilmeden önce eğitilirken kazanılmayan verimlilik ve daha yüksek gelir elde etmek suretiyle ölçülür. Beseri kaynakların kalkınma yönlendirilmesi için çok iyi değerlendirilme yapılmalıdır.

2. Eğitimin Planlanması ve Ekonomik Kalkınma

İnsanların çağı yakalamaları için, mutlaka yaygın eğitim yapan kurumlarda kendi aralarında bir esgüdüm sağlamaları gerekmektedir. Bunun için de kaynakların artırılması, etkin bir yaygın eğitim politikası üstlenmesi konusu mutlaka planlama ile olmaktadır.⁸

Bu planları TRT'nin yayın planları da kapsar. Çünkü TRT vasıtasıyla yayın planlarında sanatlar sağlanarak, eğitime olan katkı, nitelik ve sayısal olarak artırılmaktadır. TRT'nin yaygın eğitimi hızlandırdığı görülmektedir.⁹ İstenilen seviyede olmamasına rağmen kendi çapında bugüne kadar eğitimle ilgili araştırmalar yaptırmıştır. Fakat bunlar çok azdır.¹⁰

Türkiye'de eğitim görevini üstlenmiş olan Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim politikaları ile, kalkınma planlarındaki eğitim politikaları arasında kurumsal düzeyde bir ilişki kurulduğu fakat bu politikaların uygulanmaya aktarılmasında ilişkilerin korunamadığı Ankara 1.Eğitim Kongresinde sunulan Türk eğitim yönetiminde, eğitim politikaları ile planlama ilişkisi adli bildiride dile getirilmiştir.¹¹ Bunlara geçmeden önce planlamanın bir tanımını yaparsak, C.A. Anderson'a göre planlama, "bazı amaçlara ulaşmak için gelecekte uygulanacak bir dizi kararları hazırlamaktan oluşan bir süreçtir." demistir.

Buna göre planlama geleneğe yönelik daha çok eylem üzerinde duran hedef alınmış bir amaç ve sonucunda bir dizi kararları birlikte getiren ve sınırlı

⁸ D.P.T V1. **Bes Yıllık Kalkınma Planı**, 'y.y.', s.296.

⁹ D.P.T "Türkiye'de Yaygın ve Meslek Kazandırıcı Eğitim Politikaları" Çalışma Grubu Raporu Yayınları, Sosyal Planlama Başkanlığı, Ankara: Ocak 2003., s. 7.

¹⁰ Sacide Vural, **Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri ve Türkiye'deki Uygulama**. Eskişehir, 1989, s.83, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi.

¹¹ **a.g.e.** s.20.

kaynakların çeşitli programlar arasında dengeli bölünüşünü sağlayan bir çalışmadır.¹²

Planların hazırlanmasında kullanılan yöntem ise, arzulanan sonuç bakımından, sektörlerarası tutarlılık esasına dayanan ve belli bir zaman dilimi için saptanan büyüme hızını gerçekleştirmeye yönelik; tutarlılık planlaması amaca varis bakımından ise, aşamalı plan olarak ele alınır.¹³

2.1. Eğitim Planlanmasının Temel İlkeleri

Eğitim planlaması için, mutlaka belirli şartların olması gerekmektedir. Bunlar gerekli ve yeterli koşullardır. Bu şartlar sonucu sağlamakta yeterli olduğu gibi, aksi olmayabilir de, bu gibi durumlarda hangi şartlar geçerli hangileri geçersiz, yeterli veya yetersiz olduğu kesin olarak söylenemez. Bunun için yasa, eleman ve teknik başarı, eğitim planlaması şarttır. Eğitim planlaması için şartlardan biri de yasal temellere dayandırılmasıdır. Bu yasal temeller ülkeden ülkeye değişir. Bu yasal temellerin rahat çalışabilmesi için, Milli Eğitim buraları genel planlama politikasının saptarlar. Bu suralarda, eğitimin çeşitli kesimlerinde ve diğer bakanlıklardan temsilciler, planlılar, yöneticiler ve akademisyenler bulunmaktadır. Bu kurulun altında planlama, teknik bir örgüt olarak karşımıza çıkar. Fakat planlamanın baslatılmasında, planlama dairesi bir politik baskı altındadır. Böylece eğitim planlısı, işin başında kendisini rahatsız hisseder. Bazı ülkelerde planlama dairelerinin personel durumu çok iyidir. Bazı ülkelerde personelin durumunun iyi olmaması, eğitim planlamanın finansmanının yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır.

Eğitim planlaması için, teknik olarak da yeterli olmak lazımdır. Bunun için de teknik gelişmeler belli bir düzeyin ötesinde artırılmalıdır. Planlamanın örgütlenmesi ve planlıların teknik yeterliliklerinin artırılması gereklidir.

Bu gün dahi Türkiye’de eğitim planlaması istenilen seviyede yapılamamıştır. Değişen iktidarlar, eğitimi yazboz tahtasına çevirmiştir. Her gelen iktidarın bunu

¹² a.g.e. s.11.

¹³ Güner Özhan, **Sermaye-Hasıla Katsayısının Büyüme Modellerindeki Yeri ve Türk Planlarındaki Uygulama**. D.P.T. Ankara: 1977, s. 52.

politik bir çıkar gibi görmesi, eğitim kurumlarındaki huzursuzluğu hat safhaya çıkardığı gibi, istenilen sonuca da varılamamıştır. Oysaki bu eğitim planları, bugüne kadar kendi modelinin meydana getirmeliydi. Bugün hala daha bir model arayışı içinde bulunuyoruz. Bu da eğitimde uygulanan planların, yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Birçok gelişmiş ülkeler bu probleme bir çözüm bulduğu halde maalesef gelişmekte olan ülkeler, hep gelişen ülkelerdeki modelleri taklit etmeden öteye gidememiştir. Bu yüzden gelişmekte olan ülkelere, hep geçici çareler planlamaya sokulmuştur. Uzun vadeli planlarda dahi istenilen sonuca varılamamıştır.

2.2. Eğitim Düzeni İçindeki Dengesizlikler

Artan nüfusa paralel olarak haliyle, ilk, orta ve yüksek öğretim de mecburen genişlemek zorundaydı. Fakat bunlar arasında esgüdüm yoktu. Bir de geleceğe dönük tahminler son derece yetersizdi. Öğretmen, bina, araç ve gereç tahminin yapılıyor fakat bu tahminler hep artan nüfusun gerisinde kalıyordu. Bu yüzden, yapılan bu plan ve programlar hep başarısızlıkla sonuçlanıyordu. Bu da beraberinde bir dizi dengesizlikler getiriyordu. Bugün öğretmen eğitimi daha fazla eğilmek gerekirdi. Fakat geçmiş dönemlerde özellikle Türkiye’de, hızlandırılmış eğitimle yetistiren öğretmenler, eğitimi tam bir çıkmaza sokmuş, kaliteyi tamamen düşürmüştür. Bir de öğretmenlik mesleğinin cazip hale getirmeyen iktidarlar, yetişmiş insan gücü kaynaklarını kit olmasına sebep olmuşlardır. Son düzenlemelere göre ülkemizde üniversite giriş tercihini ilk on sırada yapan aday, eğer öğretmenlikle ilgili bir yüksek okul kazanırsa, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından karşılıksız burslarla destekleniyordu. İşte bu duruma gelinmesinin bir sebebi bina yapımına gereken değeri veren iktidarlar, öğretmen yetistirmesi için aynı çabayı sarf etmediler. Bir de bu israfçı tutuma kitaplarda ekleniyordu. Komisyonlara yazdırılan bu ders kitapları, çok kez teknolojinin gerisinde kalıyor ve çocuklarda bıkkınlık dahi yapıyordu. Hele özel sektörün yazdırdığı kitaplar ateş pahası idi. Bu kadar pahalı kitapları fakir halk çocuklarına zor alıyordu. Öyle oluydu ki bine

bulunuyor fakat öğretmen bulunamıyordu. İste bu yüzden eğitim ve öğretim köstekleniyordu. Çogu zaman kaynaklar, üniversitelerin genişlemesine ayrılıyor orta öğretim geri bırakılıyordu.

Son yıllarda ülkemizde orta öğretimde hızlı gelişmeler elde edildi. Orta öğretimden mezun olan bu gençler, üniversite kapasitelerinin arttırılmaması nedeniyle üniversiteye giremediler. Zaten üniversitelerde de yeterince öğretim elemanı sağlanamadı. Özellikle ülkemizde durum hiç iç açıcı değildi. Yeni iktidarlar öğretim elemanı yetistirmek için, kapasitelerinin zorlamalarına rağmen doktora seviyesinde eğitimi ancak gelişmiş üniversitelerde yapıyordu. Bir de bu eğitimin çok uzun zamanı alması haliyle bu görevi daha çok maddi durumu iyi olan aile çocuklarının talep olmasına neden olmaya başladı. Bu da memleketimizde eğitimde fırsat eşitliğini zedelemeye başlamıştır.

2.3. Eğitimde Talebin Kapasiteyi Asması

Eğitim sonucunda halk daha fazla gelir ve daha fazla işgücü temin etmeye başladı. Bu da eğitimi cazip hale getirmeye başladı. Böylece eğitime olan talep arttı. Bu genişleme sonucunda talepler karşılanamaz duruma gelmiştir. Özellikle memleketimizde bu durum çok ilginçtir. Yüksek eğitime başvuran her lise mezunu 100 öğrenciden 24 ü üniversiteye girebiliyor. 1980 yılından 1990 yılına kadar geçen 10 yıllık sürede başvuranların sayısında %100 artış olmasına rağmen, artan nüfusa göre yüksek eğitime girenlerin sayısında gözle görülür bir azalma olmuştur. Tablodan da anlaşılabileceği gibi, üniversitelerde okuyanların sayısı görünürde artıyor gibi ise de, artan nüfusa göre istenilen seviye 10 yılda tutturulamamıştır. Çünkü talep, kapasitenin çok üstünde olmuştur. Oysa ki mezun olan her öğrenci okuma ve tahsil yapma arzusu ile dolu iken, bunların büyük bir çoğunluğu geri çevrilmek zorunda kalmaktadır.

2.4. Verimlilik ve Eğitimde Kalite

Halkın istekleri doğrultusunda, eğitim bütçeleri sürekli artırıldı. Fakat artan nüfusa arttırılan bu bütçeler yetmez oldu. öğrenci nüfusundaki bu artış harcamaları da beraberinde getirdi. Bu ülkelerde saptanan hedefler gerçekleşemedi. Bu hedefleri gerçekleştirebilmek için yapılan planların, başarılı olması için, mali güçlüklerin yenilmesi gerekiyordu. Bunu için de eğitimde verimliliği arttırarak giderleri azaltmak gerekiyordu. Bundan başka bir de eldeki kaynakların nitelik ve verimi ne kadar düşerse düşsün sonuna kadar kullanmaktı. Böylece artan öğrenci sayısına bir çözüm bulunmuş olacaktı. Ülkemizde bu yol takip edildi. Böylece artan kapasite ve rastgele politik çıkar uğruna yapılan yatırımlar, kalitenin düşmesine neden oldu. Çünkü bugün dahi çeşitli eğitim kurumlarına bakıldığında, bu yolun çok yanlış olduğu görülür. Bu yol, öğrenci kapasitesi artışları ve kalabalık sınıfları beraberinde getirmiştir. Kalabalık sınıflarda ders yapmak çok güçtür. Ülkemizde son olarak çıkarılan ders geçme sistemi ile orta öğretim kurumları içinden çıkılmaz duruma gelmiştir. Bir de geçen yıllarda okulları terk eden başarısız öğrencilerin, 1991 yılı haziran ve eylül dönemlerinde sınava alınmaları ve bu sınavı başaramayanlara sartsız kurul hakkı verilerek bir üst sınıfa geçirilmeleri, sistemi daha da zor hale getirmiştir. Çünkü bu artan öğrenci sayısı daha fazla bir harcamayı gerektirmektedir. Oysa ki Milli Eğitimin bütçesi çok dar ve kaynakları son derece kit ve sınırlıdır.

2.5 Mezunlar İçin Yeteri Kadar İş Bulunamaması

Bugün eğitimin gayesi ne dursa olsun mutlaka öğrenciler için en büyük amaç, daha fazla bir refahi yakalamak ve daha fazla bir gelir elde etmektir. En iyi yaşam biçiminin de şehirlerde olduğu malumdur. O halde şehirlere doğru göçün en hızlı bir şekilde gelişmesi ve oralarda daha iyi bir yaşam elde edilmesi hep eğitimle birlikte gerçekleşecekti. Bunun için de şehirde bir memuriyetlik bulmak ancak eğitimle gerçekleşiyordu. Özellikle memleketimizde Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda iş bulmak gayet kolaydı. Çünkü tahsil yapanların sayısı çok azdı. Bunlarda genişleyen devlet hizmetini donatmak zorundaydılar. Hele bu yıllarda eğitilmiş insan

gücüne büyük bir ihtiyaç vardı. fakat daha sonraları devlet sektöründeki boşluklar doldurulunca, okumas insanların işsizlik oranlarında büyük artışlar gözlemlendi. Özellikle ülkemizde durum böyle bir hal almıştır.

Özellikle 2 yıllık okulları bitirenlerin iş bulma imkanları 4 yıllıklara göre daha az oldu. hele dışarıda tahsil yapanlar ve dil bilinenler, piyasadaki işlerin büyük bir bölümüne sahip oldular. İş gücü piyasasına böylece işverenler hakim oldular. Nitelsiz insan gücü de devlet kademelerine talep oldular. Bu yıllarda öğretmenlik mesleğine talep bu yüzden çok azdı. İş bulmayan bu kesim veya ÖSS giriste fazla puan alamayan bu kişilerin, son tercihleri öğretmenlik olmuştur. Bunlar mesleğe istemeyerek geliyorlardı. Bu açıdan istekle çalışmıyorlardı. Bunu yani sıra özellikle ülkemizdeki yetenekli insan gücünü arttırmak gayesiyle çeşitli devlet kurumlarının özle imtihanla seçip yurt dışına gönderdikleri öğrenciler, ülkelerindeki bu ücret durumunu görüp geri dönmüyorlardı.

Böylece bu insanlar için yapılmış önceki yatırımlar tamamen bosa gidiyordu. Ülkemizde özellikle A.B.D. ve Federal Almanya gibi ülkelere gönderilen bu öğrenciler mezun olduktan sonra bu ülkelerin çıkarları ve ekonomilerini güçlendirilmeleri için çalıştılar. O halde eldeki eğitilmiş insan gücünü daha iyi kullanabilmek için ekonomi yeni bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bunun için de insan gücü ve eğitim planlamacıları tek çarenin gelir dağılımını iyileştirmek olduğuna karar verdiler. Bu da ancak yüksek bir istihdam politikası izlemek suretiyle gerçekleşecektir.

2.6. Eğitim Planlamasının Başarısında Politik ve Yönetimsel Engeller

Eğitim planlaması için sadece personel ve teknik koşulların yeterli olması yetmez. Planlama için eğitim, değişim ve gelişme sürecine mantığın uygulanmasıdır. Yani insan, malzeme ve mali kaynaklar en iyi şekilde kullanılmalıdır. Uygun bir denge ve etkinlik şarttır. İyi bir planlama için, sistem içinde öğrenci akışı dikkatli bir biçimde incelenmelidir. Bunu yapabilmek için gelişmiş nüfus etütlerine ihtiyaç vardır. Bu etütlerde teknik konular ele alınır. Ve bunu yürütecek yetenekli planlamacılar yetistirmelidir. Yasa, planlama için elverişli personel ve teknik koşullar yeterli olsa

bile ortam müsait değilse planlamada da tam başarı elde edilemez. Eğitim planlaması teknik bir süreçtir. Planı yapan yetki ve sorumluluğunun neler olduğunu bilmelidir. Ancak, saptanan plan dahilinde teknik seçenekler geliştirmek ve onları tanımlamaktır.

Eğitimin genel amacını politikacılar saptar. Planların uygulanması, teknik yönden geliştirilmesi planların işidir. Politik engeller ise, eğitim kararlarının politik ve teknik yönleri arasındaki ayırımı yapmaktan kaynaklanmaktadır. Çünkü çoğu kez yetki tek elde toplanmıştır. Bu teknik ve politik kararların tek elde toplanması sonucu, eğitim politikası izlenemez ve nihayet bilgiler de siyasi bir özellik arz etmeye başlar. Bakanlıktaki birçok üst düzey yöneticiler bakanın kendisi tarafından seçilir. Bu insanların işi başarıp basaramayacak olduklarına bakılmaz. Onların bakanla olan politik ilişkileri ön plandadır. Bir de bu kişiler, bulundukları mevkide politik olarak kaldıklarını ve bir gün iktidar değiştiğinde gidecek olduklarını bilirler. Politik kuvvetin güvensiz olduğunun hissederler. Bunun için de sürekli parti ile temas halinde bulunmak ve partizan değişimlerdeki incelikleri yerinden takip etmek zorunda kalırlar. böylece açık ve net eğitim politikaları izlenemez.

Eğitim yasaları, özellikle program öğretim yöntemleri ve diplomalar ile ilgili düzenlemeleri getirmesine rağmen bütün olarak açıklıktan yoksundur. Politik amaçlar ve teknik amaçlar arasında bir ayırım yapılmamıştır.

Mevcut politikayı değiştirmek, çoğunlukla yanlış temeller üzerinde yapıldığından, çoğu kez sonuca gidilememektedir. Bunun için de açık eğitim politikası uygulanmalıdır. Eğer bu politika uygulanmazsa, eğitim planı sürekli tedirgin ve huzursuz olur. Mesela okul binalarının yapısı işi, planları yakından ilgilendirmesine rağmen bu işin kararını politik nüfus tayin eder. Bazen de okul binalarının yerleri önceden politik görüşlerde saptanmakta, planlar ise özel bir yapı programı istemektedir.

Görülüyor ki nihayet bilgiler siyasilesmektedir. Bilgiler, siyasilesince yapılan araştırmalar dahi hep şüphe arz eder duruma gelmektedir. Bu siyasilesen bilgilerin, eğitim kalkınma planlarında asiri politik bir duruma gelmesi, planların bütün emeklerini bosa çıkarmaktadır. Hele bir de hükümet değişmişse bu bilgilerin teknik değerlerine rağmen plandan vazgeçirme olasılığı yüksektir. Mesela, ülkemizde Lime Projesinde olduğu gibi. Bu proje teknik bakımdan ne kadar yüksek olsa bile, gelen iktidar bu projeyi hemen rafa kaldırmıştır.

Teknik ve politik karar verme yetkisinin birkaç elde toplanması ve bunların aldıkları kararlar çoğu kez kamu oyunun dikkatin çekmez. Bunun için de bir tepki ile karsılaşmazlar. Fakat çoğu kez kamu oyu, eğitimi planlaması başlayınca aydınlatılır. Çeşitli paneller ve konferanslarla halka aydınlatıcı bilgi verilir.

Eğitim planlamasında yönetsel engellere gelince, bunlardan biri, merkez eğitim örgündeki yetersiz yönetim sistemi ikincisi de, eğitim sisteminin dağınıklığıdır.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bütün yetkiler, Milli Eğitim Bakanında toplanmıştır. Bakan, her şeyin üstünde bir yetkiye sahiptir. Bakanlıktaki personel ise, yarı bağımsız bakanlık daireleri şeklinde çalışır. Eğitim bakanlığı bürokrasisi çoğu kez etkili bir yönetim denetiminden kaçmaktadır. Oysa ki bürokraside başarı, hizmet süresine ve eğitim düzeyine bağlıdır. İse alma, terfi veya ise son verme genel bir değerlendirme sonucu yapılmaz. Hiçbir özel yeteneği olmayan insanlar, bu gibi durumlarda politika vasıtasıyla kurum içinde istenilen mevkiye getirilmektedir.

Sonuçta eğitim bürokrasisi bir uyusukluk içine girer. B yönetsel engeller sonucunda, eğitimden de istenilen sonuç elde edilemez. Bir de buna eğitim sistemindeki dağınıklık eklenince iş daha da güçleşir.

Merkezi eğitim otoritesi genelde ilk ve orta öğretim üzerine tesis edilmiştir. Resmi ve öze üniversitelerin denetimi çok azdır. Bu da plancılarını isini zorlastırmaktadır. Hele öze eğitim kurumları hakkında değerlendirmeler çok güç yapılmaktadır. Özel eğitim çoğu kez planlama çabalarının dışında kalmaktadır. Eğitim planlamasının başarısındaki yönetsel engeller, plancılarını Milli Eğitim Bakanlıkları içinde, bütün eğitim sistemini içeren, yönetsel sisteme olan güvenlerini sınırlamaktadır.

2.6.1. Eğitim Planlamasında Başarı Kosulları

Eğitim planlamasında başarılı olmak için, plancılarını kararlı kişiler olması gerekir. Plançılar kendi yetik ve sorumluluklarını neler olduğunu bilmelidir. Bu sorumluluk tayin edilirken plançılar, bu planlamalarda politik ve teknik yönetim alanlarının neler olduğunu gayet iyi bilmelidirler. Bunlar arasında ayırmalar yapılmalıdır. Gerek politik ve gerekse teknik yetki ve sorumluluklar çok iyi bir şekilde organize edilip dağıtılmalıdır. Bu dağıtım çok dikkatli bir şekilde yapılmalıdır. Bir de

açık ve net bir eğitim politikası izlenmelidir. Bu politika izlenirken de eğitimin gayesine varmak için, açık ve net teknikler geliştirilmelidir. Bu tekniklerle politikayı karıstırmamak gerekir. Aksi takdirde basarıdan söz edilemez. Bir de bilginin siyasileşmesi önlenmelidir.

2.7. Eğitim Planlamasında İstikrar

IV. Bes yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) yıllarını kapsamaktadır. Bu planı döneme gelinceye dek, bireylere eğitim olanakları dengeli ve verimli bir şekilde yaygınlaştırılmamıştır. Eğitim sistemi için ayrılan kaynaklar istenilen ölçüde dengeli bir şekilde kullanılmıstır. Bu sistem toplumun değişen koşullarına ayak uyduramamıştır. Bunun için gerekli olan araç ve gereç istenilen düzeyde temin edilememiş, okul yapıları ve öğretmenler yurt içinde dengesiz bir şekilde dağılmışlardır. Mesleki ve teknik okullarda yeterli gelişme sağlanamamıştır.

IV. Bes Yıllık Kalkınma Planında, eğitim sistemi diğer sistemlerle bütünlük içinde ele alınmıştır. Böylece teknolojik ve ekonomik yapıyla, tutarlı bir kurumsal yapıya kavuşturmaya çalışılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ve tüm tasra teşkilatı, tekrar gözden geçirilerek yeniden düzenlenme sağlanacaktı. Bu planda mesleki ve teknik eğitime ağırlık kazandırılması temel ilke olarak kabul edilmiştir.¹⁴

Dördüncü Planla birlikte, 179 sayılı “Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri” hakkında kanun hükmünde kararname çıkarılmıştır. Bu kararname ile, Milli Eğitim Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığına ait kadrolar, personel ile birlikte Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına devredilmiştir. Böylece Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığında yapı değişikliğine gidilmiştir.¹⁵

Bu plan döneminde, 16.6.1982/ 2684 sayılı “Temel Eğitim ve öğretimde parasız yatılı veya burslu öğrenci okutma ve bunlara yapılacak yardımlara ilişkin kanun” ile, 12.10.1983/ 2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” çıkarılmıştır. Bu kanunlarla birlikte, eğitimde fırsat eşitliği sağlamaya çalışılmıştır.

Besinci Bes Yıllık Kalkınma Planı (1985/1989) yıllarını kapsamaktadır. V. Planda iyi insan, iyi vatandaş, iyi meslek adamı yetistirmek istenmiş fakat bunda

¹⁴ IV. Bes Yıllık Kalkınma Planı, D.P.T. Yay. 'y.y.', s.455.

¹⁵ Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK/179) Resmi Gazete Mükerrer 18251, 14 Aralık 1983.

basarili olunamamistir. Bunun nedeni, egitim sistemindeki olanaklarin yetersizligi degildir. Burada en önemli husus, öngörülen örgütsel yapı gerçekleştirilmemistir. Bir de buna nitelik ve standartların sağlanamamasi eklenmistir.¹⁶

V. Bes Yillik Plan Döneminde, 5.6.1986/3308 sayili Çiraklik ve Mesleki Egitim Kanunu çıkarilmistir. Bu kanuna göre, meslek okullari kurumsal bilgiyi verecek, fakat öğrenciler daha mezun olmadan aldıkları bilgiyi işletmede uygulama imkanina kavuşturulacaktır.¹⁷

Besinci Planda eğitime bir süreklilik kazandırılmistir. Tüm eğitim türlerinin ve düzeylerinin niteliğinin yükseltilmesi üzerinde durulmustur. Bu planla yüksek öğretim önünde yığılma önlenilmeye çalışılmistir. İhtiyaç duyulan insan gücünü en kısa zamanda yetistirme hedef alınmistir. Bunun için çalışma hayatına kısa yoldan bireylerin atılması için örgün ve yaygın mesleki ve teknik liselerin kurulmasına ve işlerlik kazanmasına çalışılmistir.¹⁸

V. Bes Yillik Kalkınma Planında, yaygın eğitim, örgün eğitimle bir bütünlük içinde ele alınmasının sonucu, eğitim ve insan gücü başlığı altında meslek kazandıran ya da mesleğe yönelten yaygın eğitim üzerinde özellikle durulmustur.

VI. Bes Yillik Kalkınma Planı (1990-1994) yıllarını kapsamaktadır. Bu planda eğitimin bütün kademelerinde, niteliğin yükseltilmesi ve eğitimin yaygınlaştırılması öngörülmüştür. Çağın gelisen ve değişen sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap verebilecek eğitim yapısının oluşturulmasına çalışılacaktır. Hizmet içi eğitime ağırlık verilecektir. Bunun için ilk etapta 179 sayili KHK'de değişiklik yapan 385 sayili KHK ile kurulması öngörülen Milli Eğitim Akademisi kurulacaktır. Bunun için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Öğretmenlik mesleğini cazip hale getirme çalışmaları başlatılmistir. Öğretmen yetistirmek yüksek öğretim kurumlarının eğitim ve öğretim imkanlarının geliştirilmesi için dış finansman kaynakları sağlanmistir. Yetenekli öğrencilerin bu kurumlara yönelmeleri ve öğretmen ücretlerinde iyileştirilmeler gerçekleştirilmistir. Mesleki ve teknik araştırma ve geliştirme merkezi ile, eğitim araştırma ve geliştirme merkezleri, kuruluş geliştirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu dönemde bilgisayar destekli eğitim ve öğretime ağırlık verilmiştir. Fakat bunda tam başarı sağlanamamistir. Özellikle büyük şehirlerde kalabalık sınıflar, eğitim ve öğretimi olumsuz yönde etkilemektedirler. Üniversite sınavına giriste, iller arası, orta

¹⁶ D. P. T., **Bes Yillik Kalkınma Planı öncesinde Gelişmeler**, DPT Yay. Basbakanlık Basımevi, Ankara: 1988.

¹⁷ **Çiraklik ve Meslek Eğitimi Kanunu** (3308 S. K. Resmi gazete 19139), 19 Haziran 1986.

¹⁸ **Besinci Bes Yillik Kalkınma Planı**, s. 140.

öğretim kurumlarından mezun olan öğrenciler aralarında ders geçme sistemine geçilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Genel ve mesleki teknik orta öğretimin, birlikte yapılabileceği çok amaçlı lise, nerelerde ve nasıl açılacağı bu planda bahsedilmiştir. Modern eğitim teknolojileri kullanımı ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Yapı oluşturmada bilgisayar destekli eğitimi yaygınlaştırma yoluna gidilmeyecektir.

Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı yeniden düzenlenecektir. Özel sektörün eğitim alanına girmesi, teşvik edilecektir. Denizcilikte gereken başarıyı elde etmek için de Denizcilik Eğitim mastır planı yapılacaktır. İlköğretimde sınıfta kalma kaldırılmıştır. Bölgeler arası farklılıklar giderilmeye çalışılacaktır. 1739 sayılı Temel Eğitim Kanununda değişiklik yapılarak, zorunlu temel eğitim 8 yıla çıkarılmıştır. Bu eğitim için ilk ve orta okul müfredat programlarının bütünleştirilme çalışmaları sürdürülmektedir. Özel bir eğitim gerektiren üstün yetenekli ve özürlü öğrenciler için istenilen düzeyde eğitim ve öğretim geliştirilmemiştir. Dünya bankasından kredi sağlanmış bununla Milli Eğitimi Geliştirme Projesi desteklenmiştir. Orta öğretimde rehberlik sistemi geliştirilmiş ve öğrenciler mesleğe daha iyi yönlendirilmeye başlanmıştır. Fiziki alt yapı sağlanmadan bundan böyle Anadolu Lisesi açılmayacaktır. Mesleki danışmanlık ve enformasyon sistemi kurulacaktır. Mesleki ve teknik liselerde, eğitim araç, gereç ve öğretmen noksanlığı giderilmemiştir. Üniversiteler de ise, öğretim üyesindeki artışa rağmen genelde öğretim üyesi açığı devam etmektedir. Vakıflar tarafından kurulacak üniversitelere, 3708 sayılı kanuna göre devlet yardımı yapılacaktır. Bu yardım kendi bütçelerinin %45 ini geçmeyecektir. Artan öğrenci talebi karşısında yaz dönemi ve gece eğitimi çalışmaları yapılmaktadır. Üniversiteler arası bilgisayar ağı geliştirilecektir.¹⁹ Bir eğitim politikası tarafından sevk ve idare edilmesi zaruretinden bahsedilmektedir.

Milli ekonomimizin gelişme gayelerine muvazi ve insan gücü taleplerine uygun bulunan sahalarda her türlü vakıflasma faaliyetlerinin faydası takdir edilebilir. Ancak, hangi alanla ve ne ölçüde eğitim yatırıma ihtiyaç olduğu probleminin yine merkezi bir devlet otoritesi tarafından tayin edilmesi gerekir.

3. Türkiye Açısından Kalkınmada Eğitimin

¹⁹ D. P. T. Altinci Bes Yıllık Kalkınma Planı, D.P.T.Yay. s.325.

Önemi ve Mezunların Verimliliği

Gelismekte olan ülkelere ait bulunan her vasıf, Türkiye için de geçerlidir. Memleketimizde de iktisadi ve sosyal şartların menfi tesirleri dolayısıyla eğitimle ilgili tedbirlerin bazı fasit dairelerin ortaya çıkmasına sebep oldukları ifade edilebilir.²⁰

Ülkemiz açısından; sanayileşme zarureti dolayısıyla sağlam temeller üzerine oturmuş bir sosyal bünyenin oluşması eğitimin çağ nüfusuna esit olarak yaygınlaştırılmasıyla mümkündür. Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi çağdas, zeki bir nesil yetistirmekte hususi öğrenimin sebep olduğu kayıt artışı önlenmelidir. Çünkü okul kapasitesinin gereğinden fazla tutulması, öğretim kalitesinin bozulmasından başka bir işe yaramamaktadır. Gelismiş ülkelerin eğitim sorunlarına bakış açısı ele alındığında kabiliyetlerin tespiti ve bu konuda karşılaşılan tezdali durumların incelenmesinin takibi, Türkiye’de yerleşecek olan bu branslaşma sistemine zemin hazırlayacaktır. Ayrıca sistem ve oturaklı bir eğitim sistemine hakim olmak için yapılan eğitim yatırımlarını bölgeler arası dengesine çok dikkat edilmelidir. Su bir gerçek ki köy nüfusunun çoğunluğu okuma-yazma bilmemektedir. Yetişen nesillerde öğrenim kurumları yetersiz kalmaktadır.

Eğitimin gerek iktisadi gerekse sosyolojik açıdan önemi tartışılmaz bir safhadadır. Gelisen dünyaya ayak uydurmak işe eğitimin ülkemizde oturaklı bir sisteme geçişiyle mümkündür.

İdealimiz milli eğitim politikasıyla bütün Türk gençlerine, ilmî, teknik ve askeri, iktisadi alanlarda milli menfaatleri zirveye ulaştırma ülküsünün kazandırılması olmalıdır. Bu da ancak bir terbiyeye, bilinçli bir eğitime dayanır. Zengin bir eğitim faaliyetini oluşmasında, milli çapta bir mali fedakarlık mistiginin yaratılmasına ve eğitim yatırımlarının arttırılmasına bağlıdır.

4. Yıllık Kalkınma Planlarında Eğitim

4.1. Birinci Bes Yıllık Planda Eğitim

²⁰ a.g.e,

1963 yılında uygulamaya konulan I. Bes Yıllık Planın İktisadi ve sosyal hedefler taşıyan bölümünde;

“Türkiye’de geçmiş dönemdeki hızlı nüfus artışından doğan emek arzının istihdamı önümüzdeki yılların başlıca problemlerinden biridir.”²¹

“Geçmisteki hızlı nüfus artışı ile tarım ve tarım dışı sektörlerde yaratılan iş hacminin doğurduğu istihdam arasındaki dengesizlik, tarımda hızla artan bir gizli işsizlik problemi yaratmıştır. Bunun baskısı ile meydana gelen hızlı şehirleşme ise, tarım dışı sektörlerde bir açık işsizliğin çıkmasına yol açmıştır. Türkiye’de yüksek bir kalkınma hızının zorunlu kılan başlıca sebeplerden biri de budur. Bugün tarımdaki en yüksek çalışma mevsiminde bile 1 milyon olarak beliren gizli işsizlere ilave gerekecektir. İç ve dış kaynaklarımız bakımından oldukça yüksek bir gelişme sayılabilecek % 7’lik bir kalkınmanın yatırım ve üretim hedeflerinin gerçekleşmesi ile yaratılacak iş imkanları, özel tedbirler alınmadıkça istihdam meselemizi bütünüyle çözemeyecektir.

Birinci Bes Yıllık Kalkınma Planında tarım nüfusunu geçmisteki artış hızına göre geleceği düşünülerek on beş yıl içinde ortaya çıkacak işsizlik tahminleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo: 1 İstihdam Ve İşsizlik

	15-16 Yaş Grubu:	İşgücü Arzı:	Yaratılacak İstihdam:	İşsizlik:
1962	15,7	14,2	12,7	1,5
1963	16,1	14,4	13,1	1,3
1964	16,5	14,7	13,5	1,2
1965	16,9	15,0	13,9	1,1
1966	17,5	15,8	14,4	0,9
1967	18,0	17,7	14,8	0,8
1972	20,9	17,0	16,8	0,8
1977	24,2	19,9	19,2	0,7

Kaynak: DPT I. Bes Yıllık Kalkınma Planı, s.454

Yine bu plan çerçevesi içinde alınması gereken tedbirler şu şekilde ifade edilmektedir.²²

²¹ D.P.T., **Birinci Bes Yıllık Kalkınma Planı**, D.P.T.Yay.s.36.

- Isgücü miktarındaki artisin sehirlere akisini önlemek amaciyla tarim bölgelerinde emegin degerlendirilmesine yönelik tarim disi çalismalarin arttirilmesi,
- Istihdam yaratica projelerin ve sektörlerin öncelikle ele alınmasi, isgücündeki tasarruf miktarı sanayideki teknolojik gelisme ile gerçekleşmektedir. Milletlerarasi rekabet konusu olan sektörlerde isgücü yogunlugu ile maliyetler arasindaki iliski üretimin belli zaman içinde ve belli kalitede yapılmasi zorunlulugunun yarattigi teknik sinirlamalar istihdam artisini sinirlamaktadır. Plan içinde bu tür aksamaların önlenmesi amaciyla isgücü yogunluguna dayanan nitelikli üretime yönelik sektörlerle öncelik verilmesi yer almaktadır.

- Insaat sektöründe isgücü yogunluguna dayanan bir teknolojik kalkinma imkanlari üzerinde önemle durulmustur.

- Yetiskin ve kitligi duyulan isgücünün yurtdisina gönderilmesini önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınmasi,

Nüfusun istihdam durumuna iliskin yeterli ve kapsimli bilgiler ancak 1955 nüfus sayiminda verilmistir. Çalışan nüfusun 1955-1967 yillari itibariyle sektörler düzeyindeki gelismeler Tablo: 14'te verilmektedir.

1955-1967 yillari arasi istihdam artisti 2.260.000 kadardir. Ayni dönemde 1955'te tarim sektöründe çalışanlar, toplam çalışanların %82'sini olustururken, 1967'de bu oran %72'ye düşmüştür. Yine hizmetler sektöründe çalışanların oranı toplam çalışanların %4'ünü olustururken bu oran 1967 yılında %7'ye yükselmistir.

Sektörel yelpaze, eğitim seviyesi paralelinde çok daha degisik kollara ayrılarak, kendisini yetistirmis eğitimli bireye çok çeşitli alternatif isler sunmustur. Bir dönem çok iyi olan herhangi bir meslek teknoloji ve bilginin gelismesiyle önemini yitirir; ama çeşitli kurslar ve hizmet içi eğitimleriyle, issizlikle karsi karsiya gelen birey hem meslegini gelismis yönlerini kavramis olur hem de issizlikten kurtulur. Türkiye'de çok çeşitli eğitim kurs ve halk eğitim merkezli kurumlarla bugün binlerce kisi is sahibi hatta meslek sahibi olmustur.

- Yaratilacak istihdam imkanlariyla dengeli bir is gücü artisini saglayacak nüfus artis hizina ulasmak için gerekli nüfus politikalarinin uygulanmasi,

- Istihdam sorununun çözümlenmesi konusundaki bu tedbirlerin yetersiz kalmasi halinde 2. ve 3. Plan dönemleri için daha yüksek bir kalkinma hizini kabul etmek gerekmemektedir.

²² D.P.T., **Birinci Bes Yillik Kalkinma Planı**, s.455-456.

Ekonomik gelisme içinde istihdam hedefi mevcut isgücüne mümkün olan en yüksek hedefin

saglanmasidir. Kalkinma Planinda istihdam konusunda, issizlik meselesini çözmek, çalışanların mesleki seviyelerini yükseltmek, her kademede yeterliliğe dayanan bir çalıştırma politikasiyla yetisenleri yerinde kullanmak ve gerektiğinde sağlam bir hareketlilik yaratacak, çalışan nüfusun çeşitli meslek gruplarına dagilimindaki dengesizlikleri ortadan kaldirmek amaci güdülmüştür.²³

4.2. İkinci Bes Yillik Planda Eğitim

II. Bes Yillik Planda issizligi azaltmak için gittikçe artan istihdam yaratmak, iktisadi gelisme sirasinda demografik, iktisadi ve sosyal degisme sonucu yeni isler aramak durumunda olanlara da is saglamayi hedeflemektedir. Bu nedenle sanayilesme ile şehirlerde daha fazla çalışma imkanlari yaratilacaktır. Istihdam seviyesinin yükseltilmesi ve issizligin azaltilmasi için %7 kalkinma hizi belirlenmistir.

Az gelismis ülkelerde issizlik sorunu tasarruf egiliminin düşük olmasindan kaynaklanmaktadır. Bu bir taraftan tarim sektöründe kullanilmayan isgücü ve gizil issizlik, diger taraftan tarim disinda açık issizlik ve verim düşüklüğü seklinde ortaya çıkmaktadır.

Tablo: 2 Çalışan Nüfusun Sektörlerde Gelismesi (1955-1967)

sektör	tarim	sanayi	insaat	ticaret	ulastirma	hizmetler	Toplam
1955	9446,1	805,2	200,2	341,0	189,8	496,3	11478,6
1960	9737,5	977,5	290,1	403,8	246,8	476,8	12332,5
1962	9726,9	1048,4	319,2	417,5	252,5	759,0	12523,5
1963	9853,3	1124,9	338,7	434,6	269,4	808,4	12829,3
1964	9843,5	1121,9	349,2	452,8	282,9	866,6	12946,9
1965	9767,7	1196,6	378,8	470,5	301,0	935,9	13047,5
1966	9901,4	1304,2	414,5	490,7	321,2	1003,3	13435,3
1967	9940,0	1423,9	472,0	498,0	339,0	1066,0	13738,9
1963-67 dönemi gelisme	2,2	35,8	47,9	19,3	34,3	40,4	

Kaynak: DPT, İkinci Bes Yillik Kalkinma Planı, s.129.

²³ D.P.T., Birinci Bes Yillik Kalkinma Planı, s.27.

Not: Nüfus sayımlarında çalışma konuları bilinmeyenler katılmamıştır. Çalışan nüfusun 15 ve daha yukarı olanları gösterilmiştir.

1963'ten 1967 yılına kadar toplam istihdam artışı 1.215.400 olmuştur. Bunun 213.000'ü tarım, 375.500'ü sanayi, 152,800'ü inşaat, 474.000'i hizmetler sektöründe olmuştur. Birinci Bes Yıllık Planda öngörülen rakamlar ise tarımda 700.000, sanayide 316.000, inşaat 204.000, hizmetler sektöründe ise 890.000'dir.

Tablo: 3 Birinci Bes Yıllık Planda Öngörülen Ve Bu Dönemde Gerçekleşen Çalışan Nüfustaki Artistaların Karşılaştırması (15+ Bin Kişi)

Birinci planda öngörülen			Gerçekleşen		
<u>Sektörler</u>	<u>Sayı</u>	<u>Yüzde</u>	<u>Sayı</u>	<u>Yüzde</u>	<u>Fark</u>
Tarım	700,0	33,2	213,1	17,5	-486,9
Sanayi	316,0	14,9	375,5	30,9	59,5
İnşaat	204,0	9,6	152,8	112,6	-51,2
Hizmetler	890,0	42,2	474,0	38,9	-416,0
TOPLAM	2110,0	100,0	1215,4	100,0	-894,6

Kaynak: DPT, İkinci Bes Yıllık Kalkınma Planı, s.130.

Tarım sektörünün çok çeşitli iş kolları vardır. Ancak bu görünmez kollar eğitim sahalarının genişletilmesiyle kazanılabilir. Böylece istihdam sahaları açılıp işsizlik aşağı çekilir.

Gerçekleşen istihdam artisinin öngörülenden az olması tarım sektöründe arzu edilen miktarda bir sanatçının olmamasıdır. Çalışan nüfusun sektörler itibarıyla dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo: 4 Çalışan Nüfusun Sektörler Itibariyla Dagilimi (1962-1967) (15+)

<u>Birinci planda öngörülen</u>				<u>Aynı Yillarda Gerçeklesen</u>		
<u>Sektörler</u>	<u>1962</u>	<u>1967</u>	<u>1962-67(%)</u>	<u>1962</u>	<u>1967</u>	<u>1962-67(%)</u>
Tarım	77,4	71,1	7,1	77,7	72,3	2,2
Sanayi	9,8	11,9	41,6	10,9	13,8	38,6
Hizmetler	12,8	17,0	54,6	11,4	13,9	33,2
TOPLAM	100,0	100,0	11,7	100,0	100,0	9,1

Kaynak: DPT, II. Bes Yıllık Kalkınma Planı, s.130

II. Bes Yıllık Planın istihdam konusunda getirdiği diğer çok önemli bir yenilik ise ekonominin esas olarak iki sektöre, yani tarım ve tarım dışı sektörlerle ayrılması ve her kesimin yapısını gösterecek analizlerin yapılmasıdır.

4.2.1. Tarım Sektörü

1962-1972 yılları arası tarım sektörü azami mevsimlik işgücü talebi ve işgücü arzı ile gizli işsizlik Tablo:17'de gösterilmektedir. Tarımdaki istihdamın önemli sorunu gizli işsizlik değil, bugünkü teknolojik seviyede tarımdan ayrılamayan fakat, yilin önemli bir bölümünde kullanılmayan işgücüdür. Bu işgücü eğer tarıma yönelik çok çeşitli eğitimden geçirilirse yilin tüm gücü işsizlik derdinden kurtulur.

Tablo: 5 Tarımda Azami Mevsimlik İşgücü Talebi-Arzi Ve Gizli İşsizlik (1967-1972)

	<u>1967</u>	<u>1968</u>	<u>1969</u>	<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
İşgücü Talebi	9173	9850	9510	9680	9850	10025
İşgücü Arzi	10083	10151	10163	10143	10154	10138
Gizli İşsizlik	910	801	653	463	304	113
Gizli işz. Ora. (%)	9,9	8,6	6,9	4,8	3,1	1,1

Kaynak: DPT, II.Bes Yıllık Planı, s.133.

Tarım sektöründe bütün mevsimlerde asgari kullanılmayan işgücü seviyesi gizli işsizliktir. Mevsimlere göre işgücü talebi ve işsizlik verileri ikinci kalkınma planında aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

Tablo: 6 Tarım Sektöründe Mevsimlere Göre İşgücü Talebi Ve İşsizlik (1967/1972)

	<u>Aralık- Subat</u>		<u>Mart- Mayıs</u>		<u>Haziran</u>		<u>Temmuz- Ağustos</u>		<u>Eylül- Kasım</u>	
<u>Ürünler</u>	<u>1967</u>	<u>1972</u>	<u>1967</u>	<u>1972</u>	<u>1967</u>	<u>1972</u>	<u>1967</u>	<u>1972</u>	<u>1967</u>	<u>1972</u>
Bitkisel Ürünler(1)	520	558	2410	2442	2428	2829	7435	8095	3195	3601
Bitkisel Ürünler(2)	(6691)	(7172)	(3334)	(3378)	(2428)	(2829)	(7435)	(8095)	(3414)	(3847)
Hayvansal Ürünler	1763	1894	2015	2184	2001	2180	1738	1930	1530	1651
Toplam işgücü ihtiyacı	2283	2452	4425	4625	4429	5009	9173	10025	4725	5252
Kullanılmayan işgücü	7800	7686	5658	5513	5654	5129	910	113	5358	4886

Kaynak: DPT, II. Bes Yıllık Kalkınma Planı, s.132.

Not: - Haftada 45 saat çalışma esasına göre hesaplanmıştır.

- Belirtilen aylarda tarımda çalışabilir gün tahminlerine göre hesaplanmıştır. (Tablodaki mevsimlere göre sırasıyla 6,57, 26, 53, 73 gün).

4.2.2. Tarım Disi Sektörler

1967-1972 yıllararası tarım dışı sektörlerde işgücü ihtiyacı aşağıda belirtilmektedir:

Tablo: 7 Tarım Dışı Sektörlerde İşgücü Talebi (1967-1972)
(İşgücü talebinin) (Bin Kisi)

<u>Sektörler</u>	<u>Yıllık Ort.artışı(%)</u>	<u>1967</u>	<u>1968</u>	<u>1969</u>	<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
Madencilik	11,3	120	134	148	164	181	201
İmalat sanayi	8,6	1263	1369	1488	1618	1761	1919
Enerji	14,9	41	47	52	59	67	75
İnşaat	7,0	472	505	540	578	619	662
Ticaret	3,4	498	515	533	551	569	589
Ulaştırma	5,3	339	357	376	396	417	439

Hizmetler	5,2	10066	1122	1180	1241	1306	5259
TOPLAM		3799	4049	4317	4607	4920	5259

Kaynak: DPT, II. Bes Yillik Kalkinma Planı, s.133.

Aynı dönem itibarıyla işsizlik oranları aşağıda verilmektedir.

Tablo: 8 Tarım Dışı Sektörlerde İşgücü Arzı, Eğitim Ve İşsizlik (1967-1972)

(Bin Kişi)

	<u>1967</u>	<u>1968</u>	<u>1969</u>	<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>
Arz	4198	4449	4730	5037	5369	5729
Talep	3799	4049	4317	4607	4920	5259
İşsizlik	399	400	413	439	448	470
İşsizlik oranı (%)	9,5	9,0	8,7	8,5	8,3	8,2

Kaynak: DPT, II. Bes Yillik Kalkinma Planı, s. 134

Tablo'dan anlaşılabileceği üzere, tarım dışı sektörde işsizlik oranı %9,5'tan %8,2'ye düşecektir.

Bu plan çerçevesinde alınması gerekli tedbirler aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

- Öncelikle prensip istihdam seviyesinden artırılarak işsizliğin azaltılması, bu amaçla istihdamı artırıcı projelere öncelik tanınması,
- Tarım teknolojisi geliştirilerek ve ürün tiplerindeki değişiklik sağlanarak tarım sektöründe kullanılmayan işgücünden faydalanmak, el sanatlarının gelişimine katkıda bulunmak,
- Gerek tarım, gerekse tarım dışı sektörlerde teşvik edici ve iş imkanı yaratmaya yönelik tedbirler alınarak atıl kapasiteyi kullanabilir hale getirmek,
- Yukarıda belirtilen tedbirlerin uygulanmasında öncelikle işsizliğin yoğun olduğu bölgeler ele alınarak programların uygulanması hedefleri belirlenmiştir.

4.3. Üçüncü Bes Yillik Planda Eğitim

Üçüncü Bes Yillik Kalkınma Planında istihdam sorunun çözülmesi planın uzun vadeli amaçları arasında yer almaktadır. Plandaki bu hedeflerin kısa vadede

benimsenmesinin planın diğer amaçları ile çatısacagina inanılmıstır. Bu nedenle kısa dönemde istihdam sorunun çözümlenmesi ve gelir dağılımının iyileştirilmesi üzerinde durulmamasına karar verilmiştir. Planın varsayımı altında bu sorunlar uzun vadede sanayileşme amacı içinde kendiliginden çözümlenecektir.²⁴

4.3.1. Tarım dışı Sektörlerde İlgücü Talebi ve Eğitim

Üçüncü plan dönemi içinde tarım dışı sektörlerde yaratılacak istihdam miktarları aşağıda belirtilmektedir:

Tablo: 9. III. Plan Dönemi Tarım Dışı Sivil İstihdam Tahminleri (A) (15-64 Yaş)

Sektörler	1972	1977
Sanayi	1519	2102
İnşaat	433	682
Ticaret	605	726
Ulaştırma	450	615
Hizmetler (b)	1579	2072
TOPLAM	4586	6197

Kaynak- DPT, III. Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.661.

- a) Planda öngörülen üretim artis hedeflerine göre hesaplanmıştır.
- b) Hizmet sektörü mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallar ait iler ve kurumları yardımcı iş hizmetlerinde çalışanları da kapsamaktadır.

Tablodan da izleneceği üzere 1972 yılı itibarıyla 4.586.000'dan tarım dışı işgücü talebi 1977 itibarıyla 6.197.000 olarak hedeflenmiştir. Uzmanlar bu talebin ancak eğitim kollarının o mesleğe ait çeşitlendirilmesiyle giderilebileceğini savunmuşlardır.

²⁴ Halit Ertürk, **III. Planda İstihdam ve Ücret Politikaları, Uzun Dönemli Plan Stratejisi ve III. 5 Yıllık Plan**, Ekonomik ve Sosyal Konferanslar Heyeti Yayınları, 'y.y.', ist. 1974,s.485.

4.3.2. Tarım Sektörü

Üçüncü Plan döneminde tarım sektörünün istihdam hacminde biraz azalma olacağı tahmin edilmistir. Tablodan da görüleceği üzere, 1972 yılında 8 milyon 763 bin olan tarım sektörü istihdamları 1977 yılı itibarıyla 8 milyon 600 bin civarında olacaktır. Ziraat mühendislerini tarımsal faaliyetlerde yeterli donanım ve cömürüye sahip olması, eğitim, okulu bitirmekle kalmayıp da sürekli bir hareketlilik olarak görmesi bu sahadaki çeşitlilik ve verimliliği artıracak, yeni buluş ve tekniklerle tarımdan hem iyi bir gelir sağlanacak hem de bir çok vatandaş bu sektörün sağladığı yarar kollarda iş imkanına kavuşacaktır.

Tablo: 10. Üçüncü Plan Döneminde Tarım Sektörü İlgücü Ve İstihdam Tahminleri (15-64 Yas) (Bin Kisi)

	<u>1972</u>	<u>1977</u>
Tarımda fiilen çalışanlar	8763	8600
Tarımda en faal mevsimdeki ılgücü talebi	7913	7900
Tarımda en faal mevsimdeki ılgücü fazlası	850	700

Kaynak: DPT, III. Bes Yıllık Kalkınma Planı, s.661

Üçüncü Bes Yıllık Planda 15-64 yas grubu için ılgücü arzı ile ilgili tahmin edilen miktarlar ise şu şekilde ifade edilmistir:

Tablo: 11. Üçüncü Plan Döneminde Yıllara Göre İlgücü Arzı Tahminleri (15-64 Yas) (Bin Kisi)

	<u>1972</u>	<u>1977</u>
Toplam Nüfus	37536	42630
(15-64) Yas Grubu	20350	23371

Isgücü Arzi (a)	14317	16080
-----------------	-------	-------

Kaynak: DPT, III. Bes Yıllık Kalkınma Planı, s.663.

a) Toplam işgücü arzından yurtdışına gönderilen ve gönderilecek işgücü ile Ordu+Jandarma sayısı düşülmüştür.

Isgücü Fazlası Bu plan döneminde tahmin edilen üretim hedeflerine ulaşıldığı takdirde, işgücü

fazlasında herhangi bir değişime beklenmemektedir. 1972'de % 11,2 olan oran, 1977 yılında da %11.2 olarak kalacak; eksik istihdam sorunu ise bu plan döneminde de önemini sürdürecektir.

**Tablo: 12. Üçüncü Plan Döneminde İstihdam Ve İşgücü Fazlası Tahminleri
(15-64 Yas) (Bin Kişi)**

	<u>1972</u>	<u>1977</u>
I- İşgücü Arzi	14317	16080
II- İşgücü Talebi	13567	14980
- Tarım dışı	8763	8600
- Bilinmeyen	4586	6197
- Yurtdışına Yıl İçinde Gidecek işgücü	133	133
III- Tarım dışı işgücü Fazlası (I-II)	85	50
IV- Tarımda En Faal Mevsimde İşgücü Fazlası	750	1100
V- Toplam İşgücü Fazlası (III+IV)	850	700
VI- İşgücü Arzının Oranı Olarak Toplam İşgücü Fazlası (%)	1600	1800

Kaynak: DPT, III. Bes Yillik Kalkinma Planı, s.663.

Bu plan çerçevesinde belirlenen ilke ve tedbirleri söyle siralamak mümkündür;

- Sermaye yoğun teknolojilerin gelismisini saglayarak kısa dönemde istihdam olanaklarini arttirmaya yönelik çalismalara hiz vermek,
- Kisilerin egitildikleri mesleki sahalar uygun olarak istihdam edilmeleri,
- Isgücü fazlasinin yoğun oldugu bölgelerde, ekonomik gelismeye katkı saglamak amaciyla dis ülke istihdam olanaklarindan yararlanmak, bu arada egitim gelistirmek
- Istihdami gelistirmek amaciyla gelism programlarına yönelik projelendirme ve degerlendirme sistemini kurmak. Mesleki egitimlerle istihdam alanlari yaratmak.

4.4. Dördüncü Bes Yillik Planda Egitim

Dördüncü Planda Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan istihdam sorununa gerçekçi ve kalici çözümler getirme ilkesi benimsenmiştir.

Planda teknoloji ve sanayi politikalarıyla uyumlu ve tutarlı bir istihdam politikasından, istihdam ve ücret politikalarında bölgeler arasındaki dengesizliğin giderilmesinden, işgücünün istihdam öncesi ve sonrasında sürekli eğitiminden, kentlerde acil çözüm bekleyen altyapı, imar ve bayındırlık çalışmalarına öncelik verileceğinden, niteliksiz işgücü istihdam eden sanayinin az gelişmiş ve yoğun emek stoku bulunan bölgelere özendirileceğinden, hizmet sektöründe gizli işsizliğin azaltılacağından söz edilmektedir. ²⁵

**Tablo: 13. Dördüncü Planda Türkiye'nin İstihdam Durumu
(15+ Yas) (E+K) (Bin Kisi)**

	<u>1978</u>	<u>1983</u>
I- Toplam Sivil İşgücü Arzi	16411	17535

²⁵ D.P.T., **Dördüncü Bes Yillik Kalkinma Planı**, D.P.T.Yay.Ankara: s.275.

II- Toplam Sivil Isgücü Talebi	14845	16457
III- Tarımsal Isgücü Fazlası Hariç, Kır Ve Kent Kesimindeki Isgücü Fazlası	1566	1078
IV- Tarımsal Isgücü Fazlası	720	620
V- Türkiye'deki Yurtiçi Isgücü Fazlası	2286	1698
VI- Yurtiçi Isgücü Fazlası Oranı (%)	13,6	9,7

Kaynak: DPT; Dördüncü Bes Yıllık Kalkınma Planı, s.251

1978'de %67 olan isgücüne katılma talebinin 1983 yılında %63 olacağı tahminleri doğrultusunda isgücü arzi 1978'de 16 milyon 411 binden 1983'te 17 milyon 535 bine çıkacaktır. Toplam sivil isgücü talebi 14 milyon 845 binden, 16 milyon 457 bine yükselecektir. Tarımsal gizli işsizler dışındaki işsiz sayısı ise 1,6 milyondan 1,1 milyona inecektir.

Tablo: 14. Sektörlere Göre İstihdam (15+ Yas) (E+K) (Bin Kisi)

	<u>1978</u>	<u>1983</u>
-Tarım	9085	9000
-Sanayi	1906	2412
-Madencilik	159	244
-İmalat	1653	2031
-Enerji, su ve havagazi	94	137
-İnşaat	549	759
-Ulaştırma	506	661
-Ticaret	639	770
-Banka, sigorta ve gayrimenkul Sahipliği	196	264
-Hizmetler (Lokanta ve oteller Dahil)	1964	2591
TOPLAM SIVIL ISGÜCÜ TALEBİ	14845	16457

Kaynak: DPT, Dördüncü Bes Yıllık Kalkınma Planı, s.253.

1977-1983 döneminde tarım % 1 oranında azalırken, sanayide %1, hizmetlerde %1,9'luk artis saglanacaktır. Dördüncü Plan döneminde toplam sivil isgücü talebi 14,8 milyondan 1983 yilinda 16,4 milyona çıkmıştır.

Plan gelismede nitelikle birlikte, nicelige önem verilecegi, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerin bir bütün olarak kabul edilecegi, kalkinmada toplum yapısına uygun stratejiler belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

4.5. Besinci Bes Yillik Planda Egitim

1985'te uygulamaya konulan V. Bes Yillik Kalkinma Planinin istihdam bölümünde asagidaki amaçlar yer almıştır:

Planda öngörülen kalkinma hizinin gerçeklesmesi ve buna ilave olarak uygulanacak ekonomik ve sosyal politika tedbirleri sonucunda plan döneminde mevcut isgücü fazlasinin mutlak sayi olarak bugünkü düzeyini asmamasi ve issizlik oraninin gerilemesi mümkün olacaktır.²⁶

Besinci Bes Yillik Plan ile getirilen çeşitli politikalar sonucunda²⁷

- Gerçekçi faktör fiyat politikasi ile emek-yogun teknolojilerin kullanılmasına yönelmesi,
- Kapasite kullaniminin yükselmesi,
- Is barisinin sürdürülmesi,
- Okul içi ve yaygin eğitim programlarinin fonksiyonel hale getirilmesi ve ise dönük ve hizmet içi eğitimin tesvik edilmesi yoluyla vasıfsız isgücünün vasıf kazanarak istihdaminin kolaylastirilmesi,
- Yabancı sermaye akini hizlandirilmesi ve serbest bölgelerin gelistirilmesi yoluyla istihdam imkanlarinin arttirilmesi,
- Konut yapisi ve özellikle issizligin yogun olduğu bölgelerde kamu altyapi ve bayindirlik projeleri uygulamalari ile issizligin massedilmesi,
- Mahalli tesebbüs potansiyelini degerlendiren istihdam ve üretime olumlu etkisi bulunana sanatlar ve küçük seviyedeki sanayinin büyümesi ve yayginlasmasi saglanacaktır.

Tablo: 15. Türkiye'de Emek Piyasasinda Gelismeler.

²⁶ DPT; **Besinci Bes Yillik Kalkinma Planı**,Ankara:D.P.T. Yay.: s.128.

²⁷ Ünal Artuk, **İstihdam Politikalarinda Isgücü Arzi**,Ankara:İktisat Dergisi 2002,s.24.

	<u>1979</u>	<u>1983</u>	<u>1984</u>	<u>1989</u>
I- Isgücüne Katılma Oranı(%)	64,15	60,78	60,03	59,92
II- Toplam Sivil Isgücü Arzi	16827,0	17773,0	18016,0	19457,0
III- Toplam Sivil Isgücü Talebi	15238,6	15577,0	15706,0	17174,0
IV- Tarım dışı Isgücü Fazlası	1588,4	2196,0	2310,0	2283,0
V- Tarım dışı Isgücü Fazlası Oranı(%)	9,44	12,40	12,81	11,73
VI- Tarımdaki Isgücü Fazlası	700,0	665,0	665,0	414,0
VII- Toplam Isgücü Fazlası	2288,4	2861,0	2975,0	2697,0
VIII- Toplam Isgücü Fazlası Oranı(%)	13,6	16,1	16,5	13,9
IX- 15+ Yas Çalışan Basına Bağimli	1,87	2,07	2,13	21,8

Kaynak: DPT Besinci Bes Yıllık Plan, s.128

1984 yılında 15,7 milyon olan toplam sivil işgücü talebi besinci plan dönemi sonunda 17,2 milyon kişiye ulaşacak, %12,8 olan tarım dışı işgücü fazlası oranı ise % 11,7'ye düşecektir. Bu oranin % 5,5 kadarinin açık işsizler, geriye kalanini ise iş aramayan potansiyel işgücünün teskil etmesi beklenmektedir.

Besinci Bes Yıllık Kalkınma Planı döneminde Türkiye’de istihdamın sektörel dağılımındaki gelişmeler aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir:

Tablo: 16. Türkiye’de Sektörel İstihdam (1979-1989)

<u>SEKTÖRLER</u>	<u>1979</u>	<u>%</u>	<u>1983</u>	<u>%</u>	<u>1984</u>	<u>%</u>	<u>1989</u>	<u>%</u>
Tarım	9,5	62,5	9,4	60,3	9,4	59,9	9,4	54,7
Sanayi	1,8	11,8	1,9	12,2	2,0	12,7	2,4	13,9
Tüm Hizmetler (İnşaat Dahil+Bm)	3,9	25,7	4,3	27,6	4,3	27,4	5,4	31,4
TOPLAM	12,2	100,0	15,6	100,0	15,7	100,0	17,2	100,0

Kaynak: DPT Besinci Bes Yıllık Plan, s. 129.

Tablodan da izlendiği gibi, Besinci Bes Yıllık Kalkınma Planı’nda tarım sektöründen hizmetler sektörüne doğru bir geçiş söz konusudur.

Bu plan çerçevesi içinde hedeflenen diğer ilkeler şunlardır: ²⁸

İstihdam politikasının sanayileşme ve sektör politikaları ile bütünlük arz etmesi gerekmektedir. Bu nedenle teknoloji seçimleri teşvik politikaları yatırımların

²⁸ D.P.T., **Besinci Bes Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: D.P.T. Yay. s.131.

ülke genelindeki dagilimleri iç ve dis piyasa sartlarına uygun ve ekonomini genel dengeleri dikkate alınarak uygulanmalıdır.

İstihdam artisi yatırım hacminin, yatırımların verimliliğinin, üretim sektörünün ve üretim tekniğinin fonksiyonu olarak belirlenecektir. Emek- yoğun potansiyelden azami ölçüde yararlanılacaktır.

Isgücü arz ve talep piyasalarında işsizliği azaltıcı faaliyetlere hız verilerek istihdama arttırıcı düzenlemeler yapılacaktır.

Kisi bazında yatırım incelendiğinde bazı alt sektörlerde daha çok istihdam açıldığı görülmektedir. İlkokul mezunu işsizleri % 70 ile kullanan alt sektörler ağaç işleme, mobilya, giyim, elektrik makineleri, taşıt araçları imalatı ve bakımı altı sektörlerinde ortalama sermaye yatırımı 1983 yılı itibarıyla 0,9 milyon TL'dir. Buna rağmen petrol arama, enerji üretimi sektörlerinde bu oran % 20'dir.

1 milyon TL'lik katma değerle gıda imalatında 13,9, hayvancılık ve ormancılıkta 4,9, dokuma ve çirçirlemede 3,8, ayakkabı imalatında 3,7, deri imalatında 3,1, giyimde 3, otel ve lokantacılıkta 2,9, bina inşaatında 2,4, ağaç ve mobilya 2,1 kişinin istihdamının sağlamak mümkündür.15-19 yaş grubundaki her 100 gençten yaklaşık 10,5'i açık işsiz durumundadır. Bu işsizler grubunda genç işsizlerin önemini göstermektedir. Yıllık programlarla genç işsizlere yönelik istihdam arttırıcı projeleri uygulamaya konulacaktır.

Bazı alt sektörlerde genç işgücü istihdam oranları daha yüksektir. Bunlar belirli nitelikteki işgücünü kullanmaktadır. Örneğin giyim, mobilya, madeni esya, taşıt araçları imalatı sektörleri 15-19 yaş grubundan % 25-35 kadını istihdam ederken; petrol madenciliği, enerji üretimi, toptan ticaret, bankacılık gibi sektörler aynı yaş grubunda % 1-5 oranında istihdam etmektedir.

Kırsal kesimin güçlendirilmesi amacıyla mevsimlik işsizlere ek iş sağlamak amacıyla ilave projeler uygulanacaktır.

İmalat sanayinde kapasite kullanım oranları arttırılarak istihdam en az % 15, üretimin ise % 25 kadar arttırılması hedef alınmıştır.

Orta öğretimden başlayarak genç nüfusa mesleğe yönelik hizmet verilmesi sağlanacaktır.

4.6. Altıncı Bes Yıllık Planda Eğitim

Altinci Bes Yillik Plan sonunda sivil isgücü 20 milyon 937 bin kisi, sivil istihdam ise 19 milyon 117 bin kisi olacaktır. Issizlik oraninin % 8,7 olarak gerçeklesmesi öngörölürken; sivil istihdamin sektörle dagiliminda tarimin payi % 46,2, sanayinin payi % 17,5, hizmetlerin payi ise % 36,3 olacaktır ifadesi yer almaktadır. ²⁹ Böylesi bir tablo, egitimin issizlik üzerine etkisinde tarimi yüzdelik oranda asagi çekecegi gibi, alt yapisi tarimsal olan bazi sanayi kuruluslarinda egitilmis teknik isgücüne ihtiyaç duyacaktır. Issizlikte azalis tahminleri ve isgücü hacmindeki artisın teknik gelismelere ayak uydurmakla ancak gerçeklesecektir.

Tablo: 17. Türkiye’de Isgücü Piyasasında Egitimin Önemi
(15+ Yas) (Bin Kisi)

	<u>1989</u>	<u>1994</u>
Sivil Isgücü	18,680,0	20,937,0
Sivil Istihdam	16,802,0	19,117,0
Issiz	1,878,0	1,820,0
Issizlik Oranı (%)	10,1	8,7

Kaynak-DPT VI. Bes Yillik Kalkınma Planı,s.168

Yukarıdaki tablodan da görülecegi üzere, sivil isgücü ve sivil istihdam hacminde artis, issiz sayısında ise bir azalis olacağı tahmin edilmektedir. Altı çizilen bir nokta, bu azalısın çeşitli mesleki kurs ve eğitim seminerleriyle giderileceğinin vurgulanmasıdır. Gerçekten de ileriki yıllarda görülecektir ki nüfusun hızla artmasına rağmen verilen eğitimlerin eskiye oranla issizliğe olumlu etkiler yapmış olmasıdır.

Tablo: 18. Istihdamın Sektörel Dagilimi
(15+ Yas) (Bin Kisi)

²⁹ D.P.T., **Altinci Bes Yillik Kalkınma Planı**,Ankara: D.P.T.Yay. s.167.

	<u>1989</u>	<u>1994</u>
Tarım	8.390,0	8.830,0
Sanayi	2.579,0	3.345,0
Madencilik	222,0	
İmalat Sanayi	2.224,0	
Elektrik, Gaz ve Su	133,0	
Hizmetler	5.833,0	6.942,0
İnşaat	898,0	
Ticaret	1.726,0	
Ulaştırma	648,0	
Mali Kurumlar	394,0	
Hizmetler	2.167,0	
TOPLAM	16.802,0	19.117,0

Kaynak: DPT VI. Bes Yıllık Kalkınma Planı, s. 168

Belirlenen ilke ve politikaları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- İstihdamın gelişmesine katkıda bulunacak yatırımların teşvik edilerek, özellikle küçük ve orta ölçekli teşebbüslerin desteklenmesi,
- İlgücü niteliğinin yükseltilerek, istihdamın gelişimini engelleyecek olumsuz unsurların ortadan kaldırılması,
- Teknolojik gelişmeyi sağlayarak istihdam artistina katkıda bulunmak,
- Hizmet sektörünün gelişmesi ile yeni iş alanlarının açılmasının teşvikine yönelik tedbirlerin alınacağı hükümleri yer almaktadır.

4.7. Yedinci Bes Yıllık Planda Eğitim

1994 yılı itibarıyla işgücü 20,4 milyona, toplam istihdam ise 18,3 milyona ulaşmış, istihdam artisti hizmetler sektöründe yoğunlaşmıştır.

Tablo: 19. Türkiye’de Eğitime Bağlı Olarak İşgücü Piyasasında Gelişmeler

	(15+ Yaş)	(Bin Kisi)			
	<u>1990</u>	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994(1)</u>

Sivil İsgücü	19954	19967	20196	20232	20424
İsgücüne Katılma Oranı (%)	56,7	56,2	55,5	54,2	53,2
Sivil İstihdam	18364	1842	18600	18702	18285
Tarım	8731	8714	8169	8397	8166
Sanayi	2773	2837	3047	2916	2880
Hizmetler	6860	6870	7385	7389	7239
İssiz	1590	1546	1596	1530	2139
Eksik İstihdam	1271	1373	1535	1383	1904
İssizlik Oranı (%)	8,0	7,7	7,9	7,6	10,5
Eksik İstihdam Oranı (%)	6,4	6,9	7,6	6,8	9,3
İssizlik+ Eksik İstihdam Nedeniyle					
Atıl Durumda Bulunan İsgücü Oranı (%)	14,4	14,7	15,5	14,4	19,8
Kaynak: DPT Yedinci Bes Yıllık Kalkınma Planı, s.43					

Yedinci Bes Yıllık Planda görülmektedir ki, istihdamın % 45'ini tarım sektörü oluşturmaktadır. Tarım sektöründe çalışanların % 60'ini ücretsiz aile işçileri oluşturmaktadır. Tarımdaki ücretsiz aile işçilerini %80'i kadındır. Kırsal kesimde 12-14 yaş grubundakilerin toplam işgücü içindeki payı % 4,5'tir. kentlerde ise bu oran % 1,9'dur. Kentlerde kadınların işgücüne katılma oranı %17 civarındadır.

Gerek diğer sektörlerde, gerekse işgücü verimliliği ortalaması uluslararası standartlardan düşüktür. Genelde küçük ve orta ölçekli işletmelerde istihdam artışı görülmektedir. Büyük sanayi işletmelerinde ise teknolojik gelişme neticesinde otomasyona geçiş uygulamalarının istihdama azaltıcı etkileri önlenememiştir. Bu durumda orta ve geniş ölçeklerde eğitim seminerleri ön görülmüştür.

Nüfus artış hızının yavaşlaması olmasının işgücü arzı üzerindeki etkisi, eğitim seviyesinin yükselmesi ve kırsal kesimden kentlere olan göç nedeniyle sınırlı kalmaktadır. 1994 yılında açık işsizlik oranı % 105'e, eksik istihdam oranı ise % 9,3'e yükselmıştır. Açık işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl durumda bulunan toplam işgücü oranı % 19,8'i bulmaktadır. Bu rakamlar 1993 yılı itibarıyla işsizlik köylerde %7,6, kentlerde ise % 11,4 olmuştur. Kentlerdeki lise ve üniversite mezunu gençlerde bu oran % 30'u geçmektedir.

Yedinci Bes Yıllık Plan çerçevesinde eğitim seviyesinin gün geçtikçe yükselmesi, ayrıca şehirlerde kadınların işgücüne katılma oranlarının artması işgücü arzında bir hızlanma yaratacağı tahmin edilmektedir. Ancak sanayi yatırımlarının yetersizliği bu artışı karşılayacak düzeyde bulunmamaktadır. AB ve Gümrük Birliği gerçekleşme aşamasında istihdam sorunu daha da önem kazanmaktadır. Çünkü eğitilmiş işgücü, eğer çalışma sahaları yoksa hiçbir şey ifade etmeyecektir.

Planda belirlenen hedefler aşağıda belirtilmektedir:

- İstihdamı arttırmak amacıyla, yatırım ağırlıklı ve ekonomik rekabet koşullarına uygun istikrarlı büyüme hızının gerçekleşmesi,
- Teknolojik gelişmede uluslar arası rekabet kurallarına uygun bir biçimde sanayi ve hizmet sektörü yatırımların geliştirilmesi konusuna yer verilmektedir. Bu arada işgücü kalitesinin yükseltilmesinde istihdam üzerinde olumlu bir etki yaratacaktır.
- İşgücü piyasasının işleyişine ilişkin mevzuatın çağdas bir yapıya kavuşturularak, kurumsallaşmanın sağlanması ve mesleki eğitime gerekli önem verilmesi istihdamı arttıracaktır.
- Kırsal sanayiler teşvik edilip, desteklenecektir. Üretken ekonomik faaliyet ve istihdam potansiyeli taşıyan projelerin gerçekleştirilmesini sağlayacak çözümler, yerel ihtiyaç ve kapasiteler esnek ve etkili bir birim aracılığı ile hayata geçirilecektir. Bu aşamada besicilik, arıcılık, su ürünleri, bağ ürünleri, halıcılık, el sanatları vb. gibi dallarla turizm ve belirli hizmet alanlarında faaliyette bulunan veya bu girişimlerini genişletmek isteyenler destekleneceklerdir.
- Güneydoğu Onarım Projesi kapsamında ve yüksek işsizliğin bulunduğu yerlerde yerel ihtiyaçları karşılamak amacıyla altyapılar, konut yapımı, arazilerin tarıma elverişli hale getirilmesi, ağaçlandırma, çevre koruma gibi özle istihdam projeleri uygulanacaktır.
- Kamu kesiminde asiri ve dengesiz istihdam azaltılmaya çalışılırken; ara kademe işgücü yetistirilmesine de özen gösterilecektir.
- İstihdam artışı sağlanırken, kayıt dışı ekonomiyi küçültmek ve ücretler üzerindeki ilave yüklerin AB ülkelerindeki düzeye düşürülmesine çalışılacaktır.
- Küreselleşme ve AB'ne uyum çerçevesinde aktif işgücü piyasası önlemlerine ağırlık verilecek; İş ve İşçi Bulma Kurumu İş-Kur olarak yeniden örgütlenerek çağdas hizmetleri sunacaktır.

Gelismekte olan ÷lkelerin üretim tekniklerinde meydana gelen degisme istihdam sorununun en önemli sebeplerinden birisidir. Bu tür ÷lkelerde üretimi arttırma amacına yönelik olarak sermaye-yogun üretim teknigi tercih edilmekte veya sermayenin daha fazla yogun bulunduğu üretim alanlarında üretim daha yüksek oranlarda artis kaydetmektedir. Bu da issiz insan sayısında bir artisa neden olmaktadır. Böylelikle bir yandan iktisadi kalkinma saglanirken, diger yandan istihdam sorunun ortaya çıkması ihtimali dogmaktadır. Türkiye’de nüfusun hızla artması olayı istihdam meselesine daha büyük bir boyut kazandırmaktadır. Ancak, Türkiye’deki temel sorun gelismis ÷lkelere nazaran eğitim sorunudur.

Türkiye gibi gelismekte olan bir ÷lkede istihdam sorunu, gelismis ÷lkelerde olduğu gibi bir talep noksanlığı ve tasarruf eğilimi sebebiyle ortaya çıkmaz. İstihdam sorunu tasarruf eğiliminin fazla olması sonucunda degil, tam aksine yeterli tasarruf bulunmayışı sebebiyle ortaya çıkar. Burada da temel mesele eğitim yoluyla kaliteyi artırıcı ve ancak bu şekilde tasarruflar yaratılabilir.

İssizliğin Türkiye’deki baslıca sebepleri; tarım sektöründeki eğitimsiz işgücü, gizli işsizlik, tarım dışı açık işsizlik ve eğitimsizlikten kaynaklanan verim düşüklüğüdür. Hazırlanan kalkinma planlarında işsizlik sorunun uzun vadede çözümlenebileceği, iktisadi yönü yanında sosyal yönü de olan bir sorun olduğu da vurgulanmaktadır.

Kısacası Türkiye’de planlı dönemlerde yapılan çalışmalar neticesinde istihdam sorunun asıl nedeninin işgücü arzı ile işgücü talebi arasındaki dengesizliktir.

4.8. Sekizinci Bes Yıllık Planda Eğitim

Sekizinci Bes Yıllık Plan’da istihdamdaki tarımın etkisi yine gör÷lmektedir. Tarım sektörünün kendi içerisinde meydana getirdiğı “Ücretsiz İşçi Aileleri”nin çoğunu kadınlar oluşturmıştır. Tarımsal sektördeki mevsimlik iş potansiyeli neticesinde özellikle ilköğretimde okuyan çocukların eğitimlerine devam edemedikleri kaydedilmiştir. Dolayısıyla olaya tersten baktığımızda sanki işsizlik, eğitimi negatif anlamda etkilemektedir.

Bu plandaki belirlenen hedefler:

- Büyümenin istikrarlı bir yapı üzerine inşa edilmesi,

- Mevsimlik işçi potansiyelinin çalışan aileler üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi,
- Mesleki eğitime önem verilirken tarım sektörü ihmal edilmeyecek, fakat istihdamdaki tarımın eğitim üzerindeki yapısal işlerliği incelenecektir.
- Tarıma uygun araziler yeniden gözden geçirilerek, çağdas bir yapıya kavuşturulacaktır.
- Eğitim toplumun gelişme düzeyini gösterdiğinden, eğitime gereken önem verilecektir.
- Eğitimin gelişmişlik düzeyiyle paralellik arz etmesi için yeni istihdam politikası çalışmaları yapılacaktır.
- Planda diğer kurumların esgüdümüyle acil çözüm bekleyen kurumsal ve eğitimsel altyapı yetersizlikleri çözüme kavuşturulacaktır.

II. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE EĞİTİMİN YAPISI VE İSTİHDAM

1. İstihdam Edilenlerin Eğitim Durumu

1.1. Eğitimin Tanımı

Eğitim, yetişkin nesiller üzerinde uygulanan bir işlem olup, kültür naklini ve sosyal hayatın devamlılığını sağlamaktadır. ³⁰ Bireylerin toplumsal özelliklerini, inançlarını ve yaşam biçimlerini belirleyen bir süreçtir. ³¹

Öğretim ise bireyin yasami boyunca süren eğitiminin bir kısmının okulda, sınıf ortamında, planlı ve programlı bir biçimde yürütülen kesitidir. ³² Baska bir ifadeyle öğretim; belli bir amaca göre gereken şeyleri öğretme işi, bir eğitim kurumunda bir grup öğrenciye belli bir dalda ya da konularda bilgi verme, öğrenmeyi

³⁰ Sevki Özgener, **Bilgi Toplumunda Öğretmen, Okul ve Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi**, Verimlilik Dergisi Yayınları, sayı: 1998/1, 1998, s.114.

³¹ Bekir Özgen, **Çağdas Eğitim, Yönetici ve Öğretmen Gözüyle: Eğitimde Verimlilik Nasıl Sağlanır?**, Ankara: MPM Yayınları No: 597, 1997, s. 119.

³² Hüseyin Erkul, **İlköğretimde Verimlilik Anlayışı, Yönetici ve Öğretmen Gözüyle: Verimlilik Nasıl Sağlanır?**, Ankara: MPM Yayınları No: 597, 1997, s.60.

kolaylastiracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri saglama ve yol göstericilik etme isidir.

Egitimin; toplumun gelisme düzeyini gösteren, kalkinmanin temel ve güdüleyici bir ögesi olan, toplumdaki aydin tabakanin sayisini artiran, bu insanların karakterini gelistiren, milli birligi saglayan önemli ve vazgeçilmez bir ögedir.³³

Öğretim ise belli bir amaç için gerekli bilgilerin verilmesi islemi olarak tanımlanabilir. Eğitime nazaran çok daha dar kapsamlıdır.³⁴

Eğitim; bireyin davranislarinda, kendi yasantisi yoluyla ve kasitli olarak istendik bir degisim olusturma sürecidir. Burada “davranis” sözcüğü ile; bilgi, beceri, aliskanlik, tutum vb. deyimlerle anlatılmak istenen öğrenme ürünlerinin tümü kastedilmektedir. Bu tanimda yer alan “kasit” sözcüğü, eğitimin planli degismeleri içerdigini, degismelerin rastlantılara bırakılmadigini; “istendik” sözcüğü ise, her türlü degisimin degil, oldukça kalici ve toplumca geçerli degismelerin amaçlandigini ifade etmektedir.³⁵

Eğitim olgusundaki dinamiklerin varligindan söz edilebilir:³⁶

- Eğitim, önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda ve planli olarak yürütülmektedir.
- Eğitsel etkinlikler, geçmişin bilgi ve deneyimlerini kusaktan kusaga aktarmaktadır.
- Eğitim, bireyin bedensel, zihinsel, duygusal ve toplumsal gelismesine çok yönlü yardım etmektedir. Kiside kasitli ve istendik bir degisim olusturmaktadır.

1.2. Eğitimin Amacı

Eğitimden amaçlanan, geçmişin kültürel mirasini yeni nesillere aktararak, genç kuşaklarda sorumluluk bilinci olusturmaktadır. Dolayisiyla, eğitimde kültürel degerlerin korunmasi esas alınmaktadır. Eğitimde sadece bilgi esas alinirsa tek boyutlu, kendi kültürünü tanımayan, kendi öz degerlerine yabancılaşmış bir insan tipi

³³ Aylanur Atakli, **Eğitim ve Mesleki Basari**, Verimli Dergisi, Sayi: 2003/1. 2003, s.64.

³⁴ Aylanur Atakli, **a.g.e.** s. 65.

³⁵ Ömer Peker, **Yönetici Eğitimi**, Ankara: TODAİE Yayinlari No: 257, 1994, s.30.

³⁶ Sevgi Özgener, **a.g.e.** s. 119.

ortaya çıkar. İnançlarından, ideallerinden, milli ve manevi değerlerinden uzak, suursuz ve ruhsuz insan yetistiren bir eğitim sistemi ile sadece diplomali insan yetistirilebilir.³⁷

Oysa kisi, kültürel ve toplumsal çevresiyle etkilesimi sonucu yeni davranislar kazanir. Kisi açısından “sosyallesme-kültürlenme”, toplum açısından ise “sosyallestirme-kültürleme” olarak adlandırılan bu süreç, bir öğrenme veya öğretme sürecidir. Böylece, eğitim süreçlerinden amaçlanan insan davranislari yoluyla toplum dokusunu etkilemektir.³⁸

Durkheim, “Moral Education” isimli çalışmasında eğitimin sagladigi üç önemli sosyal faydaya isaret etmektedir:³⁹

- Sosyallesmeyi saglayarak kaside disiplin ruhunu olusturmak ve hareketlerinin sinirlarini belirlemek,
- Bir gruba dahil olma ve baglanmayi gerçeklestirmek,
- Kontrollü ve suurlu bir otonom taviryla kendi geleceğini belirleyici özellikler geliştirmek. Böylece kisi bilinçli bir yaratıcılığa yönelecektir.

1.3. Genel Olarak Eğitim

Kisinin, içinde bulunduğu kültürel ve toplumsal çevresiyle etkilesimi sonunda edindiği davranislara “sosyallesme” denilmektedir. Buradaki davranis değismesinin deki plansizlik ve gelisi güzelliğe karşilik, planli sosyallesmede değisme önceden planlanmıştır. Eğitim bu süreçte belirleyici bir rol oynamaktadır.

Bu yaklasima göre insan, toplumda plansiz (kendiliginden) ve planli olmak üzere iki türlü eğitimle karşılaşmaktadır. Planli eğitim, örgün ve yaygın eğitim olmak üzere ikiye ayrilir.⁴⁰

1.3.1 Örgün Eğitim

³⁷Sevki Özgener, **a.g.e.**, s. 114.

³⁸Ömer Peker, **a.g.e.**, s.30.

³⁹Sevki Özgener, **a.g.e.**, s.115-116.

⁴⁰Ömer Peker, **a.g.e.**, s. 29.

Örgün eğitim; ekonomik kalkınma için gerekli olan bilgi ve beceri donanımlarını geliştiren, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri yakından izleyebilen, iletişimli yurttaş yetiştiren dizgeler bütünü olarak tanımlanabilir.⁴¹

Okul öncesi eğitim kurumları, ilköğretim okulları, orta öğretim okulları ve yüksek öğretim kurumlarında gerçekleştirilen örgün eğitim⁴² iki ana bölümden oluşmaktadır. Birincisi, bütün vatandaşlara verilmesi zorunlu olan temel eğitim; ikincisi, kalkınmanın ihtiyaçlarına göre düzenlene ve kişilerin ilgi ve yeteneklerine göre yaralandıkları temel eğitim sonrası eğitimidir.⁴³

Tablo: 20 Örgün Eğitimde Öğrenci Sayısı Ve Okullaşma Oranı

Eğitim kademeleri	1995-1996		1999-2000		2000-2005(1)	
	Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (%)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (%)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (%)
Okul Öncesi Eğitim	199	7.7	252	9.8	690	25.0
İlköğretim	9.564	89.8	10.053	97.6	10.328	100.0
Orta öğretim	2.223	55.0	2.444	59.4	2.886	75.0
Genel Lise Eğitimi	1.277	31.6	1.506	36.6	1.539	40.0
Mesleki ve Tk. Eg.	946	23.4	938	22.8	1.346	35.0
Yükseköğretim (*)	1.226	23.8	1.492	27.8	2.002	37.3
Örgün Öğretim	766	14.9	1.006	18.7	1.519	28.3
Açık Öğretim	460	8.9	486	9.1	483	9.0

Kaynak: DPT, Uzun Vadeli Strateji ve: Sekizinci Bes Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Ankara, 2000, s.83

* Yüksek Lisans Öğrencileri dahil

(1) Hedef

⁴¹ Sevki Özgener, **a.g.e.**, s. 119.

⁴² TÜSIAD, **Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Yeniden Yapılandırılması**, yay. Haz: Ali Simsek, İstanbul: TÜSIAD Yayınları No: TÜSIAD-T/ 99-2/252, 1999, S. 61.

⁴³ Zekai Baloglu, **Türkiye'de Eğitim Sorunları ve Değişime Yapısal Uyum Önerileri**, İstanbul: TÜSIAD Yayınları, 2004, s.115.

Tablo 20'de dönemler itibariyle örgün eğitimde öğrenci sayısı ve okullaşma oranları incelenmiştir.

Buna göre, 1995-1996 öğretim yılında %89.8 olan ilköğretimdeki okullaşma oranı, 1999-2000 öğretim yılında % 97.6'ya çıkmıştır. 2000-2005 döneminde amaçlanan oran ise % 100'dür. Aynı dönemde % 7.7 olan okul öncesi eğitimde okullaşma oranı, 1999-2000 öğretim yılında % 9.8'e yükselmıştır. Bu oran 2000-2005 döneminde % 25 olarak amaçlanmaktadır.

Orta Öğretimde (Genel Lise Eğitim ve Mesleki ve Teknik Eğitim toplamı) ise 1995-1996 öğretim yılında %55 olan okullaşma oranı, 1999-2000 öğretim yılında % 59.4'e yükselmıştır. 2000-2005 döneminde ise bu oranın %75'e çıkarılması amaçlanmaktadır. Burada, meslek öncesi eğitim açısından, herhangi bir mesleki bilgi ve beceri kazandırmayan genel lise eğitiminin mesleki ve teknik eğitimden yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Bu durum; işgücünün, eğitim durumu-vasıf seviyesi açısından önem arz etmektedir.

Yüksek öğretimde (örgün ve açık öğretim) okullaşma oranı 1995-1996 öğretim yılında % 23.8. 1999-2000 öğretim yılında %27.8 olmuştur. 2000-2005 döneminde ise bu oranın % 37.3'e çıkarılması amaçlanmaktadır.

1.3.2. Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim; örgün eğitime hiç katılmamış, halen bir örgün eğitim kurumuna devam eden ya da örgün eğitim sisteminden çıkmış olan kişiler yönelik, genellikle kısa süreli bir eğitim türüdür. Yaygın eğitimin amacı, değişik koşul ve beklentiler içinde bulunan ve örgün eğitim kurumlarından yeterince yararlanamayan kişilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaktır. Örgün eğitime oranla, daha az sayıda insani ilgilendiren böyle bir eğitim, çoğunlukla esnek bir program anlayışıyla düzenlenir ve kişilerin hem bireysel hem de toplumsal gelişimlerine katkıda bulunur.⁴⁴ 15-65 yaş grubunda okul dışında bulunan grubun tamamı yaygın eğitimin hedef kitesidir.

Yaygın eğitim; uluslar arası ekonomik ilişkilerin gelişmesi, bilim ve teknolojiye yeni gelişmeler, haberleşme imkanlarının artması, bilgi toplumu çağına

⁴⁴ TÜSIAD. a.g.e., s.63.

girilmesi, mesleklerin yapısındaki hızlı değişimler, işgücü piyasasının ani isteklerini ortaya çıkarması gibi sebeplerle önem kazanmıştır.⁴⁵

Tablo 2-8’de yaygın eğitim veren kuruluşlar ve eğitim etkinliklerine katılanlar oransal olarak incelenmiştir.

Buna göre, Ekim 1997 döneminde çıraklık veya kalfalık eğitiminin %50.3’ü Milli Eğitim Bakanlığına, % 30.2’si işyeri çıraklık okulları, %4,7’si meslek odaları tarafından verilmiştir. Eğitimin %14.8’i diğer kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Tablo: 21 Çıraklık Veya Kalfalık Eğitimi Alanların Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus İçindeki Oranı, Ekim 1997 (%)

Eğitim veren kuruluş, eğitimin maliyetini karşılayan kişi veya kuruluş, eğitime alını süre, eğitim sonucu sertifika alanlar.		Çıraklık veya Kalfalık eğitimi alanlar:	İstihdam edilenlerden çıraklık veya kalfalık eğitimi alanlar:	İstihdamda olmayanlardan en son çalıştığı işte çıraklık veya kalfalık eğitimi alanlar
Eğitim Veren Kuruluş	Milli Eğitim Bakanlığı	50.3	53.6	35.9
	Meslek Odası	4.7	5.4	3.1
	İşyeri Çıraklık Ok.	30.2	30.7	28.1
	Diğer	14.8	10.7	32.8
Eğitim Maliyetini Karşılayan Kişi veya Kuruluş	Kendisi	25.0	25.4	23.4
	İşveren	28.5	28.6	28.1
	Devlet	44.8	45.0	43.8
	Diğer	1.7	1.1	3.1
Eğitim Alınan Süre	1-4 Ay	27.0	23.2	43.8
	5-8 Ay	16.3	17.1	12.5
	9-11 Ay	1.7	1.8	1.6
	12+ Ay	54.9	57.5	42.2
Eğitim Sonucu Sertifika alanlar	Sertifika Alanlar	80.5	81.4	76.6
	Alanmayanlar	19.2	18.2	23.4

Kaynak: DIE. Örgün ve Yaygın Eğitim Anketi Sonuçları: Ekim 1997, Ankara, 2000,s.87’den derlenmiştir.

⁴⁵ Mithat Melen, **Eğitim Ekonomisi ve İstihdam**, İstanbul, Kirativ Yayınları, 1997, s. 25.26.

Çıraklık veya kalfalık eğitimi alanların eğitim maliyetini karşılayan kişi veya kuruluslara bakıldığında da devlet, %44.8'lik oranla yine birinci sırada gelmektedir. Ayrıca, bu eğitim süresinin 12 ay veya üzerinde gerçekleşme oranının %50 üzerinde olduğu görülmektedir. Eğitim sonunda sertifika alanlar %80'ler civarındadır.

Tabloda, eğitim sonucu sertifika alanlar-almayanlar şeklinde yapılan taslak gerekli olsa da, yeterli değildir. Eğitim sonrası, bu etkinliklerin istihdam edilenlerde gibi değişikliklere yol açtığı ve işgücü verimliliğine etkisi ortaya konulmalıdır. Böylece eğitimin başarısını; istihdam edilenlerin bilgi, beceri ve davranışlarına etkisini görmek mümkün olacaktır.

1.3.3. Mesleki ve Teknik Eğitim

Mesleki ve teknik eğitimle amaçlanan: toplumsal ve kişisel hedeflere yönelik belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve uygulama yeteneklerini kazandırılarak kişiyi toplumun talep ve hedefleri doğrultusunda yetistirmektedir.

Genelde bütün dünyada mesleki ve teknik eğitim programları örgün veya yaygın eğitim biçiminde verilmektedir.⁴⁶ Türkiye'de ise mesleki ve teknik eğitim kavramından çoğunlukla, orta öğretim düzeyindeki meslek eğitimi anlaşılmaktadır. Orta öğretim içinde önemli bir yer tutan mesleki ve teknik okulları kendi içinde dört ana gruba ayırmak mümkündür. Bunlar: erkek teknik, kız teknik, ticaret-turizm ve din öğretimidir.

Yaygın mesleki eğitim hizmetlerinden yararlananlar ise çalışma hayatına giren ve orta öğretime devam edemeyen gençler ile bir meslek öğrenmek isteyen yetişkinlerden oluşmaktadır. Türkiye'de yaygın mesleki eğitim çalışmaları; genellikle, Çıraklık Eğitim Merkezleri, Aksam Sanat Okulları, Halk Eğitim Merkezleri, Pratik Sanat Okulları ve Olgunlaşma Enstitüleri tarafından düzenlenmektedir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bu birimlerin dışında, bazı kamu kuruluşları da işgücü yetistirme programları düzenlemektedir.⁴⁷ Yaygın mesleki teknik eğitim programları arasında en önemlilerinden birisi çıraklık eğitimidir.

⁴⁶ Nusret Ekin, **Küresel Bilgi Çağında: Eğitim-Verimlilik-Istihdam** İstanbul: ITO Yayınları No: 1997-43, 1997.s.101.

⁴⁷ Nusret Ekin, **a.g.e.**, s.81.

Kamuya maliyeti açısından en ekonomik model olan çiraklık eğitiminden öğrenim zamanını %80'i işyerinde, % 20'si de okulda geçmektedir.

1.4.İstihdam Edilenlerin Eğitim Durumu

İşgücü arzı ile işgücü talebinin karşılaştırılması ve işsizliğin önlenmesinde eğitimin önemi büyüktür. Sanayileşme ve teknolojik ilerleme, vasıflı işgücüne olan ihtiyacı süratle artırmakta ve yapısal değişimin istihdam üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesinde eğitim büyük önem taşımaktadır.

Uluslar arası karşılaştırmalar. Türkiye'nin gerek okuma yazma oranı ve gerekse diplomalı nüfus bakımından dünya ülkeleri arasında Endonezya, Tayland, Mısır, Tunus gibi ülkelerin bulunduğu alt gelir grubunda yer aldığını göstermektedir.⁴⁸

Devletin ilköğretim, lise ve yüksek okul düzeyinde topluma sunduğu eğitim imkanları hem sayısal hem de eğitim kalitesi açısından günün ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde değildir. Buradan, devletin milli gelirden eğitime daha fazla pay ayırması gerektiği ortaya çıkmaktadır.⁴⁹

Sekizinci Bes Yıllık Kalkınma Planı'nda istihdam edilenlerin eğitim seviyesinin düşüklüğünden bahsedilerek, işgücü niteliğinin yükseltilmesi gereği belirtilmektedir.⁵⁰

"İstihdamın % 79.1'i ortaokul ve ilkokuldan mezun olan veya herhangi bir okuldan mezun olmayanlar ile okuma yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır. Bu durum, üretim ve verimliliğin artırılmasında işgücü niteliğinin yükseltilmesi gereğini ortaya koymaktadır."

İstihdamla eğitim arasında doğrusal bir ilişki vardır. İstihdamın büyümesi halinde hane halkı geliri artacak ve tasarruflarda bir artış meydana gelecektir. Bu, okul çağındaki gençlerin daha uzun süre okula devamına, dolayısıyla daha iyi bir eğitim almasına yol açacaktır.

⁴⁸ TES-AR. **Hizmetler Kesiminde Meslek Eğitimi**. Yay. Haz: İrfan Yazman, Ankara: TES-AR Yayınları No: 12, 1994, s.60.

⁴⁹ Ataç Soysal, **Gelişmenin Yolu Sürekli Eğitimden Geçer**, Çalışma Hayatında 21. Yüzyılın Yeni Ufukları, Ankara: MESS Yayınları No: 227, 1995. s. 123.

⁵⁰ DPT,**a.g.e.**, s. 103.

Istihdamın, cinsiyet ve kir-kent dağılımına göre eğitim durumu incelemek suretiyle istihdamdaki yapısal dönüşüm genel hatlarıyla ortaya konulabilir.

1.4.1. İstihdam Edilenlerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumu

Türkiye’de istihdam içinde kadın istihdamının oranı erkek istihdamının yarısı kadardır. Bu, sadece kadınların çalışmasına erkeklerin engel olması ile ilgili değildir. Kadının daha az eğitilmiş olmasının etkisi de vardır. Tarım sektöründe ise çalışanların % 85’inin kadın olduğu görülmektedir. Türkiye’de kadınlar teknik ve profesyonel alanlarda erkeklerin üçte biri oranında istihdam edilmektedir. İmalat sektöründe bu oran dokuzda bir seviyesine düşmektedir.⁵¹

Tablo 2-10’da 1991-2000 döneminde istihdam edilenlerin toplamda ve cinsiyete göre eğitim durumu incelenmiştir.

Buna göre, istihdam edilenlerin yıllar itibarıyla eğitim durumuna bakıldığında aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- İstihdam edilenlerin önemli bir kısmının ortaokul, orta dengi meslek veya ilkokuldan mezun olan veya herhangi bir okuldan mezun olmayanlar ile okuma yazma bilmeyenlerden oluştuğu görülmektedir. Bu oran Nisan (1991-1999) döneminde % 86.3’ten % 79.5’ten gerilemiş, 2000 yılında ise % 74.8 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, 2000 yılı itibarıyla, erkeklerde % 74.5, kadınlarda ise % 75.7 olmuştur. 2000 yılında bu oranın Nisan 1999’a göre % 4.7 gibi büyük oranda düşüş göstermesinin en önemli nedeni Devlet İstatistik Enstitüsü’nün istihdam edilenleri 15 ve daha yukarı yaşta kişiler olarak sınırlamasıdır. Böylece 12-14 yaş grubundaki öğretime devam etmeyen çocuk işçiler istihdamda gösterilmemiştir. Bu durum 2000 yılı verilerini büyük ölçüde farklılaştırmış, istihdamın eğitim düzeyini olduğundan yüksek göstermiştir.

- İstihdam edilenlerden lise ve lise dengi okul mezunlarını oranı, Nisan (1991-1999) döneminde % 8.8’den % 13.2’ye, 2000 yılında ise % 16.5’e yükselmiştir. Bu oran, 2000 yılı itibarıyla, erkeklerde % 17.6, kadınlarda ise % 13.3’e yükselmiştir.

⁵¹ Mithat Melen, **a.g.e.**, s.53.

- İstihdam edilenlerden yüksekokul veya fakülte mezunlarının oranı Nisan (1991-1999) döneminde % 4.9'dan % 7.3'e yükselmiş, 2000 yılında ise % 8.7 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, 2000 yılı itibarıyla, erkeklerde % 7.9, kadınlarda ise % 11 olarak gerçekleşmiştir.

Tablodaki genel görünüm; istihdam edilenlerin eğitim düzeylerinin düşük olduğu, erkek

istihdamının kadın istihdamından daha eğitilmiş olduğu (2000 yılı yüksekokul ve fakülte mezunları hariç) yönündedir. İstihdamın eğitim seviyesinde, genel olarak ve cinsiyet göre, yıllar itibarıyla artış olmakla birlikte; eğitimin niteliği de ayrıca incelenmesi gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

1.5. İstihdam Edilenlerin Kir-Kent İtibarıyla Eğitim Durumu

Türkiye'de istihdamın önemli bir bölümünün kırsal alanda gerçekleştiği görülmektedir. Sekizinci Bes Yıllık Kalkınma Planı'nda istihdamın yapısını tarım dışı sektörler lehine değiştirilmesi amaçlanmaktadır.⁵²

"İstihdamın yapısı tarım dışı sektörler lehine değiştirilecek, ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücü yetistirilecek, işgücünün ilgi alanının gerekliliği doğrultusunda niteliği yükseltilecek ve işgücü piyasasında etkinlik artırılacaktır."

Tablo 2-11'de 1991-2000 döneminde istihdam edilenlerin kir-kent itibarıyla eğitim durumu incelenmiştir.

Buna göre Nisan (1991-1999) döneminde kentte istihdam edilenlerin oranı % 40'tan % 44'e, 2000 yılında ise % 54'e yükselmiştir. Nisan 1991'de kent istihdamının % 74.7'lik kısmının ortaokul, orta dengi meslek ve ilkokuldan mezun olan veya herhangi bir okuldan mezun olmayanlar ile okuma yazma bilmeyenlerden oluştuğu görülmektedir. Nisan 1999'a gelindiğinde bu oran % 64.4, 2000 yılında ise % 61.8 olarak gerçekleşmiştir. Nisan (1991-1999) döneminde kırsal alanda istihdam edilenlerde bu oran % 94.1'den % 91.6'ya, 2000 yılında ise % 90.2'ye gerilemiştir.

Nisan (1991-1999) döneminde kentsel alanda istihdam edilen lise ve lise dengi mezunlarının oranı %16'dan %21.3'e, 2000 yılında ise % 24.1'e yükselmiştir.

⁵² D.P.T. a.g.e., s.103.

Nisan (1991-1999) döneminde kırsal alanda istihdam edilenlerde bu oran % 3.9'dan % 6.7'ye, 2000 yılında ise % 7.57'e yükselmıştır.

Nisan (1991-1999) döneminde kentsel alanda istihdam edilenlerde üniversite mezunlarının oranı % 9.3'ten %14.3'e yükselmıştır. 2000 yılında ise bu oran % 14.1 olarak gerçekleşmiştir. Nisan (1991-1999) döneminde kırsal alanda istihdam edilenlerden üniversite mezunlarının oranı % 2'den % 1.7'ye gerilemiştir. 2000 yılında bu oran % 2.3 olarak gerçekleşmiştir.

Tabloda karşılaşılan 2000 yılındaki farklılaşmaların en önemli nedeni 12-14 yaş grubunun istihdam rakamlarına dahil edilmemesinden kaynaklanmaktadır. Tabloda gözlenen, istihdamın hala önemli bir bölümünün kırsal alanda gerçekleştiği ve genel olarak istihdamın eğitim seviyesinin düşük olduğudur. Ayrıca kentsel alanda istihdamın eğitim seviyesini kırsal alandan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye'de işsizlik, eğitim düzeylerine göre farklılık göstermektedir. En yüksek işsizlik oranı, lise mezunlarında görülmektedir. Eğitim düzeyleri dikkate alınarak hesaplanan işsizlik oranı tablo-II'de görülmektedir.

Tablo: 22. Eğitim Düzeylerine Göre İşsizlik

<u>EGİTİM DÜZEYİ</u>	<u>Toplam işsizler içindeki pay(%)</u>	<u>İşsizlik oranı(%)</u>
Okur yazar olmayanlar	3,2	2,2
Okuryazar olup okul bitirmeyenler	2,6	4,7
İlkokul	45,6	5,3
Ortaokul	11,4	7,6
Orta dengi meslek okulu	0,2	7,1
Lise	22,4	13,2
Lise dengi meslek okulu	8	11,8
Yüksekokul veya fakülte	6,6	6,1

Kaynak: D.I.E, 1998 Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar ,Mayıs –Haziran 1995.s. 155.

Türkiye’de işsizlik düzeyi ve istihdam durumu aşağıdaki tablo-1 görülmektedir:

Tablo: 23. Türkiye’de İstihdam ve İşsizlik (2000 Yılı 15 Yaş Üzeri, Bin Kisi)

	Kent	Kir	Toplam
Sivil işgücü	12,398	10,328	22,727
Sivil İstihdam	11,293	10,019	21,312
İşsiz	1,105	309	1,415
İşsizlik Oranı (%)	8,9	3,0	6,2
Eğitimli Genç İşsiz Oranı (%)	24,6	16,6	20,2
Eksik İstihdam	1,106	568	1,675
Oranı (%)	8,9	5,5	7,4

Kaynak: D.İ.E Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar ,Mayıs – Haziran 1995.s. 155

Türkiye’de en yüksek işsizlik oranı 20-24 yaş arasındır. Yaşlar ilerledikçe, işsizlik oranı düşmektedir. İşsizliğin yaş gruplarına göre dağılım ise, Tablo-III’de görülmektedir. Dikkat edilirse oranın en yoğun olan dönemi yüksek eğitimin alınacağı dönemler. Bu durum nitelikli işgücü kaybıdır.

Tablo: 24. Yaş Gruplarına Göre İşsizlik (1998)

<u>Yaş Grupları</u>	<u>Toplam İşsizler İçindeki Pay (%)</u>	<u>İşsizlik Oranı (%)</u>
12-14	1,5	4,3
15-19	20,9	12,5

20-24	24,7	15
25-29	15,5	8
30-34	9,5	4,8
35-39	8,5	4,1
40-44	6,8	3,6
45-49	5,9	4,4
50-54	2,8	3,1
55-59	2,1	3
60-64	0,8	1,6
65 ve üstü	1	1,5

Kaynak: D.I.E Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar ,Mayıs – Haziran 1995.s. 155

2. İsgücünün Sektörel Dağılımında Eğitim

İsgücü kapsamında bulunan insanlar üç başlık altında toplanır. Bunlar Tarım, Sanayi ve Hizmetlerdir. Her ülkede işgücünün sektörlere göre dağılımı iktisadi gelişme yönünden büyük önem taşır. Zira, işgücünün sektörlere göre dağılımına bakarak bir ülkenin gelişmişlik düzeyi konusunda bir fikir sahibi olmak mümkündür. Bu anlamda Eğitimin meslekler üzerindeki ve işsizliğe etkileri de ortaya çıkar.

Bir ülkede tarım ve sanayi sektörü asıl üretken kesimlerdir. Hizmet sektörü ise bir nevi yan sektör görünümünde olup; ilk iki sektörün gelişimine bağlıdır. İktisaden gelişmekte olan bir ülkede sanayi sektörü henüz tam gelişmiş olmadığından işgücünün önemli bölümü tarım sektöründe çalışmaktadır. Ekonomik gelişme ile birlikte tarımdan sanayi sektörüne doğru bir geçiş söz konusudur. Gelişmiş ekonomilere sahip bir ülkede sanayi sektörü de gelişmiş olduğundan yan sektörler gelişir ve böylece işgücü sanayi sektöründen hizmet sektörüne yayılır. Gelişmiş bir ekonomide tarım sektörü işgücü oranı düşük, sanayi sektörünün sabit, hizmetler sektöründe ise işgücü oranı yüksektir.

Tablo: 25. İşgücünün Sektörel Dağılım (%)

YILLAR:	TARIM:	SANAYİ:	HİZMETLER:
1990	48,5	15,3	36,3
1991	48,3	15,7	36,2
1992	44,8	16,5	38,7
1993	45,8	15,6	38,7

1994	47,0	16,9	36,1
------	------	------	------

Kaynak: DIE Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar, Mayıs-Haziran 1995. s. 155.

Tablo: 26. Yurtiçi İsgücü Piyasasının Sektörel Dağılımı

TARIM:	1988 EKİM: 8193	1989 NİSAN: 8606	1989 EKİM: 8518	1990 NİSAN: 8845	1990 EKİM: 8616	1991 NİSAN: 8954	1991 EKİM: 8473	15+BIN KİSİ	1992 NİSAN: 8077	1992 EKİM: 8259	1993 NİSAN: 8758
SANAYİ	1988 EKİM: 2181	1989 NİSAN: 2706	EKİM: 2856	1990 NİSAN: 2591	EKİM: 2955	1991 NİSAN: 2927	EKİM: 2745	15+BIN KİSİ	1992 NİSAN: 2795	EKİM: 3298	1993 NİSAN: 2751
MADENCİLİK:	1988 EKİM: 220	1989 NİSAN: 211	EKİM: 155	1990 NİSAN: 171	EKİM: 223	1991 NİSAN: 137	EKİM: 205	15+BIN KİSİ	1992 NİSAN: 139	EKİM: 199	1993 NİSAN: 110
İMALAT SANAYİ	1988 EKİM: 2533	1989 NİSAN: 2473	EKİM: 2671	1990 NİSAN: 2380	EKİM: 2720	1991 NİSAN: 2775	EKİM: 2511	15+BIN KİSİ	1992 NİSAN: 2638	EKİM: 3033	1993 NİSAN: 2551
ELEKTRİK, GAZ VE SU:	1988 EKİM: 28	1989 NİSAN: 22	EKİM: 30	1990 NİSAN: 40	EKİM: 12	1991 NİSAN: 15	EKİM: 29	15+ BIN KİSİ	1992 NİSAN: 18	EKİM: 67	1993: 90
HİZMETLER	1988 Ekim: 6694	1989 Nisan: 6701	Ekim: 6623	1990 Nisan: 6611	Ekim: 7110	1991 Nisan: 6788	Ekim: 6953	15+ Bin Kisi	1992 Nisan: 7590	Ekim: 7180	1993 Nisan: 7123
İnşaat:	1988 Ekim: 1002	1989 Nisan: 884	Ekim: 965	1990 Nisan: 841	Ekim: 895	1991 Nisan: 865	Ekim: 946	15+ Bin Kisi	1992 Nisan: 943	Ekim: 1038	1993 Nisan: 1172
Ulaştırma:	1988 Ekim: 780	1989 Nisan: 828	Ekim: 815	1990 Nisan: 767	Ekim: 844	1991 Nisan: 780	Ekim: 771	15+ Bin Kisi	1992 Nisan: 885	Ekim: 794	1993 Nisan: 2223
Ticaret:	1988 Ekim: 2033	1989 Nisan: 2004	Ekim: 2043	1990 Nisan: 2015	Ekim: 2173	1991 Nisan: 2125	Ekim: 2156	15+ Bin Kisi	1992 Nisan: 2256	Ekim: 2429	1993 Nisan: 851
Mali Müesseseler	1988 Ekim: 424	1989 Nisan: 417	Ekim: 441	1990 Nisan: 389	Ekim: 409	1991 Nisan: 411	Ekim: 439	15+ Bin Kisi	1992 Nisan: 469	Ekim: 442	1993 Nisan: 371
Diğer Hizmetler:	1988 Ekim: 2455	1989 Nisan: 2568	Ekim: 2359	1990 Nisan: 2559	Ekim: 2789	1991 Nisan: 2607	Ekim: 2641	15+ Bin Kisi	1992 Nisan: 3041	Ekim: 2477	1993 Nisan: 2506
TOPLAM:	1988 Ekim = 17.668	1989 Nisan = 18.013	Ekim = 17.997	1990 Nisan = 18.047	Ekim = 18.681	1991 Nisan = 18.669	Ekim = 18.171	15+ Bin Kisi	1992 Nisan = 18.462	Ekim = 18.738	1993 Nisan = 18.632

Kaynak: DPT Temel Ekonomik Göstergeler, Aralık 1993, s. 115

Çalışan işgücünün oransal dağılımı sektörler göre değişimler göstermektedir. 1988 yılı itibarıyla toplam çalışanlar içinde tarım sektöründe çalışanların oranı % 46'dır. Bu oran 1993 yılı içinde % 47'dir. Sanayide çalışanların toplam çalışanlar içindeki payı ise 1993'te % 14, hizmet sektöründe çalışanların oranı ise % 38'dir. Gelişmiş ülkelerde hizmet sektöründe çalışanlar toplam işgücünün yarısını oluşturmaktadır.

Tablo'dan da inceleneceği üzere, Türkiye tarım ekonomisinin hakim olduğu, sanayinin gelişmediği, hizmet sektöründe ise nispi bir artışın olduğu açıktır. Öte yandan sanayi sektöründe çalışanların % 90'ı imalat sanayinde çalışmaktadır.

2.1. İşgücünün Mesleklere Göre Dağılımında Eğitimin Önemi

İşgücü kapsamında bulunan insanların yaptıkları iş ve mesleğe göre sınıflandırılmaları insan gücü planlamasının yapılabilmesi için gerekli olduğu kadar, o ülkenin ekonomik ve sosyal durumunun da açık bir göstergesidir. Türkiye'de işgücü, eğitim eğrisinin eğrisinde çizgisindedir. Yani eğitim hem meslek kollarında hem de işsizliğin dengeli bir şekilde giderilmesinde önem arz etmektedir.

Ekonomik ve sosyal kalkınma açısından insan gücü kaynaklarının nitelik ve nicelik yönünden yeterli bir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla yetişmiş insan gücüne ihtiyaç vardır. Gelişmiş ülkelerde eğitilmiş meslek sahibi oranı yüksek, az gelişmiş ülkelerde ise düşüktür.

Tablo'ya baktığımızda ülkemizdeki durum şöyle ifade edilebilir: iş gücünün büyük bir kısmı yani % 45'i tarımcı-hayvancı ormancı-balıkçı ve avcı grubunda yer almaktadır. Bu da eğitim seviyesi düşük ve kalifiye olma özelliği gerektirmeyen meslek grubunda çalışıldığını göstermektedir.

Tablo: 27. Türkiye'de İşgücünün Mesleklere Göre Dağılımı

	1990:	1991	1992	1993 Nisan
İlmi ve Teknik Elemanlar, Serbest Meslek Sahipleri ve Banlarla İlgili Meslekler:	1092	1063	1137	1052
Mütesebbisler, Direktörler ve Üst. Kademe Yöneticileri	390	322	345	410
İdari Personel ve Benzeri Çalışanlar	884	842	901	948
Ticaret ve Satış Personeli	1485	1490	1993	1660
Hizmet İşlerinde Çalışanlar	1449	9296	1569	1567

Tarimci, hayvanci, ormanci, Balıkçı ve Avcı	9259	9296	8672	8812
Tarım dışı Üretim Faaliyetinde Çalışanlar ve Ulaştırma makineleri Kullananlar	4533	4637	4910	4735
Meslekleri Tayin Edilmeyenler	56	107	135	135
TOPLAM:	19146	19254	19350	19319

Kaynak: DIE Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar, Mayıs-Haziran 1995.s.170

İlmi ve temkin eleman (%0,5), girişimciler ve üst kademe yöneticileri (% 0,2), idari personel (% 0,04), tarım dışı üretim faaliyetinde çalışanlar (% 2), oranlarında 1990-1993 yılları arasında bir artış görülmemekte, buna karşın ticaret ve satış personeli ile hizmet işlerinde çalışanlar açısından aynı dönem itibarıyla %1'lik bir artış sağlanmıştır.

Tüm bu veriler gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin insan gücü yapısında, yani iş gücünün mesleklere göre dağılımında bir bütüne değişikliğinin gerektiğini göstermektedir. Bu rakamların da işsizliğin büyüklüğü ve özellikleri konusunda gerçeği tam yansıttığını söylemek güçtür. Böylece Türkiye'de işsizlik rakamları 1960 sonrası planlı döneme kadar sağlam bir dayanaktan yoksun kalmıştır. Hatta planlı dönemde dahi Türkiye'de işsizlik sorununun boyutlarının yeterli bir açıklığa kavuşturulduğunu söylemek güçtür.

3. İstihdam Politikalarında Eğitim

Türkiye'de planlı dönemlerin başlangıcından günümüze dek uygulanan istihdam politikalarında bazı değişiklikler görülmesine karşın, özde benzer tedbirlerin ele alındığı gözlemlenmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, işsizliğin asıl nedeninin işgücü arz ve talebi arasındaki dengesizlikten kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Planlı dönemler itibarıyla işgücü arzı işgücü talebinden fazladır. Bu açıdan izlenen politikaları işgücü arzı ve işgücü talebi açısından ele almak yararlı olacaktır.

3.1. İşgücü Arzı Açısından Eğitim

Isgücü arzının isgücü talebinden fazla olması isgücü arzini daraltici tedbirlerin alınmasini ve uygulanmaya konulmasini gerekli kilmektedir.

Bu tedbirlerin basinda nüfus planlamasi uygulamasina islerlik kazandirmek amaciyla nüfus artisini yavaslatıcı politikalar benimsemistir. Bilindiği üzere, ülkemizde nüfus hızla artmaktadır. Isgücü arz ve talebi arasındaki dengeyi sağlamadaki en etkili unsur olarak görülen nüfus artis hizındaki yavaslaama ne yazık ki öngörülen seviyelerde gerçekleşememistir. D.I.E. verilerine dayanılarak Türkiye’de 1975-1980 yılları arası nüfus artis hizi %20,6 iken, 1980-1985 dönemi için bu oran % 24,8’e çıkmış, 1985-1990 yılları arası yeniden % 21,75’e düşmüştür.

Görülmektedir ki, Dogum Kontrolü ve Aile Planlamasi uygulamalarında istenilen istikrar sağlanamamaktadır. Kırsal kesim ile şehirlerdeki dogurganlık oranları da değişmektedir. Kırsal kesimde bu oran % 5,08 iken, şehirlerde % 3,1 civarındadır.⁵³ Ancak özellikle şehirlerde kadınların isgücüne katılma oranlarının artması ve eğitim seviyelerinin yükselmesi dogum oranlarında belirli bir azalmanın olduğunu göstermektedir.

Kadınların eğitim seviyeleri ile sahip oldukları çocuk sayılarına ilişkin istatistiki verilere bakıldığında, üniversite eğitimi görenlerde ortalama çocuk sayısı 1,4 iken, orta eğitimli olanlarda 2, ilköğretim eğitimi olanlarda 2,8, okur-yazar olmayan kadınlarda ise 4,2’dir.⁵⁴

Bu nedenle Türkiye’nin gerek ekonomik, gerekse sosyal yönden gelişimi nüfus artışı ile yakından ilgilidir.

Isgücü arzı ile ilgili tedbirlerden bir tanesi de yurtdışına işçi gönderilmek suretiyle işsizlik sorununu geçici olarak erteleyen çözüm yoludur. 1961’de Batı Avrupa’ya baslatılan isgücü hareketi, 1973 yılından itibaren Orta-Dogu’nun Müslüman ülkelerine yönelmiş, ancak Türkiye’de gittikçe artan işsizliğe çözüm olabilecek düzeyde olamamıştır.

Ayrıci yurtdışı Türk isgücünün ülkemizde değerlendirmeyi arzu ettikleri tasarrufları yeni istihdam alanlarının yaratılması konusunda istenilen sonucu vermemistir.

Bir diğer tedbir vasıflı isgücüne olan taleptir. Bu da ancak eğitim yoluyla mümkün olacaktır. Bu yönü ile eğitim yüksek vasıf ile beceri gerektiren iş ve

⁵³ D.P.T.**Sosyal Göstergeler**, Ankara, 1990, s.8.

⁵⁴ Tuncer Uğur; **Türkiye Nüfusunun Yapısı ve Özellikleri**, İstanbul, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti Tebliği, ‘t.y.’, s.4.

mesleklerin isgücü ihtiyacının karsılarken, refah seviyesini de beraberinde yükseltmekte; bu satın alma gücüne olumlu katkı sağlarken mal ve hizmetlere olan talebi ve tüketimi arttırarak yeni istihdam alanlarının doğmasına imkan vermektedir.

İnsan gücü ve eğitim planlaması, insan gücü arzı ve talebi arasında makro ve mikro dengelerin kurulması açısından önemlidir.

3.2. İsgücü Talebi Açısından Eğitim

Kalkınma Planlarında ekonomik kalkınma ve sanayileşme ile istihdam sorunun asılacağını belirtirken, emek talebinin artacağı görüşünü belirtmişlerdir. İç ve dış kaynakların yanı sıra bu kaynakları açığa çıkartacak eğitim gücünün oturtulması zaruridir.

Emek talebini arttırıcı tedbirleri aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür:

? Yatırımları ve üretimleri arttırmak amacıyla alınacak tedbirler şüphesiz ki istihdam alanında etkili olacaktır. Yatırımları arttırmak için bir yandan iç ve dış kaynaklar basvurmak, diğer yandan zamandan tasarruf edici ve yatırımları destekleyici önlemler almak gerekmektedir. Bu önlemler çeşitli eğitici kollar vasıtasıyla açıklanabilir.

? Ekonomik kalkınma ve istihdam açısından sermayenin nisbi fiyatını ucuzlatmak için alınacak tedbirler kalkınmayı hızlandırır. Örneğin ucuz kredi temini, yatırım indirimleri, gümrük muafiyetleri sermayenin nisbi fiyatını düşürür.

? Ekonominin emek-yoğun sanayiye yönelik teşvik edilmesi istihdam yaratma açısından olumlu bir yaklaşımdır.

? Hizmetler sektörünü geliştirici ve destekleyici tedbirlerin alınmasıyla istihdamın artması sağlanacaktır. Çünkü hizmetler sektöründe istihdam yaratmak için gerekli olan yatırım miktarı düşüktür. Ancak eğitimin bu hizmetler sektöründe gerekli olduğu vurgulanmalıdır.

? Sektörler itibariyle yapılacak yatırımların istihdam yaratma kapasiteleri belirlenmeli, istihdami arttırıcı sektör ve projelere öncelik verilmelidir. Projelerden kasit eğitilmiş beyinlerin kaybedilmemesidir.

? İhracati arttırıcı önlemler alınarak üretim artisi dolayisiyla istihdam artisi sağlanmalıdır. Bunun için de teknik donanım ve uluslar arası dillere hakim eğitilmiş, yetişmiş elemanlara ihtiyaç vardır.

? İstihdam kapasitelerinin arttırılması amacıyla ikili, üçlü vardiya usulü konabilmeli, ancak bu tür çalışmadan azami verim elde etmek için çalışanlara gerekli kolaylıklar sağlanmalıdır. Ör: Konut, yemek, tasit vs.

? Kırsal kesimlerde bölgenin doğal şartlarına uygun el sanatlarının geliştirilmesi ve Pazar olanaklarının sağlanması ile gelir ve iş açısından desteklenmeleri gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilmesi onlara verilecek eğitimlerle olacaktır.

3.3. Sektörler Düzeyinde İstihdam

İstihdam sektörle dağılım incelendiğinde çalışanların yaklaşık %46'sinin tarım kesiminde istihdam edildiği görülmektedir. 1990 yılında % 48,5 olan pay, 1994 yılı itibariyle % 45,6'ya gerilemiştir. Tarım sektörünü istihdamdaki payı göreceli olarak düşmektedir.

Hizmetler sektörün payı ise gelişme eğilimindedir. 1990 yılında % 36,3 olan bu pay, 1990 yılında % 39,0'a çıkmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde istihdamda sağlıklı yapıdan söz edebilmek için tarım kesiminin payı azalırken, sanayi ve hizmetler kesimlerinin payının artmakta olduğunu belirtmek gerekir. Gelişmiş ülkelerde tarım sektörünün istihdamdaki payı % 10'un altında olup, bu oran İngiltere, Kanada ve ABD'de %5 civarındadır.

Çalışma yerine göre istihdamın dağılımı, hizmet sektöründeki sağlıklı yapıyı göstermesi bakımından ilginçtir. Çalışma yeri olarak toplam istihdamda sokakta çalışanların payı 1990-1994 yılları arasında giderek artmış ve % 3'ten % 7,5 düzeyine ulaşmıştır. Bu da marjinal işlerde çalışanların durumunu ortaya koymaktadır.

Hizmet sektöründe katma değeri yüksek ve uzmanlık gerektiren bankacılık, sigortacılık gibi mali kurumlar gibi alt sektörlerdeki istihdamın, toplam hizmet sektörü içindeki payı gelişmiş ülkelere göre düşüktür. Buna karşın, toptan-perakende ticaret,

lokanta, otel alt sektöründe ise gelişmiş ülkelere göre istihdama baktığımızda 1990-1993 ortalamasına göre girişimciler, direktörler, üst kadem yöneticileri %1,9 ile son sırada yer almaktadır.

İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri %5,6'dır. Bu grubun payının düşüklüğü istihdamın niteliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Düşük paya sahip olan diğer bir meslek grubu ise idari personel ve benzerleridir.

İstihdamda en yüksek paya sahip meslek grubu ise tarım kesimine ilişkin mesleklerde görülmektedir. Tarım kesiminde istihdam edilenlerin yarısı kadındır. İstihdam edilen kadınlar arasında, diğer meslek grubundaki kadınların oranı % 25,0'ler düzeyindedir. Tarımla uğraşanlar dışında meslek grupları itibarıyla kadınların yapının yüksek olduğu meslekler ilmi ve teknik elemanlar ile serbest mesleklerdir.

İstihdam edilenlerin % 31,7'si ücretsiz aile işçisi durumundadır. Bunun % 69,0'u kadınlardan oluşmaktadır. 1994'te bu pay % 30,0'lara gerilemiştir.

Tablo: 28. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler (12+ Üstü)

Yıllar	1990	1991	1992	1993	1994
Toplam	19146	19739	19769	19806	20355
Tarım, Ormancılık, Avcılık ve Balıkçılık	9275	9558	8772	9000	9307
Madencilik ve Tas Ocaklığı	202	185	178	144	175
İmalat Sanayi	1662	2852	3085	2866	3034
Elektrik, Gaz ve Su	67	64	65	104	101
İnşaat ve Bayındırlık İşleri	978	1042	1077	1193	1159
Toptan ve Perakende Tic. Lokanta ve Oteller	2136	2220	2437	2419	2482
Ulaştırma Haberleşme ve Depolama	807	807	869	922	863
Mali Kurumlar Sigorta Tasınma Mala Ait İşler ve Kurumlar Yard. İş Hizmetleri	401	431	478	444	474
Toplum Hiz. Sosyal ve Kişisel Hizmetler	2621	2582	2810	2716	2762

Kaynak: DIE, Türkiye Eko. İstatistik ve Yorumlar, Temmuz-Agustos 1995, s.168

Tablo: 29. Meslek Gruplarına Göre İstihdam Edilenler (12+ Üstü)

Yıllar:	1990	1991	1992	1993	1994
Toplam	19146	19254	19350	19319	20090
İlmi ve Teknik Elemanlar, Serbest Meslek Sahipleri ve Bunlarla İlgili Meslekler	1092	1063	1137	1052	1177

Mütesebbisler, Direktörler ve Ust kademe Yöneticileri	390	322	345	410	408
İdari Personel ve Benz. Çalışanlar	884	842	901	948	963
Ticaret ve Satis Personeli	1485	1490	1683	1660	1750
Hizmet İşlerinde Çalışanlar	1449	1497	1569	1565	1575
Tarımci, Hayvanci, Ormanci, Balıkçı ve Avcılar	9259	9296	8672	8812	9132
Tarım dışı Üret. Faaliyetinde Çalışanlar ve Ulust. Makinasi Kullananlar	4533	4637	4910	4735	4974
Meslekleri Tayin Edilmeyenler	56	107	135	135	114

Kaynak: DIE, Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar, Tem-Ags. 1995, s.170

4. Türkiye’de İssizlik ve Eğitim

İstihdam bakımından Türkiye gelismekte olan ülke özelliklerine sahip bulunmaktadır. Ancak, istihdam sorunun Türk ekonomisinin yapısından kaynaklandığı söylenebilir. Bu sorun çözümlenmesinin ön kosulu yapısal dönüşümü gerçekleştirmektir. Bunun için belirli zaman sürecine ihtiyaç vardır. Eğitim kalitesinin yükseltilmesi bu zaman sürecinde hızlandırılmalıdır.

İstihdam sorunları içinde yer alan en önemli sorunlardan biri de ıssızlık sorunudur. Bu sorunu incelerken işgücü piyasasını ele almak ve bu piyasada işgücü arzı ile işgücü talebini belirleyen faktörleri araştırmak gerekir. Çünkü arz ve talep arasındaki en önemli kıstas, yoğunluk eğitimi ve onun araç gereçleridir.

İşgücü arzının zaman içinde değişmesine yol açan temel etken, işgücüne katılma oranını sabit olmasına karşın, nüfusun artış oranıdır. Ancak İKO zaman içinde değiştiği için işgücü arzı uzun dönemde İKO’na bağlıdır. Öte yandan işgücü talebinin zaman içinde değişmesine neden olan temel etken ise üretimin teknik katsayıları zaman içinde değişen katsayılardır. Ancak bu değişmeyi sayısal olarak takip edebilmek pek kolay değildir. Bu bakımdan temel olarak sermaye artış oranı ile üretim teknik katsayılarının değişmesine bağlı bir biçimde değişen milli gelir artış oranını uzun dönemde işgücü talebini belirleyen en önemli değişken olarak kabul edebiliriz.⁵⁵

Nüfus emek arzının esas kaynağını teşkil ederken, teknolojik gelişmeler de emek arzı üzerinde etkili olmaktadır. Emek talebi ise o ülkenin eğitim faaliyetlerine ve diğer üretim faktörlerinin miktarına bağlıdır. Nüfusun artışı her ne kadar eğitimin

⁵⁵ İsmail Tanyeri, **Türkiye’de İstihdam ve İssizlik Sorunu**, Ankara: ‘y.y.’, 1975, s.62.

gelismesinde olumsuz etkiler yaratiyorsa da genç isgücü avantajı da göz ardı edilmemelidir.

Türkiye'de özellikle yüksek tahsilli 15-24 yas grubunda yogun bir issizlik yasanmakta, bu da nüfus artisi ve hizli kentlesme sonucunda olusmaktadır. Eger bu isgücü yatırım sahalariyla degerlendirilirse nüfusa ragmen issizlik sorunu asagi çekilebilir.

Issizlik sorununa çözüm bulmak ve istihdam seviyesini yükseltebilmek için; Türk ekonomisinde egitilmis isgücüne, iktisadi büyümeye, nüfus artis hizini azaltilmasina ihtiyaç vardır.

III.BÖLÜM

ISSIZLIKTE EGITIMIN FAYDALARI VE EGITIM HIZMETLERI

1. Egitimin Istihdama Etkisi

Istihdam, sözlük dilinde hizmette kullanma anlamına gelir. Istihdamda konu insandır. İnsan ise egitimin bir ürünüdür.

Yani istihdamda iki kavram söz konusudur. Bunlardan biri isgücü diğeri ise, istihdam hacmidir. Ekonominin yıl boyu istihdam edeceği emek birimlerinin toplami bir çeşit emek deposu ki buna biz isgücü diyoruz. İkincisi ise, depodan çekip alınan emek birimlerinin yıl içinde fiilen doldurmuş olacakları çalışma saatleri toplami ki buna istihdam hacmi denmektedir. Piyasanın mümkün kildigi ölçüde istihdam hacmi çalışmaya hazır ve kararlı kütlenin tamamını veya bir kısmını is hayatına katmış olacagina göre, ekonomi tam istihdam veya eksik istihdam (issizlik) halinde bulunuyor demektir. ⁵⁶

Eğitim ile istihdam arasındaki ilişki, her iki konunun da birbirlerinin etkilemesi şeklindedir. Bugün aileler veya gençler iş bulabilmekteki şansın bulunacak işin cinsinin ve işin sağlayacağı ücretin, görülecek eğitime bağlı olduğunu düşünürler. Eğitim, daha çok iş bulmayı kolaylaştırır. Ücreti artırır. Eğitimin istihdama etkilemesi,

⁵⁶ Sabri Ülgener, **Milli Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme**, İstanbul, Der Yayınevi, 1964. s.83.

ülkedeki istihdam imkaninin arttirilmesi kisiye açık islerden kendinine uygununu bulmada kolaylik saglamasi egitim kurumlarinin birer istihdam alanı olarak degerlendirilmesini saglar. Bugün hangi mesleğe talip olunursa olunsun isi yapacak kisinin az çok egitim almış olması istenir. Prodaktif iş imkanlarının arttirilmesi ve iş arayan herkese iş bulunmasına tam istihdam edinir. Tam istihdama dünya yüzünde ulaşmak B.Almanya hariç mümkün olmamıştır. O bile durumunu koruyamamıştır. Egitim sayesinde yeni uzmanlık ve iş alanları açılarak ülkenin insan gücü kaynak çeşidinin gelişmesine çalışılır. Bugün sektörleri yönetenlerin eğitim durumlarıyla yeni iş imkanları açılması arasında kuvvetli bir bağlantı vardır.

Eğitim bilimcileri, işverenlerin yeni iş alanları ile ilgili bilgi vermek zorundadır. Ancak bu şekilde onları eğitip istihdama etkileyebilirler. Eğitim kurumları ile işverenler arasında yakın ilişkiler vardır. Bu ilişki yeni iş sahalarının açılması yönünde büyük önem taşır. Öğretim üyeleri de bir eğitim elemanı olarak endüstride bizzat görev alır ve sektörlerin yeni istihdam alanları meydana getirmesine sebep teşkil eder. Eğitim ve öğretim kurumları araştırma ve yeni buluşlarıyla istihdam alanına katkıda bulunurlar. Eğitim ve istihdamda öğrenciler mezun olduklarında kendi işlerini kurmaları söz konusudur. Çünkü eğitim kişinin tesebbüs istegini ve yeteneğinin arttırır. Bu durumda beraberinde kendi işini kurmayı sağlar.

İşte bu açıdan bakıldığında yüksek okul ve fakülteler sektörlerle istihdam ortamı sağlar. Okullar eğitim süresi içine almış oldukları öğrencileri dışarı bıraktıkları takdirde öğrenciler işsiz kalacaklardır. İşte bu durumda okullara işsizliği azaltan kurumlar olarak bakmak gerekir. Yani eğitim, istihdama kolaylaştıran imkanları arttıran itici bir güçtür. Eğitim seviyesi yükseldikçe insanların görüşleri farklılaşır. Mesela eğitimsiz bir insan altını bir süsü esyası gibi görürken, eğitilmiş bir insan da bunu yatırıma dönüşecek bir araç olarak görür. Eğitim sayesinde becerikli ve teknik insan gücü yetistirmeye çalışılır. Ferdi iş hayatına hazırlamak ona istihdam kolaylığı sağlamak daha çok teknik ve mesleki eğitimin görevleri arasındadır.⁵⁷

⁵⁷ D.P.T. Türkiye'de YÖK ve İnsan Gücü Potansiyeli, Ankara: Mart, 1986 s.60.

1.1. Istihdamda Seçilen Model

Bu konuda bütün ülkelerin istihdam modelleri yanidir. Çünkü bu modellerin seçimi basari derecesiyle, dogrudan kalkinmayi ilgilendirir. Egitim yoluyla toplumun kültür düzeyli yükseltirirken insanlari basarili olmasi saglanir. Iste bunlar için ekonomik kalkinma göz önünde bulundurulmalidir. Bilhassa insanlar arasında imkan ve fırsat esitligi saglanmalidir. Ancak bu sekilde bölgelerarası kalkinmaya ulasilabilir. Bu dengenin olusabilmesi için de sosyal adalet dengelerine uygun olarak egitim gelismesi dengeli bir egitim düzeninin kurulmasiyla saglanir.

Istihdamda seçilen modelde göz önünde tutulmasi gereken husus da, insani is hayatina hazirlarken onun is içinde karsilasacagi problemleri çözen, is hayatinda ona bir takım beceriler veren bir model olmasina dikkat edilir. Zira gençlik sadece mevcut ihtiyaçlar için degil, kesin olarak bilinmeyen bir gelecegin, bilinmeyen ihtiyaçlari için de hazirlanmis olmalidir. Bunun için de istihdam seçilen model çok önemlidir. Günümüz insanindan çok sey beklenmektedir. Okulun görevi, insan gücü çalismalarinin ortaya koydugu gerçekleri dikkate alarak egitimi bu yönde saglamaktir. Toplumun hayat felsefesi, inançlari, gelenekleri, görenekleri, istekleri, davranis modelleri ve psikolojik yapisi, ekonomik model, teknolojiye degisme ve gelismeler, üretim seviye ve iliskileri istihdam egitimini etkileyen faktörlerdir. Model planlayicilar, gencin istihdaminin, gerektirdigi insan gücü olarak yetistirilmesini amaçlamak zorundadirlar. Bunun için de gencin is içinde karsilasabilecegi problemleri çözmekte etkili bir araç olmak zorundadir. Fakat talep de her zaman sinirli kalmaz. O da her gün degisir.

Bunun için egitim kurumlari istihdam alanlariyla yakin iliskiler içinde olmak zorundadir. Bunu da yerine getirirken toplumun hayat felsefesini, inanç ve gelenekleri, istekleri, ümitleri, ekonomik modeli, teknolojik degisme ve gelismeleri nazari dikkate alınmalidir. Bugün teknolojiye yüksek gelisme, beraberinde yüksek yetenek ve beceri sahibi insan gücüne olan ihtiyaci artirir. Görülüyor ki insanoglu tek yönlü ve tek noktada basari kazanarak belirli bir yere gelememektedir.

Iyi bir egitim, kisinin is bulma sansinin arttirici bir özelliktir. Bu da okulun ve verilen egitim kalite, niteligine ve amaçlariina baglidir. Fazla egitim görmüs kisi, az egitim görmüs kisinin isini her zaman elinden alir. Bu açıdan egitim ferdi bir karakter tasir.⁵⁸

⁵⁸ D.P.T. Türkiye'de YÖK ve İnsan Gücü Potansiyeli, Ankara: 1986, s.61-63.

Nüfusun devamlı olarak arttığı, teknoloji ve zevklerin sürekli değiştiği, iş bölümünün yüksek bir seviyeye eriştiği, paranın geniş ölçüde kullanıldığı, dolayısıyla iktisadi hayatın birbirinden müstakil binlerce ferdi kararlarla işlemekte olduğu Türkiye’de ⁵⁹ istihdam için seçilen model ve politikalar çok akıllıca seçilmelidir.

1.2. İstihdamda Seçilen İç ve Dis Faktörler

İş hayatı, yeni ve ileri teknolojinin getirdiği veya getireceği yapısal yeniliklere ve değişikliklere uyabilmesi bakımından kendine göre bir takım yollar izlemek zorundadırlar. İhtiyaç duyduğu insanların ne tür bilgi ve becerilere gerek duyduğunu tayin ederken nasıl bir eğitim politikası izlemesi gerektiğini ortaya koymalıdır.

İsveren, bu görev ve sorumluluğunu, eğitim planları üzerine fikir beyan etmek, eğitimcilerle yakın ilişki ve diyaloglarda bulunarak eğitim masraflarına katılmak, hizmet içi eğitime yer vermek, basın ve yayın faaliyetlerinde bulunarak seminer ve kurslar düzenlemek gibi yollarla yerine getirebilir.

2. Eğitim Hizmetlerinin Sağladığı Faydalar

Eğitim hizmetleri, yarı kurumsal bir maldır. Adından da anlaşılacağı gibi en önemli niteliği bir hizmet aracı olmasıdır. Bunun yanı sıra özel mal niteliğindedir. Bu niteliği ile özel ihtiyaçları da karşılar. Ülkemizde devlet sosyal faydayı hedef almıştır. Bunun için de eğitim hizmetlerinde verimliliği sağlamak zorundadır. Kamu yatırımlarının en önemli özelliklerinden biri de ekonomiye gelecekteki bir dönem için hizmet akımı sağlamaktır. Sonucunda ise, faydaların değeri ölçülür. Böylece faydalar ve maliyetler kıyaslanır. Yatırım projeleri arasında faydası en fazla maliyeti en düşük olan proje seçilir. Eğitim hizmetleri iki tür fayda sağlar. Bu faydalardan birisi kisiseldir. İki kişi kendisi için tüketir. İkincisi ise, toplumsal faydadır. Bu toplumsal faydadan topluluğu teşkil eden insanların tümü yararlanır. Bireyler kendileri için eğitim yaparlar. Eğitim hizmeti bunlara kişisel fayda sağlar bu kişisel fayda

⁵⁹ Sadun Aren, **İstihdam, Para ve İktisadi Politika**, Ankara: 1960, Ajans Türk Matbaası, s.3.

sayesinde gelir sahibi olurlar. Bunun kisisel faydasi sonucu gelir sahibi olma, kültürel katkıyı da beraberinde getirir. Böylece toplumsal sosyal fayda da temin edilmiş olur.⁶⁰

Fayda maliyet analizi bir kamu yatırım projesi olan İli Egitimde toplumsal refah sağlayacağı fayda ve zararlar açısından değerlendirilir. Fayda maliyet analizinin en önemli özelliği toplum olmasıdır. Bu açıdan bütün ekonomiyi ilgilendirir. Çünkü toplumun refahi söz konusudur.

Bunun için de kit kaynakların çok iyi değerlendirilmesi gerekir. Bu da ancak proje değerlendirme yöntemi ile mümkün olmaktadır. Proje değerlendirme, eldeki kit kaynakların kullanım yerleri arasında amaca en uygun ve anlaşılabilir biçimde seçme ve sorumluluklara sunma işlemi olarak tanımlanmaktadır.⁶¹

Burada temel hedef projenin hizmet edeceği amaca uygun olmasıdır. Yapılabilirlik ile ilgili çalışmalar kurumların amaç ve işlevselliklerine göre farklı amaçlarla değerlendirilir.⁶²

2.1. Eğitim Hizmetlerinin Kisiye Doğrudan Sağladığı Faydalar

Toplumların gelişmesi ile eğitim arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum kendi toplumumuz için de geçerlidir. Toplum meydana getiren insanlardır. İnsana sağlanan faydalar ise topluma yapılmış olur. İnsanın eğitimi ile sosyal, ekonomik, kültürel gelişme yani kalkınma sağlanır. Dolayısıyla eğitim hizmetlerinde odak nokta insandır.⁶³

Eğitim, sosyal ve kültürel bir varlık olan insana yeni buluşlarla bilginin gücüne dayanarak bilim ve teknolojiye, kültür ve medeniyette en yüksek seviyeye çıkmasını sağlar. Bununla insan daha güçlü bir hale gelir.

Kendisine verilen potansiyel çok az sınırlı olmasına rağmen bilgi ve zekasıyla makineleşmeye sağlayarak insanların emrine sunar. Bilim ve üretim fonksiyonel ilişkiler içerisindedir. Bunlar hiçbir zaman birbirinden ayrılmazlar. Çünkü çağımız akıl

⁶⁰ Engin Ataç, **Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Kamu Harcamaları Açısından Analizi**, Eskişehir: Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi Basımevi, 1979, s.98.

⁶¹ Tamer Isgüden, **Kamu Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesinde Fayda Maliyet Analizi**, İstanbul: 1980 Sermet Matbaası, s.33.

⁶² Nazif Gündoğan, **Ticari ve Sosyal Açısından Proje Değerlendirme Yöntemleri**, D.P.T. Yay. 2063, Ankara: 1986 s.45.

⁶³ Vahdet Aydın, **İşletme Organizasyonunda Gelişmeler**, Ankara: S.B.F. Yay, 1973, s.15.

ve bilim çağıdır. Bu çağda üretim teknikleri en iyi şekilde kullanılmalıdır. Bu da ancak eğitimle olur. Artık bilinenlerle ve üretilenlerle yetinmek, geri kalmak çağ dışı kalmak anlamına gelir. Çünkü eğitim, bilinen ve üretilenlerle yetinme yerine, bunları kullanarak bilinmeyenleri aramak, bulmak, hem ülke içinde hem de dünyada girişimci ve yetenekli insanlar yetistirecek, üretilen yeni üretmektir. Bu üretimi yaparken de hükümetlere gerekli bilgiyi vererek, onların yanlış sahalara yönelmesini ve yanlış karar almalarını önlemek eğitimin gereğidir. Bunun için de ülkeler sürekli yenileşme ve gelişme için eğitime daha fazla yatırım yaparak daha mükemmel teknoloji üreterek halkın refahını sağlar.

Bu hizmetlerden yararlanmak için de okullarda öğrenciler sosyal, kültürel, ekonomik hızlı gelişmeler ve ilişkiler hakkında bilgilendirilip beceri kazandırılırlar. Eğitimde bu öğrenciler, endüstri, üretim ve istihdam yapısında değişikliklere neden olurlar. Bu değişikliklere daha fazla önem veren kişiler daha fazla kazanırlar. Eğitim sonucunda fazla para kazanamamaları dahi makam, unvan, şöhret ve toplumda seçkinlik kazanma imkanı sağlarlar.

Bunun yanı sıra bu insanlar teknolojik değişikliklere kolayca uyarlar. Devletle ilişkileri daha iyi gelişir. Vergi beyannamelerini dahi ikinci bir kişi kuruluşa doldurtamazlar, kendileri doldururlar.⁶⁴

2.2. Eğitim Hizmetinden Faydalanamayanların İstihdama Etkisi; Kaybedilen Zaman ve Kaynak İsrafı

Devlet, eğitim kişiye bir hak olarak sağlamak zorundadır. Bu devletin bir ödevidir. Eğitimi sağlamak demek halkın bu hizmeti elde edebilmesi için, gerekli olanaklara sahip kılınması, onu eğitimden mahrum bırakan maddi engellerin devlet eliyle kaldırılması demektir.⁶⁵

Bunun için de sınıflardaki öğrenci sayıları çok fazladır. Eğitim araçlarının sayısı yetersizdir. Bunun yanı sıra kullanım için gerekli bilgi ve beceri ve ders programlarının araç gereç kullanımı için yeterli olmayışı, araçların kullanıma hazır halde bulunmaması zaman ve kaynak israfına neden olmaktadır.⁶⁶

⁶⁴ Engin Ataç, **a.g.e.** s.97-98.

⁶⁵ Sevim Tunç, **Türkiye’de Eğitim Esitliği**, Ankara Üniversitesi Yayınları. Ankara:1998 s.20.

⁶⁶ Ülker Kayhan, **Öğretimin Etkinliğinde Eğitim Yönetimi ve Eğitim Teknolojisi İlişkisi** Ankara: Eğitim Fakültesi Yayını No: 8, 1969, s.19.

Bunun haricinde ülkemizin gelir kaynaklarından yeterli payın ayrilmaması, ülke nüfusunun batı ölçülerine göre çok hızlı bir artış göstermesi ve bu artışın günümüze kadar devam etmesi özellikle kırsal kesimde yaşayanların eğitimin önemini yeterince kavrayamamaları ve çocuklarına ilköğretimi bile, kanun zoru ile tamamlattıktan sonra yukarı asamalara çok az iltifat etmeleri zaman zaman siyasi partiler arasında iktidarın el değiştirmesi eğitimde zaman ve kaynak israfına neden olmaktadır. Bugün 20'nci yüzyılın solarına gelmemize rağmen, hala ülkemizde okuma yazma sorunu çözülmüş değildir. Bilgisayarların batıda çocuk oyun odalarına ve her tür eğitim kurumlarına girmesine rağmen biz henüz üniversiteler de bile yeterince bilgisayara sahip değiliz. Zaman ve kaynak israfının önlenmesi için, dünyada çeşitli önlemler alınmıştır. Bunlar, ülkelerin temel eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için belirli hedeflerin tesbiti ve hareketin planlamasıdır. Ülkelerin dayanışma içinde ve karşılıklı olarak fayda sağlayacak ilişkileri kurmalarına imkan veren politikalar oluşturmaktadır. Bu politikalara, gerektiği şekilde yürütülmesi için yeterli sayıda ve ihtisasta yönetim, denetim ve planlama elemanı yetistirilmelidir. Hareket planı ve politikaların gerçekleştirilmesi için, ülkede mevcut ve destek sağlama imkanı ve gücü bulunan tüm kişi ve kuruluşların beseri, mali, siyasi ve hukuki güçlüklerinin organize bir biçimde harekete geçirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de Milli Eğitim politikasının, hükümetten hükümete, bakandan bakana sık sık değiştirilmesi ve yazboz tahtası haline getirilmesi kaynak israfının başlıca sebebidir.⁶⁷

Bugün ülkemizde eğitim hizmetinden yararlananlar dahi zaman ve kaynak israfı nedeniyle ekonomiye büyük bir yük getirmektedirler. Bunlar, eğitim hizmetinden istenilen ölçüde yararlanamadıkları için, istihdama etkiler de pek fazla olamamaktadır.

Buna bir örnek verirsek, 1992 öğretim yılında lisede sınıfta kalmayı önlemek gayesiyle ders geçme ve kredili sistem uygulamaya konmuştur. Bunun da nedeni, ülkemizde sınıfta kalma oranını yüksek olmasıdır. 1991 yılında ilkö, orta ve lisede 1 milyon 315 bin kişi sınıfta kalmıştır. Bunun 3 trilyon 300 milyarı, 32 bin derslikle, teknik okullarımızın yapının gerektirdiği para yatırım için 1 trilyon cari giderler olmak üzere toplam 4 trilyon 389 milyar liradır.⁶⁸ Görüldüğü gibi bu kaynak israfı büyük

⁶⁷ Adnan Gülerman, **2000'li Yılların Türkiye'si İçin Öğretmen Yetistirme Politikaları** İzmir, Eylül 1. Eğitim Kongresi İzmir Bildirisi 1991. s. 25-28.

⁶⁸ **Hodri Meydan ve Yankıları.** 2 Mart 1991 Milli Eğitim Bakanlığı İstanbul: 1991 Milli Eğitim Basımevi. s. 12.

boyutlara ulasmistir. Bu iktidarlar bu israfi önlemek için, ders geçme ve kredili sistemi çıkardılar.

Bu sistemle verimliliğin daha fazla artacağı ve israfın önleneceği düşünmüştü. Oysa ki durum tam tersinedir. Çünkü özellikle üniversiteden alınan ders geçme sistemi, lise ile farklı boyutlarda uygulanmaktadır. Bugün üniversitede herhangi bir dersten takan öğrencini, derse devam etme zorunluluğu, öğretim üyesi ile öğrenci arasında kararlaştırılmaktadır. Çoğu kez bu karar öğrencinin yıl sonunda veya sömestre sonunda çalışarak imtihana girmesi şeklinde uygulanmaktadır. En azından üniversitelerde derslik sorunu yoktur. Oysa ki liselerde durum çok farklıdır. Bugün Eyüp Sultan Lisesinde yaptığımız araştırmalara göre, ders geçme sistemine dahil öğrencilerin %60'ı fen grubu ve yabancı dil derslerinden sınıf tekrarı yapmak üzere kalmışlardır. Böylece karsımıza çok önemli iki sorun çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, derslik sayısının yetersizliği ikincisi de, öğretmen sayısının ve kalitesizliğinin yetersizliğidir.

Her kalınan ders için ayrı bir derslik ve ayrı bir öğretmen tahsis edilmesi gerekiyor. Öğretmen ve derslik yetersizliği nedeniyle okulların büyük bir bölümü çift öğrenime geçmiştir. Nihayet fiziki kapasitesi yetersiz olan okul sayısı yalnız İstanbul ilinde yaptığımız araştırma sonuçlarına göre %90'dır. Bu durumda öğrencilerimizin büyük bir çoğunluğu, 11. Sömestrede ders tekrarı yapması gerekirken, bina ve öğretmen yetersizliği nedeniyle bu tekrarlarını ancak daha sonraki ders yılında yapabilmektedirler. Bu durumda yaptığımız araştırmalara göre Eyüp Sultan Lisesinde, bu öğrencilerin %40'ı bir yıl kaybetmiş olmaktadır.

Oysa ki bu sistemin gayesi, kaynak israfının önlemektir. Bunun yanı sıra bu sistem öğrencilerin büyük bir bölümünü tembellige sevk etmiş. "nasıl olsa geçerim" düşüncesiyle, kitap yüzü açmaz olmuşlardır. Seneye nasıl olsa yine kanunlar değişir, sartsız kurallar gelir ve biz de rahatça geçeriz ve bu durumda çalışmamız aptallık olur" düşüncesinin yaygın olduğu gözlenmiştir.

Sistemin getirdiği bir diğer yanlışlık ise, öğretmen sınıfta bıraktığı öğrencilerinin mi, yoksa sınıfı geçen öğrencilerin mi dersine girmesi durumudur. Böylece öğretmen ilk etapta derslerden birine girecek, diğerini de mesai sonrasına bırakacaktır. Böylece gün boyu boş kalan derslerin sayısı katlanarak arttı. Böylece bu öğrencilerin okulda tutulmaları çok zor duruma geldi. Birçoğu kahvelere, atari ve bilardo salonuna daha sık gider oldular. Bu salonlara giden öğrencilerin derse çalışma arzuları da yavaş yavaş kayboldu. Kızlı erkekli gidilen bu salonlar ahlaki

öküntüyü de beraberinde getirdiler. Bu öğrencileri kütüphanelerde, spor salonlarında mesgul etmenin de mikani yok. Çünkü kütüphaneler yetersiz kitap, kütüphane memurlarının olmayışı ve bunun yanı sıra yetersiz kitap ve fiki kapasitesi olmayışı bu çocukların okul bahçesinde toplanmalarına neden olmaktadır. Bu da okul etrafında çöreklenmiş olan, çeşitle ahlaki değerleri olmayan ve hatta terörist zihniyetli kişilerin kucagina çocuklarımızı itmektedir.

Burada bütün görev nöbetçi öğretmenlere düşmektedir. Öğretmen yetersizliğinde istenilen seviyede nöbetçi öğretmen istihdam edemediğimize göre, okullarımızda bu karışıklıklar yaşanmaktadır.

Oysa ki zamanın Milli Eğitim Bakanı Avni Akyol'un durumun böyle olacağını düşündüğünü zannetmiyoruz. Okullarda spor tesislerini olmayışı, olanların da dışarıda olusu öğrencilerin okul içinde tutulmasına neden olmaktadır. Bu öğrenciler boş kalan derslerini, eğitim araç ve gereçlerine zarar vermekle geçirmekteler. Bugün adı geçen lisemizde yaptığımız incelememizde, bu sistemin başlangıcından itibaren sadece sıralara verilen zarar 25 milyondur. Zorla sınıflarda tutulan bu öğrenciler, ellerine geçirdikleri çeşitli aletlerle sıraları dahi yazboz tahtasına çevirmişlerdi. Öğretmenlerimizin birçoğu öğretimi bırakıp devlet malına zarar veren bu öğrencilerin psikolojik problemleriyle uğraşmaktadırlar. Bu durum okul idarelerini çok mesgul etmekte ve eğitimin, öğretimin aksamasına neden olmaktadır.

Yapılan anketler sonucu, halkın %85'i eğitim sistemi değışsin demetedir. Yine bu %85'in %50'si ağırlıklı not ortalamasını istemiş, %25'i, 3 dersten borçlu geçmeyi istemiş. %9 ise eski sistemi beğenmiştir.

Buradaki yanlışlık; ders ve kredili sistemin özü anlatılmadan, bina, yer altyapı imkan ve ihtiyaçları planlanmadan yapılmasından kaynaklanmıştır.

Son yıllarda kaynak israfını önlemek, eğitim ve öğretimi geliştirmek amacıyla, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslar arası imar ve Kalkınma Bankası arasında Milli Eğitimi geliştirme proje ikraz antlaşması imzalanmıştır.

Bu anlatma ile eğitim hizmetlerinden yararlanamayanlara daha iyi hizmet götürülecek ve zaman ve kaynak israfı önlenecektir. Fakat bugüne kadar istenilen seviye temin edilememiştir. Bu proje halen yürürlükte olup daha henüz sonuçları alınmamıştır.

Eğitimin topluma sağladığı hizmetler Milli Eğitim Temel Kanununda da belirtilmiştir. Buna göre iyi yurttaş ve özgür düşünceli insan yetistirme Milli Eğitimin görevidir. Böylece milli kültürü benimsemiş, belirli bir melek edinmiş insan meydana

getirerek topluma fayda sağlamak baslica görevidir. Bununla birlikte öğrenmeyi öğretir. Ekonomik çevreyi anlatir. Is yapma, is bitirme ve kar etme, iletisim kurabilme, ekip halinde çalışma, problem çözmeye, girişimci olma, yabancı dil bilme hep eğitim hizmetlerinin topluma sagladigi faydalardir. Yani eğitim sistemi sayesinde demokrasi ve kalkınma gelişir. Bilimsel ve teknolojik ilerleme saglanır. Bilgili yurttaşlar politika kadar basarili liderler yetistirirler.

Mezunların verimliliğine gelince, tahsil seviyesi arttikça kişilerin daha fazla gelir elde etmeleri saglanır. Bugün mezunların verimliliğini tam olarak tesbit etme imkanı yoktur.

Çünkü iş ve işçi bulma kurumlarını istatistiki verileri istenilen düzeyde gelişmemiştir. Bir de memleketimizde aile tiplerini, baba erkek aile tipi oluşturunur. Her mezunun iş ve işçi bulma kurumuna iş istemek için gitmemeleri haliyle eğitim sonrası işsizliği tesbit etme olanagini ortadan kaldırmaktadır. İşsizlik sigortasının Avrupa ülkelerinde olduğu gibi bizim ülkemizde uygulanmaması bu tesbitleri yerinde yapmamızı engellemektedir.

2.3 Eğitimli İnsanın Ekonomiye Katkisi

Milli gelir, Türkiye'nin toplam üretiminin göstergesi olduğuna göre, milli gelirin artması ülke üretiminin artması demek , bu da ülke ekonomisini oluşturan mikro birimlerin (yani fabrikaların ,atölyelerin , tarlaların , işyerlerinin) üretimlerini artırması demektir.

Dolayısıyla, mikro düzeyde gelişmiş ülke olmak için mikro düzeyi (firma düzeyi) , üretim ilişkilerini anlamak gerekir. Firma düzeyinde verimli üretim yapamayan bir ekonomiyi para politikaları ile gelişmiş ülke yapamayız.

Kamunun öğrenci başına harcadığı para yetersiz.Bu para Yunanistan da bizim harcadığımızın üç misli.Amerika'da yedi misli , İsviçre Avusturya gibi memleketlerde sekiz misli. Biz bu yarısta , eğitimin kalitesini ve seviyesini artırmada daha çok gerideyiz.

Türkiye'de emek ile üretim ilişkisi ,üzerinde fazla durulmayan bir konu.ekonomi bilimi gösteriyor ki ,emegi istihdam edilen işçi sayısı ya da istihdam şeklinde düşünmek eksik ve yanıltıcıdır..Bir işçi bir işçiye eşit değildir.Ekonomistler işçinin sahip olduğu ve onun üretkenliğini etkileyen faktörleri işçinin sahip olduğu ve onun üretkenliğini

etkileyen faktörleri işçinin sahip olduğu insan sermayesi olarak tanımlıyor. İşçilerin ve dolayısıyla ülkenin sahip olduğu insan sermayesi işçilerin eğitim düzeyi, ağırlık durumu ve iş tecrübesi ile oluşuyor. Son 30-40 sene zarfında yapılan yüzlerce ciddi akademik araştırma gösteriyor ki ,bir işçinin eğitimindeki bir yıllık artış ,o işçinin verimliliğini ortalama %10 artırıyor. Türkiye'nin dünya piyasasında rekabet edebilmesi ve üretimini ve refahını artırabilmesi için mutlaka ve mutlaka eğitimin hem seviyesini hem de kalitesini artırmak gerekiyor.

İnsanlar eğitilmiş olursa insanlar bağımsız düşünme kabiliyetine sahipse insanların okuma alışkanlığı varsa ,onları negatif şekilde kontrol altında tutmak kolay olmaz. İnsanların ideolojilere bağlılığı oranları azalacaktır. Ya da belki de sebep cahillikten ,dünyayı anlamamaktan ,dünyanın nereye gittiğini ,eğitimin ne derece önemli olduğunu ,tamamen anlamamış olmaktan ötürü de olabilir

Dünya literatüründe birtakım bilinen doğrular vardır. Yapılan yüzlerce araştırmadan ortaya çıkan birtakım gerçekler vardır. Şimdi bu bilinen gerçekleri alıp uygulayabiliriz. Kendi firmamızda ,kendi işyerlerimizde ,kendi dalımızda ya da su ya da bu sebeple göz ardı ederiz, ihmal ederiz. Bazı ülkeler bu gerçekleri alıp adapte ettiler. Bazı ülkeler de yapmamayı tercih ettiler. Başa gelen yöneticilerin ne kadar dünyayı bildiği kendilerinin ne kadar eğitilmiş olduğu çok önemlidir. Kendisi eğitilmiş olmayan bir idareci dünyayı takip edip ,bu işi bilen insanları nereden bulacağını bilmezse tabii ki işler yapılamaz.

Biz su anda eğitime ciddi olarak kaynak aktarmaz isek ,kisi başına alınan eğitimin miktarını ve kalitesini ciddi olarak yükseltemez isek Avrupa'nın, Yunanistan ve Portekiz gibi orta halli ülkeleri ile aramızda açılmış olan 30-40 sene fark katlanarak gidecek. Bu çok açık bilinmesi gereken bir gerçek. Ama insanlar bunu biliyorlar mı bilmiyorlar mı onu bilmiyorum. Ama su anda bu konuya değinen hiç kimse yok. Bizde nüfus artışı 1.5 asgari yukarı. Bu demektir ki senede bir milyon yeni insan, topluma ilave ediliyor. Bu Türkiye'ye her sene şehir ilave etmek gibi bir şey. Nüfusun bu kadar hızlı büyüdüğü bir toplumda eğitim hizmeti vermek de zaten hiç kolay değil. Hele ki eğitime önem verilmiyorsa.

Eğer ki eğitime daha fazla kaynak aktarılıp, eğitimin miktarını ve kalitesini ciddi bir şekilde çok yükseltemez isek, Türkiye önümüzdeki 10-30 sene zarfında çok daha ciddi problemlerle karşı karşıya kalacak. Çünkü ,yapısal bir problem. Türkiye'nin en büyük problemi enflasyon da değil, ticaret açığı da değil. Bu bizim karşı karşıya

bulundugumuz fakat kimsenin üzerine ya gitmeyi düşünmediği ya da farkına varmadığı bir sonuç.

Türkiye’de kadınlar arasındaki okuma yazma oranı ancak yüzde 75’lerde. Bu çok çok düşük bir oran. Bunun yüzde 98-99’larda olması

gerekiyor. Dünya artık öyle bir hale geldi ki evimizdeki bütün kaynakları sonuna kadar kullanmak lazım. Rekabet edebilmek için. Kadınların yeteri kadar eğitim sahibi olmamaları, Türk ekonomisi için büyük bir handikap, hem de ikinci nesile de tesir eden bir handikap. Eğer anne baba, özellikle anne, eğitim almamışsa ya da eğitimi düşük ise bu tabii ki ikinci nesile, çocuklara da yansıyor. Ve bu fasit daire şeklinde kendini götürüyor. Eğer anne babanın eğitimi düşük ise çocukları için eğitimin ne kadar önemli olduğunu idrak edip üzerinde durmayabiliyor.

İssizlik oranları açısından en iyi durumda olanlar üniversite mezunları. Bu kesimin oranı ortalamanın altında. Ama onlarda da ciddi bir sorun var. 2 milyon 800 bin issizin birkaç yüzünü üniversite mezunu. Kategoriler itibarıyla baktığımızda bir başka şey daha dikkatimizi çekiyor. Lise mezunu issizlerin oranı da çok yüksek. Sasırtıcı olan meslek lisesi mezunları arasındaki issizlik oranının yüksekliğidir. Neredeyse düz lise mezunlarının oranına yakın bir oranda meslek lisesi mezunu issiz var. Biz sanayinin , ticaretin ve diğer ağır iş kollarının ihtiyacı kadar meslek lisesi mezunu veremiyoruz. Az talep edilen mesleklerde ise fazla mezun veriyoruz. Buna “Vasif Uyumsuzluğu” diyoruz. Vasif uyumsuzluğu issizliğe yükselten bir faktördür. Çok ciddi daha kaliteli ve daha vasıflı insanlara ihtiyacımız vardır. Bunun da çok düzenli bir şekilde planlanması gerekir. Uzman iktisat piyasalarında bu konulardaki görüş aynen şu şekilde:” Yüzde 6 büyümeye ile her yıl tarım dışında 500 bin kişilik istihdam alanı açmamız zorunlu. Eğer bunu başarabilirsek , her yıl issizlik oranını aşağı yukarı yarım puan düşürebiliriz. Biz issizlik sorununu çözmeden 10 yıl sonrasının perspektifi ile 4.5 milyon issizimizle AB’ye girdiğimizi düşünürsek hangi güçle serbest dolaşım olsun diyeceğiz. Bizim kaliteli iş gücümüz neden Avrupa topluluğuna kaysın. AB eğitilmiş iş gücüne zaten ihtiyaç duymaktadır. AB’nin kazma sallayana ihtiyacı olmayacak. Doktora , Mühendise ve teknisyene ihtiyacı olacak. İnsanımızı ne kadar iyi eğitirsek , issizlik sorununuz o kadar hafifleyecek.

2.4. DİE’nin Eğitim-İssizlik Üzerine Veri Tabloları

TABLO: 30. İş arayanların yüzde 43’ü 4 yıllık üniversite mezunu

Lise	%33.2
------	-------

Ön Lisans	%14
Lisans	%43.3
Yüksek Lisans	%7.6
Doktora	%0.4
Sertifika Programı	%1.5

**Kaynak-DİE , Türkiye Ekonomisi İstatistik Ve Yorumlar , Tem-Ags,s.120
Tem.- Ags.2004 , s. 105.**

TABLO:31.Üniversiteli İssizlerin %42'si 24-29 Yas Arasında

50 yas üzeri	%10
41-50 yas	%4
30-40 yas	%30
24-29 yas	%42
18-23 yas	%12
18 yas alti	%2

**Kaynak-DİE , Türkiye Ekonomisi İstatistik Ve Yorumlar ,
Tem.- Ags.2004 , s. 122.**

TABLO:32. İssizlerin yüzde 40'i is deneyimi olmayanlar

11-15 yıl deneyim	%2.3
8-11 yıl	%3.5
5-8 yıl	%8.5
2-5 yıl	%20.7
0-2 yıl	%25
Deneyimli Olmayanlar	%40

**Kaynak-DİE , Türkiye Ekonomisi İstatistikYorumlar ,
Tem.- Ags.2004 , s. 138.**

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilindiği gibi eğitim; toplumda bireylerin bilgi ve beceri düzeylerini arttırarak ekonomik kalkınmaya önemli katkılar sağlar. Eğitim çağındaki nüfusu eğitmek amacıyla kaynak ayıran ülkeler bu çabalarının etkilerin uzun vadede ekonomik ve sosyal alanda görmektedirler. Özellikle Japonya'nın bu alandaki çabaları ve sağladıkları başarılar dikkat çekicidir. II. Dünya Savası sonrası eğitime çok büyük önem veren Japonya, bu sayede tartışmasız olan ekonomik üstünlüğünü elde etmiştir. Aynı durum Güney Kore için de geçerlidir. Eğitim alanlarındaki yatırımların en büyük olumsuzluğu, kalkınma çabaları üzerindeki etkilerin kısa vadede değil ancak uzun vadede gösterebilmesidir. Eğitime yapılan yatırımların sonuçları basit bir hesaplama 15-20 yıl sonra alınabilmektedir. Bu nedenle 2007'li yıllara yaklaşırken ekonomik alanda bir varlık olarak dünya ülkeleri içinde saygın bir yer elde edilmek isteniyorsa, eğitime daha fazla bir kaynak ayrılması gerekmektedir.

Özellikle son yıllarda ekonomik kalkınmayı sağlayabilmek için rekabet üstünlüğünün önemi giderek artmaktadır. Ekonomik sınırların ortadan kalktığı, küresellesmenin hız kazandığı bir çağda rekabet büyük bir önem kazanmakta ve ekonomik faaliyetler, uluslar arası bir niteliğe bürünmektedir. Rekabet üstünlüğü sadece dış pazarlarda değil, aynı zamanda iç piyasada da varlığını sürdürmenin temel bir koşuludur. Rekabet üstünlüğüne sahip olmanın temel koşullarından birisi ise, yüksek derecede eğitilmiş insan gücüdür. Günümüzdeki Uzak Doğu Ülkeleri teknolojik gelişmelerle desteklenen eğitilmiş iş gücünün neler başarabileceğinin göstermesi açısından ders alınması gereken ülkelerdir. Bu ülkelerde eğitime verilen önemin etkileri, üretimde verimlilik ve tasarımda hızlı ürün yenileme ile ortaya

çıkılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’de sanayide istihdam edilenlerin %60 dan fazlasının ya hiç eğitim almamış ya da sadece ilkokul mezunu olmayan okur yazar olduğu düşünülürse ülkemizin rekabet gücünün ne düzeyde olduğunu tahmin etmek zor olmaz.

Kalkınma hamlelerinde başarıya ulaşma ile nitelikli iş gücünün varlığı arasında çok yakın bir ilişkinin olduğu açıktır. Nitelikli iş gücünü oluşturma tek yolu eğitim imkanlarının artırılmasına bağlıdır. Eğitilmiş iş gücü ülkenin kalkınmasında olduğu kadar, ulaşılan kalkınmışlık düzeyinin sürdürülmesi ve daha da ileri götürülmesi için önemli bir şarttır. Bu gerçekten hareketle pek çok gelişmiş ülke, eğitime büyük kaynaklar ayırmaktadırlar. İsveç, Fransa, İtalya, Almanya, İngiltere gibi Avrupa Ülkeleri ile A.B.D. Ve Japonya bu konudaki çarpıcı örneklerden sadece birkaç tanesidir.

Türkiye’de eğitim, tüm diğer ülkelerde olduğu gibi kalkınmada rol oynayan temel faktörlerden biri olarak görülmüş ve bu sektörün geliştirilmesi için kalkınma planlarında hedefler saptanmıştır. Ancak, planlarda ortaya konulan hedeflere çoğu kere ulaşılmamıştır. Plan, politika ve hedefleriyle uygulama ve gerçekleştirmelerin karşılaştırılması bu bulguyu pekiştirmektedir.

Hemen hemen her planda ortaya konulan eğitimin nitelik ve nicelik yönünden iyileştirilmesi ilkesine ilişkin değerlendirmeler, bir sonraki planda genelde “başarıya ulaşılmamıştır.” ibaresiyle özetlenmiştir. Benzer ifade ara insan gücü yetistirmeye yönelik mesleki-teknik eğitimin geliştirilmesine dönük hedeflere ilişkin değerlendirmelerde de kullanılmıştır. Orta öğretimde mesleki-teknik eğitimin giderek ağırlık kazanması ilkesinin hareketle hedefler belirlenmiş, ancak tam tersi uygulamalarla genel liselerin ağırlığı giderek artmıştır. Buna paralel olarak işgücü talebe-eğitim planlaması ilişkisi de hiçbir zaman ciddi biçimde ele alınamamıştır. Sonuç olarak, aldığı mesleki eğitimle ilgisi olmayan işlerde çalışmak zorunda kalan bireyler yetistirilmiştir.

Eğitimde sanayi ile işbirliğinin önemi üzerinde durulmuş ancak bu konuda somut adımların atılması 90’li yıllarda gerçekleşmiştir. Her planda işgücünün eksikliğinden söz edilmiş ve önemi üzerinde durulmuştur. Her nedense bu derece önemli görülen işgücünün kurulması halen başarılmamıştır. Özel sektörün eğitim alanında yatırım yapması için teşvik edilmesine yönelik politikalar ise, ağırlıklı olarak son dönem planlarında yer almıştır.

Her planda verimsizlik konusu ve önemi vurgulanmış ancak bu konunun 1993 yılında da çözümlenebildiğini söylemek mümkün değildir. Öğretmenlerin dengesiz dağılımı da çözümlenememiş özellikle göç alan büyük şehirlerdeki kalabalık sınıflar sorunu artmıştır. I. Beş Yıllık Planda ortaya konulan sayısal hedeflere çok uzun yıllardan sonra ancak ulaşılabilmiştir. Planlarda ortaya konulan hedeflerin önemli bölümünde başarısızlığın temel nedenlerinden birisi; plan ile uygulamalar arasındaki ilişkinin yetersizliği ya da kopukluğu olmuştur. Bunun yanı sıra eğitim sistemini yapısından kaynaklanan sorunlarda arzu edilen hedeflere ulaşılmasını engellemiştir. Ayrıca eğitim alt yapısı geliştirilirken zaman zaman ülkenin gerçek ihtiyaçları değil, siyasi tercihler etkili olmuş kısacası planlı dönemde; ülkemizde eğitim planlaması yapılamamış bu nedenle işgücü-istihdam eğitim ilişkisi kurulmadan sistemin alt yapısı ve programları geliştirilmiştir. Bu durum sorunların gittikçe kronikleşmesine yol açmıştır.

Ülke ekonomisinin sağlıklı olarak gelişebilmesi için mevcut kız kaynakların tam olarak verimli bir biçimde kullanılması gerekir.

Bu amaçla sektörel yatırım projelerinin rasyonel olarak hazırlanması ve uygulanması icap etmektedir. Böylece ekonomide kaynak israfı da önlenmiş olur.

Dünyanın siyasi coğrafyasında özellikle eski Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra çok önemli siyasal ekonomik gelişmeler ortaya çıkmıştır. Dağılan Sovyetler Birliğinden ortaya çıkan yeni Türkiye Cumhuriyetler, ülkemiz açısından siyasi ve ekonomik anlamda önemli yeni imkanlar doğurmuştur. Böyle bir ortamda eğitilmiş insan gücüne duyulan ihtiyaç daha da bir önem kazanmıştır. Ülke çapında eğitim yaygınlaştırmak ve yetişmiş işgücünü arttırmak amacıyla eğitimin her kademesinde okullaşma oranı artırılmalıdır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi, ülkemizin nispeten geri kalmış bölgelerinde sosyal ve ekonomik gelişmeyi hızlandırmak amacıyla yatılı bölge okullarına gereken önem verimli ve kaliteli öğretmenleri bu bölgeye çekebilmek amacıyla sosyal ve ekonomik teşvikler getirilmelidir. Bu konularda bölgenin sosyal ve kültürel yapısına uygun düzenlemeler yapmak amacıyla merkezi idare ile yerel yönetimler iş birliğine gitmelidirler.

Ülkemizde özellikle son yıllarda geniş bir iç göç alan İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlerde öğrenci sayıları mevcut imkanları aşan bir gelişme göstermekte bu nedenle başvuru olan ikili eğitime rağmen, kalabalıklaşan sınıflar eğitimde kalitenin son derece düşük bir seviyeye inmesine neden olmaktadır. Bu

durum hem veliler ve öğrenciler bakımından hem de bir bütün olarak ülke bakımından zaman ve kaynak israfına yol açmaktadır.

Okul sayisini arttirma bakımından bugünkü kosullarda devletin imkanlarinin sinirliligi göz önüne alindiginda bu sorunun çözümü için özel sektörün okul ve derslane yapimina katkıda bulunmasini saglayacak çeşitli türde özendirici uygulamaya konulmasına özel bir önem verilmelidir.

Bir baska sorun, orta öğretimle yüksek öğretim arasındaki kopukluktur. Bunu çözmek amacıyla ülkemizdeki üniversitelerin mevcut kapasitelerin sanirliligi göz önüne alindiginda, üniversiteler önündeki yigilmalari önlemek amacıyla, orta öğretimde genel amaçlı liseler yerine mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmelidir. Meslek ve teknik okullarin mezunlarinin istihdaminin kolaylastirmak amacıyla, bu okullarla sanayi arasındaki isbirliginin kurumsal bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir.

Özellikle son yıllarda iktidarda bulunan siyasetçiler seçmenlere hoş görünmek ve oy potansiyellerini arttirmek amacıyla ülkenin çeşitli yerlerinde gerekli veya gereksiz olup olmadığı göz önüne alınmadan çeşitli fakülte ve yüksek okullar açmaktadır. Yeni açılan bu fakülte ve yüksek okullarda yeterli sayıda ve nitelikte öğretim elemanı bulunmadigindan son yıllarda yüksek öğretimde de eğitimin kalitesi giderek düşmektedir. Bu olumsuz gelişmeyi önlemek amaçla yurt içinde ve dışında yüksek öğretime öğretim elemanı temin edecek yüksek lisans ve doktora programlarının daha düzenli ve kaliteli bir hale getirilmesini saglayacak tedbirlere başvurulmalıdır.

Buraya kadar belirtilen sorunlar kısa süre içinde bir çözüme kavusturulmalıdır. Aksi takdirde, devlet bütçesinde Milli Eğitim önemli bir pay ayrıldığı halde eğitimin maliyeti toplum üzerinde bir yük olmaya devam edecek ve arzulanan kalkınma hizına ulasmada daha çok yıllar kaybedilecektir.

KAYNAKÇA

- 1) Çömlekçi, Necla: **Türkiye'nin İktisadi Kalkinmasında Eğitimin Rolü**, Ankara Sevinç Matbaası, 1976.
- 2) DPT, **Türkiye'de YÖK ve İnsan Gücü Potansiyeli**, Ankara Mart 1986.
- 3) CILLOV, Haluk: **Meslek İstatistikleri**, İstanbul , Sermet Matbaası, 1956.
- 4) AREN, Sadun: **İstihdam, Para ve İktisadi Politika**, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1960.
- 5) AKALIN, GÜNERİ: **Kamu Ekonomisi**, Ankara, Yayla Matbaası, 1981.
- 6) ADEM, Mahmut: **Eğitim Planlaması**. Ankara, A.Ü. Eğitim Fakültesi, Efem Yay. No: 1 1982.
- 7) AD, Bohra: **Verimlilik Anlami ve Kavramı**, Ankara, 1999.
- 8) DPT, **I. V Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.
- 9) GÜNDOĞAN, Nazif: **Ticari ve Sosyal Açidan Proje Degerlendirme Yöntemleri**, Ankara, 1986.
- 10) DPT, **III. V Yıllık Kalkınma Planı**.
- 11) DPT, **"Türkiye'de Yaygın ve Meslek Kazandırıcı Eğitim Politikaları Çalışma Grubu Raporu"** Ankara, Sosyal Planlama Başkanlığı, 1996.
- 12) Unay, Cafer: **Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Etkileri**, İstanbul, Tomurcuk Matbaası, 1982.
- 13) Dülgeroglu, Ercan: **Kalkınma Ekonomisi**, Bursa, 1983.
- 14) Ülger, Sabri: **Milli Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme**, İstanbul, Der Yayınevi, 1964.
- 15) D.P.T, **Türkiye'de YÖK ve İnsan Gücü potansiyeli**, Ankara, mart., 1989.

- 16) Bulutoglu, Kenan: **Kamu Ekonomisine Giriş**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1988.
- 17) Tasdemirci, Ersoy: **Cumhuriyet Dönemi Türk Milli Eğitim Politikasının ana Devrelerinin Teknik ve Mukayeseli Arastirmasi**, A.Ü Doktora Tezi.
- 18) Unay, Cafer: **Eğitimin İktisadi Kalkınma Üzerindeki Etkileri**. İstanbul, Tomucuk Matbaası, 1982.
- 19) İlkin, Akin: **Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi**, İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayinlari, 1979.
- 20) Alpar, Cem: **Az Gelismis Ülkelerde Dis Ticaret Sorunlari ve Sanayilesme**, Ankara, Der Yayinlari, 1982.
- 21) Vural, Sacide: **Kitle İletisiminde Denetim Stratejileri ve Türkiye'deki Uygulama**, Eskisehir, Güzel Matbaası, 1989.
- 22) Özhan, Güner: **Sermaye – Hasıla Katsayisinin Büyüme Modellerindeki Yeri ve Türk Planlarindaki Uygulama**, Ankara, Girişim Ofset, 1977.
- 23) Özgener, Sevki: **Bilgi Toplumunda Öğrenci Okul ve Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi**, Ankara, A.Ü. Yayinlari, 1998.
- 24) Özgen, Bekir: **Çağdas Eğitim ve Eğitimde Verimlilik Nasıl Sağlanır?**, Ankara, 1992.
- 25) Erkul, Hüseyin: **İlköğretimde Verimlilik Anlayisi**, Ankara, 1997.
- 26) Atakli, Aylanur: **Eğitim ve Mesleki Başari**, Ankara, 1992.
- 27) Peker, Ömer: **Yönetici Eğitimi**: Ankara, 1994
- 28) Melen, Mithat: **Eğitim Ekonomisi ve İstihdam**, İstanbul, 1997.
- 29) Nusret, Ekin: **Küresel Bilgi Çağında Eğitim – Verimlilik ve İstihdam**, İstanbul, ITO Yayinlari, 1997
- 30) Soysal, Ataç: **Gelismenin Yolu Sürekli Eğitimden Geçer**, Ankara, Mes Yayinlari, 1995.
- 31) Gür,Ersin: **Kalkınmada Eğitim**, Ankara,Aka yayincilik,1998.

1.TÜRKİYE'DE EGITIME GENEL BAKIS

1.1. Türkiye'de Okumus Issizler

Türkiye'nin en eğitimli gençleri senelerce okul sıralarında dirsek çürüttüler.Hatta yurtdisinda okumak için milyarlarca lira apara harcadılar.Burada tek amaç iyi bir eğitim alıp istihdam sahalarında kariyer sahibi olmakti.Ancak eğitim ile istihdam sahalarının arasındaki negatif uçurumlardan dolayı bu arzularına pek kavusamamislardir.2004 yili verilerine göre Türkiye'de 2.7 milyon issiz var.Bunların % 10'u,yani 270 bini beyaz yakalı.Bu üstün vasıflı issizler,asgari ücrete bile razılar.

Geçmiş yıllardaki ekonomik krizin derinden etkilediği ve beyaz yakalılar diye tabir edilen iyi eğitimli vasıflı isgücünün yani sıra baska eğitimli isgücünü de olumsuz olarak etkilemiştir.Ancak buradaki temel sorun Türkiye'nin yaşadığı mali krizden ziyade,egitimin Türkiye'nin issiz sayısını ne oranda etkilediğidir.Egitingin üzerine düşen görevi yapmasına ragmen istihdam sahalarının bu minvalde kısıtlı olması “okumus issizler” ordusu doğurmıştır.DİE verilerine göre 2000 yılında 1 milyon 452 bin olan issiz sayısı ,2001'de 1 milyon 902 bine,2002 yılında ise 2 milyon 412 bine ulasti.Istihdam ve yeni is alanlarının açılammaması sonucu bu sayı 2003 yılında 2 milyon 572 bini bulurken ,2004 yılına ilişkin öngörünün 2.7 milyona yaklastığı ifade ediliyor.

2. ANKET ÇALISMASININ SONUÇLARI

(25 yasinda ,Istanbul Üniversitesi Mezunu)

 **Elif Tokay**

“Türkiye’de söhret olmak is bulmaktan daha kolay”

“2002 yilinda Istanbul Üniversitesi İngilizce İşletmeyi bitirdim.Ardından Londra’da Middlesex Üniversitesi’nde pazarlama yönetimi üzerine master yaptım.Yıı derecede İngilizce ve orta düzeyde Fransızca bilmeme rağmen sekiz aydır is arıyorum.otuza yakın is başvurusunda bulundum.Pazarlama asistani ilanı için gittigim bir is görüşmesinde bana kapidan pazarlama işi teklif edildi.Bu yasadigim en korkunç tecrübe oldu.Yeterli donanimim olduğunu düşünürken ıssız kalmam açıkçası bende hayal kırıklığı yasatti.Türkiye’ye döndüğümde is bulurum diye tahmin ediyordum.Ancak böyle olmadı.Sen hala is bulamadin mi sorusuyla karsilastigim zaman artık sinirlerim bozuluyor.Ailem en azından is tecrübesi olur düşüncesiyle iyi kötü bir yerde çalışmamı istiyor.Artık ben de sekiz ay önceki kadar seçici davranmıyorum.Türkiye’de gelin kaynana yarışmalarına katilip meshur olmak inanin is bulmaktan çok daha kolay.”

(26 yasinda, Marmara Üniversitesi Mezunu)

 **Fatih Tomakin :**

“Benimle mezun olanların yarısı ıssız”

“ İktisat bölümünü 2001’de dereceyle bitirdim.İs bulmak için Türkiye’de finans sektöründe görüşmedigim banka kalmadı.2002’de askerligi aradan çıkartırsam,ıs bulurum düşüncesiyle gidip askerligimi yaptım.Yaptigim yüze yakın is başvurusundan bir sonuç çıkmayınca “finansal piyasalar ve yatırım yönetimi” alanında master yapmak için başvurduğum.İsin ilginç yani,yüksek lisans yapmaya başladıktan sonra daha az is görüşmesine çağırılmam oldu.Benimle birlikte mezun olan seksen kişinin yarısı su an ıssız.Türkiye’nin en önemli sorunu ıssızlık.Üniversiteyi bitirdikten sonra yakınlarımız sizden bir şeyler bekliyor ancak bu gerçekleşmedigi zaman aileniz bile artık destek olmaktan rahatsız oluyor. Su anda da ailemden aldığım maddi destekle master yapıyorum.Dilerim haklarını bir gün

öderim.Aldigim egitim bosa gitmemesi için baska bir is kolunda çalisma fikrine sicak bakmadim.Ama yüksek lisans bittikten sonra da is bulamazsam ne is olursu olsun yapacagim artik.”

(31 yasinda,Almanya Heidelberg Üniversitesi mezunu)

 **Tarkan Safa**

“Üç dil bilmeme ragmen aylarca is bulamadim”

“26 yil Almanya’da yasadim.Heidelberg Üniversitesi’nde pazarlama,ısletme ve turizm otelcilik alaninda egitim aldim.Bilgi birikimimi kendi ülkemde kullanmak için Türkiye’ye döndüm.İki ay Istanbul Ticaret Odasi üyesi en basarili yüz sirket üzerinden çalismada bulundum.Bu çalismanin ardindan üç ay içinde 50 sirkete farkli is alanlarinda 180 is basvurusu yaptim.Üç dil bilmeme ragmen Türkiye’de is bulamadim.”Türkiye’de çalisacagim” dedigimde bana karsi çıkan ailem ve arkadaslarim hakli çıktilar.Türkiye’nin bana sahip çıkmadigini düşünüyorum.Bizde trafigin isleyisi de, is hayatindaki çalisma sistemi de büyüğün küçüğü ezmesi üzerine kurulu.Bu açıdan baktiginizda Türkiye,Avrupa’nin 10-15 yil gerisinde.Su an Hamburg’da bir sirketin muhasebe bölümünde çalisiyorum.Türkiye’de 5 ay is bulamazken,Almanya’da üç haftada is buldum.Türkiye’de is bulmak da ,çalışmak da,yasamak da zor.Bütün bunlari göze almama ragmen basaramamanin hayal kirikligini yasiyorum.

(26 yasinda ,Boston Üniversitesi mezunu)

 **Meriç Özgüven**

“Egitime harcadigim parayla is kursaydim zengin olurduim”

“Egitimime Istanbul Üniversitesi Biyoloji bölümünde basladim.Burada 1 yil okuduktan sonra Amerika’ya gittim.Boston Üniversitesi’nde moleküler biyoloji alaninda egitim aldim.Sanirim en büyük sanssizligim bu egitimın üzerine gidip Harvard Üniversitesi’nde ayni alanda dört yil çalismam oldu.Aklimda her zaman Türkiye’ye gelmek vardi ve 2003 yilinin haziran ayında Türkiye’ye döndüm.Sadece internet üzerinden bes yüze yakin is basvurusunda bulundum.”Biz sizi tatmin edemeyiz” yaklasiminin sonucu olarak da yalnızca onbes is görüşmesine çağrildim.Ailemin benim egitimim için yedi yil da harcadigi yaklasik üç yüz bin dolari bir ise yatırırsaydim kesinlikle hem daha çok para kazanirdim hem de su ankinden daha mutlu olurduim.Maalesef benim hayallerim su ana kadar gerçek olmadı.”

KAYNAKÇA

- 31) Çömlekçi, Necla: **Türkiye'nin İktisadi Kalkınmasında Eğitimin Rolü**, Ankara Sevinç Matbaası, 1976.
- 32) DPT, **Türkiye'de YÖK ve İnsan Gücü Potansiyeli**, Ankara Mart 1986.
- 33) CILLOV, Haluk: **Meslek İstatistikleri**, İstanbul , Sermet Matbaası, 1956.
- 34) AREN, Sadun: **İstihdam, Para ve İktisadi Politika**, Ankara, Ajans Türk ,Matbaası, 1960.
- 35) AKALIN, GÜNERİ: **Kamu Ekonomisi**, Ankara, Yayla Matbaası, 1981.
- 36) ADEM, Mahmut: **Eğitim Planlaması**. Ankara, A.Ü. Eğitim Fakültesi, Efem Yay. No: 1 1982.
- 37) AD, Bohra: **Verimlilik Anlami ve Kavramı**, Ankara, 1999.
- 38) DPT, I. V Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.
- 39) GÜNDOĞAN, Nazif: **Ticari ve Sosyal Açidan Proje Degerlendirme Yöntemleri**, Ankara, 1986.
- 40) DPT, **III. V Yıllık Kalkınma Planı**.
- 41) DPT, **"Türkiye'de Yaygın ve Meslek Kazandırıcı Eğitim Politikaları Çalışma Grubu Raporu"** Ankara, Sosyal Planlama Başkanlığı, 1996.
- 42) Unay, Cafer: **Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Etkileri**, İstanbul, Tomurcuk Matbaası, 1982.
- 43) Dülgeroglu, Ercan: **Kalkınma Ekonomisi**, Bursa, 1983.

- 44) Ülger, Sabri: **Milli Gelir İstihdam ve İktisadi Büyüme**, İstanbul, Der Yayınevi, 1964.
- 45) D.P.T, **Türkiye’de YÖK ve İnsan Gücü potansiyeli**, Ankara, mart., 1989.
- 46) Bulutoglu, Kenan: **Kamu Ekonomisine Giriş**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1988.
- 47) Tasdemirci, Ersoy: **Cumhuriyet Dönemi Türk Milli Eğitim Politikasının ana Devrelerinin Teknik ve Mukayeseli Arastirmasi**, A.Ü Doktora Tezi.
- 48) Unay, Cafer: **Eğitimin İktisadi Kalkınma Üzerindeki Etkileri**. İstanbul, Tomucuk Matbaası, 1982.
- 49) İlkin, Akin: **Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi**, İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayinlari, 1979.
- 50) Alpar, Cem: **Az Gelismis Ülkelerde Dis Ticaret Sorunlari ve Sanayilesme**, Ankara, Der Yayinlari, 1982.
- 51) Vural, Sacide: **Kitle İletisiminde Denetim Stratejileri ve Türkiye’deki Uygulama**, Eskisehir, Güzel Matbaası, 1989.
- 52) Özhan, Güner: **Sermaye – Hasıla Katsayisinin Büyüme Modellerindeki Yeri ve Türk Planlarındaki Uygulama**, Ankara, Girişim Ofset, 1977.
- 53) Özgener, Sevki: **Bilgi Toplumunda Öğrenci Okul ve Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi**, Ankara, A.Ü. Yayinlari, 1998.
- 54) Özgen, Bekir: **Çağdas Eğitim ve Eğitimde Verimlilik Nasıl Sağlanır?**, Ankara, 1992.
- 55) Erkul, Hüseyin: **İlköğretimde Verimlilik Anlayisi**, Ankara, 1997.
- 56) Atakli, Aylanur: **Eğitim ve Mesleki Başarı**, Ankara, 1992.
- 57) Peker, Ömer: **Yönetici Eğitimi**: Ankara, 1994
- 58) Melen, Mithat: **Eğitim Ekonomisi ve İstihdam**, İstanbul, 1997.
- 59) Nusret, Ekin: **Küresel Bilgi Çağında Eğitim – Verimlilik ve İstihdam**, İstanbul, ITO Yayinlari, 1997
- 60) Soysal, Ataç: **Gelişmenin Yolu Sürekli Eğitimden Geçer**, Ankara, Mes Yayinlari, 1995.

6) 1) Gür,Ersin:
Kalkınmada Eğitim, Ankara,Aka yayıncılık,1998.

KAYNAKÇA

- 1) **Ad,Bohra:Verimlilik Anlami ve Kavrami**,Ankara,A.Ü.Yayinlari,1999.
- 2) Adem,Mahmut:**Egitim Planlamasi**,Ankara,Efem Yayinlari,1982.
- 3) Akalin,Güneri:**Kamu Ekonomisi**,Ankara,Yayla matbaasi,1981.
- 4) Alpar,Cem:**Az Gelismis Ülkelerde Dis Ticaret Sorunlari ve Sanayile-**
me,Ankara,A.I.T.I.A. Yayinlari,1982.
- 5)Aren,Sadun:**Istihdam,Para ve Iktisadi Politika**,Ankara, Ajans Türk
Mabaasi,1960.
- 6) Artuk,Ünal:**Istidam Politikalarinda Isgücü Arzi**,Ankara, Istihdam Dergisi
Yayinlari,Mayis 2000.
- 7) Ataç, Engin: **Türkiye'de Egitim Hizmetlerinin Kamu Harcamalari**
Açısından Analizi, Eskisehir, Iktisadi Ticari Ilimler Akademisi Yayınevi 1979.
- 8) Atakli,Aylanur:**Egitim ve Mesleki Basari**,Ankara,M.E.B. Yayinlari,1992.
- 9) Aydin, Vahdet: **Isletme Organizasyonunda Gelismeler**, Ankara ,Siyasal
Bilgiler Fakültesi Yayinlari, 1973.
- 10) Baloglu,Zekai: **Türkiye'deki Egitim Sorunlari ve Degisime Yapisal**
Uyum Önerileri, Istanbul:TÜSIAD Yayinlari,1992.
- 11) Bulutoglu,Kenan: **Kamu Ekonomisine Giris**,Istanbul,Filiz Matbaasi,1988.
- 12) Cillov,Haluk:**Meslek Istatistikleri**,Istanbul,Sermet Matbaasi,1956.
- 13) **Çiraklik ve Meslek Egitimi Kanunu**,Resmi Gazete, Ankara,19 Haziran
1986.
- 14) D.P.T.,**Birinci Bes Yilik Kalkinma Plani**,Ankara,D.P.T. Yayinlari,1963.
- 15) D.P.T.,**Ikinci Bes Yillik Kalkinma Plani**,Ankara,D.P.T. Yayinlari,1970.
- 16) D.P.T.,**Üçüncü Bes Yilik Kalkinma Plani**,Ankara,D.P.T. Yayinlari,1977.

- 17) D.P.T.,**Dördüncü Bes Yıllık Kalkınma Planı**,Ankara,D.P.T.
Yayınları,1983.
- 18) D.P.T.,**Besinci Bes Yıllık Kalkınma Planı**,Ankara,D.P.T. Yayınları,1989.
- 19) D.P.T.,**Bes Yıllık Kalkınma Öncesinde Gelismeler**, Ankara,D.P.T.
Yayınları,1988.
- 20) D.P.T.,**Altıncı Bes Yıllık Kalkınma Planı**,Ankara,D.P.T.Yayınları,1994
- 21) D.P.T.,**Yedinci Bes Yıllık Kalkınma Planı**,Ankara,D.P.T.Yayınları,2000.
- 22) D.P.T., **Sekizinci Bes Yıllık Kalkınma Planı**,Ankara,D.P.T.Yayınları.
- 23) D.P.T.,**Temel Ekonomik Göstergeler**,Ankara,D.P.T.Yayınları,1998.
- 24) D.P.T.,**Temel Ekonomik Göstergeler**,Ankara,D.P.T.Yayınları,2001.
- 25) D.P.T.,**Yurtiçi İlgücü Piyasasının Sektörel Dağılımı**,Ankara,D.P.T.
Yayınları, 2003.
- 26) D.P.T.,**Yıllara Göre İlgücü ve İstihdam** ,Ankara,D.P.T.Yayınları,2000.
- 27) D.P.T.,**İlgücü Piyasasındaki Gelismeler**,Ankara,D.P.T.Yayınları,2001.
- 28) D.P.T.,**Eğitime Bağlı İlgücü Piyasası**,Ankara,D.P.T.Yayınları,2001.
- 29) D.P.T.,**Sektörlere Göre İlgücü Piyasası**,Ankara:D.P.T.Yayınları,2003.
- 30) D.P.T.,**Türkiye’de Yaygın ve Meslek Kazandırıcı Eğitim Politikaları**,
Ankara,D.P.T.Çalışma Grubu Raporu Yayınları,2002.
- 31) D.P.T.,**Türkiye’de Y.Ö.K. ve İnsan Gücü
Potansiyeli**,Ankara,D.P.T.Sosyal Planlama Başkanlığı Yayınları, 1999.
- 32) Dülgeroglu,Ercan: **Kalkınma Ekonomisi ve Problemleri**,Bursa,Ekin
Yayınları,1983.
- 33) D.I.E.,**İs Gücünün Sektörel Dağılımı**,Ankara,D.I.E.Yayınları,1994.
- 34) D.I.E.,**Türkiye Ekonomisi İstatistikî Yorumlar**,Ankara:D.I.E.
Yayınları,Mayıs-Haziran 1995.
- 35) D.I.E., **Türkiye Ekonomisi İstatistikî Yorumlar**,Ankara,D.I.E.Yayınları,
Mayıs-Haziran 2000.
- 36) Ekin,Nusret:**Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik-İstihdam**,İstanbul,

I.T.O. Yayinlari,1997.

37) Erkul,Hüseyin:**İlköğretimde Verimlilik Anlayisi**, Ankara,M.E.B.

Yayinlari 1997.

38) Erman,Cem:**Eğitim ve İstihdam**,İstanbul,Akis Yayinlari,2004.

39) Ertürk,Halit:**III Bes Yillik Planda İstihdam ve Ücret Politikaları,Uzun**

Dönemli Plan Stratejisi ve Yillik Plan,İstanbul,Ekonomik ve Sosyal

Konferanslar Heyeti Yayinlari,1974.

40) Gülerman,Adnan:**2000’li Yıllarin Türkiye’si İçin Öğretmen Yetistirme**

Teknolojisi İlişkisi Politikaları,İzmir,I.Eğitim Kongresi Bildirisi,1991.

41) Gündogan,Nazif:**Ticari ve Sosyal Açidan Proje Degerlendirme Yöntem-**

leri,Ankara,D.P.T. Yayinlari,1986.

42) Gür,Ersin:**Kalkinmada Eğitim**,Ankara,Aka Yayıncilik,1998.

43) **Eğitim ve Kalkınmanın Temel Esasları**,İstanbul,Milli Eğitim Komisyon

Yayinlari,1991.

44) Ilkin,Akin:**Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi**,İstanbul,I.Ü.İktisat Fakültesi

Yayinlari,1979.

45) Isgüden,Tamer:**Kamu Yatırım Projelerinin Degerlendirilmesinde Fayda**

Maliyet Analizi,İstanbul,Sermet Matbaasi,1980.

46) Kayhan,Ülker:**Öğretimin Etkinliğinde Eğitim Yönetimi ve Eğitim**

Teknolojisi İlişkisi ,Ankara,Eğitim Fakültesi Yayinlari,1969.

47) MESS. **Çalışma Hayatında 21. Yüzyilin Yeni Ufukları** ,Ankara,MESS

Yayinlari,1995.

48) **Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı’nin Teskilat ve Görevleri** ,Kanun

Hükmünde Kararname (K.H.K.),Resmi Gazete 18251,14 Aralık 1983.

49) Melen,Mithat:**Eğitim Ekonomisi ve İstihdam**,İstanbul,Kirativ Yayinlari,

1998.

50) Özgen,Bekir: **Çağdas Eğitim ,Yönetici ve Öğretmen Gözüyle Eğitimde**

Verimlilik Nasıl Sağlanır?,Ankara,M.P.M.Yayinlari,2000.

51) Özgener,Sevki:**Bilgi Toplumunda Öğrenci,Okul ve Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi**,Ankara,Verimlilik Dergisi Yayinlari,1988.

52) Peker,Ömer:**Yönetici Eğitimi**,Ankara,A.Ü.Yayinlari,2002.

53) Soysal,Ataç:**Gelismenin Yolu Sürekli Eğitimden Geçer**,Ankara,MESS Yayinlari,2001.

54) Tanyeri,Ismail:**Türkiye’de İstihdam ve İssizlik Sorunu**, Ankara, A.Ü. Yayinlari,1999.

55) Tasdemirci,Ersoy:**Cumhuriyet Dönemi Türk Milli Eğitim Politikasının Ana Devrelerinin Teknik ve Mukayeseli Arastirmasi**,A.Ü.Yayinlanmamis Doktora Tezi.

56) TES-AR,**Hizmetler Kesiminde Meslek Eğitimi**,yay.haz. İrfaYazman,Ankara,1994.

57) Tunç,Sevim:**Türkiye’de Eğitim Esitligi**,Ankara,A.Ü.Yayinlari,1998.

58) Ugur,Tuncer:**Türkiye Nüfusunun Yapisi ve Özellikleri**,İstanbul,Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferansi Heyeti Tebligi,2001.

59) Unay,Cafer:**Eğitimin İktisadi Kalkinma Üzerindeki Etkileri**,İstanbul,Tomurcuk Matbaasi,1982.

60) Ülgener,Sabri:Milli Gelir,İstihdam ve İktisadi Büyüme,İstanbul,Der Yayinlari,1964.

61) Vural,Sacide:Kitle İletisiminde Denetim Stratejileri ve Türkiye’deki uygulama,Eskisehir,Yayinlanmamis Doçentlik Tezi,1989.

TEZİN DÜZELTİLMESİNE İLİSKİN AÇIKLAMA

Hazırlanan tezin araştırmacı tarafından savunulması sırasında, jüri üyeleri tarafından tez üzerinde yapılan incelemeler ve araştırmacı tarafından yapılan açıklamalar çerçevesinde, tez metninde bazı düzeltmeler ve eklemeler yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, tezin düzeltilmesi için araştırmacıya süre verilmiştir.

Tezin konusunu oluşturan “Türkiye’de Eğitimin İssizlik Üzerindeki Etkisi” isimli çalışmada tezin içeriğindeki bazı noktaların düzeltilmesi veya yeniden değiştirilmesine gerek duyulmuştur.

Bu itibarla, tezin düzeltilmesi için verilen sürede, daha önce tamamlanmayan kısımlar yeniden tamamlanmaya çalışılmıştır. 2005 yılı temmuz ayında tamamlanarak eksik olan kısımlar takviye edilmiştir. Özellikle kaynakçaların artırılmasına gerek duyulmuştur.

Bu uygulama sırasında elde edilen bilgi ve bulgular ışığında daha başka kaynakçalar da ortaya çıkmıştır. Eksik olan tablolar tamamlanmış, önceden yazılmış olan tabloların teknik kısımlarındaki hatalar da giderilmiştir.

Tez metnine eklemeler dolayısıyla her ne kadar tüm sayfalara ekleme yapılmamış ise de sayfa metinlerinin kayması nedeniyle tüm sayfa alt kısımlarına “düzeltme” ibaresi konulmuştur.

Tez çalışmasında kimi tabloların teknik çizimlerinin yukarıda da ifade ettiğimiz gibi eksik olduğu görülüp, bu eksiklik giderilirken bunun yanı sıra, tabloların kaynakçalarının ve içeriklerindeki bazı kısımlarının da tamamlanmamış olduğu görüldü; ve bu eksiklikler üzerinde duruldu. Diğer konu kaynakçalarında ise göndermeler veya yazım karakterlerindeki yanlışlıklar da giderildi. Ayrıca, bölüm, bölüm anabasılik ve bölüm arabasılikların düzenindeki küçük hatalar üzerinde de durularak, konusal bütünlük böylece sağlanmış oldu.

Alt ve üst başlıklar arasındaki mesafe ve büyüklük – küçüklük oranları da titizlikle sağlanarak, bölüm anabasıliklarıyla kısım anabasılikları arasındaki dengesizlik giderildi.